

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra občanského práva

Gabriela Srbová

Výkon rozhodnutí týkající se výchovy nezletilých dětí

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Tomáš Pohl

květen 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 31.5.2011

Gabriela Srbová

Obsah

1. **Úvod**
2. **Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé**
 - 2.1 Sporné versus nesporné řízení
 - 2.2 Nejlepší zájem dítěte
 - 2.2.1 Názor nezletilého dítěte
 - 2.2.2 Zájem dítěte versus přání dítěte
 - 2.2.3 Zájem dítěte při rozhodování o osudu dítěte
3. **Výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí**
 - 3.1 Zákonná úprava
 - 3.2 Zákon č. 295/2008 Sb. a změna občanského soudního řádu
 - 3.3 Řízení o výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí
 - 3.3.1 Vykonatelné rozhodnutí – exekuční titul
 - 3.3.2 Účastníci řízení
 - 3.3.3 Soud příslušný k výkonu rozhodnutí
 - 3.3.4 Návrh na nařízení výkonu rozhodnutí
 - 3.3.5 Postup soudu před nařízením výkonu rozhodnutí
 - 3.3.6 Nařízení výkonu rozhodnutí
 - 3.3.7 Spolupráce soudů a orgánů sociálně - právní ochrany dětí při výkonu rozhodnutí
 - 3.4 Výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí
 - 3.4.1 Výkon rozhodnutí dle ust. § 273 odst. 1 OSŘ „ukládáním pokut“
 - 3.4.2 Výkon rozhodnutí dle ust. § 273 odst. 2 OSŘ „mediační řízení“ a plán navykacího režimu
 - 3.4.3 Výkon rozhodnutí dle ust. § 273 odst. 3 OSŘ „odnětí dítěte“
 - 3.4.4 Výkon rozhodnutí dle ust. § 273a OSŘ „výkon předběžného opatření“
 - 3.5 Náklady řízení
 - 3.5.1 Náklady řízení o výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí
 - 3.5.2 Náklady na provedení výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí dle ust. § 272 a násl. OSŘ
 - 3.5.3 Náklady na provedení výkonu předběžného opatření, ust. § 76a OSŘ, dle ust. § 273a OSŘ
4. **Mezinárodní únosy dětí**
 - 4.1 Zákon č. 295/2008 Sb., a změna občanského soudního řádu

4.2. Zákonná úprava – mezinárodní dokumenty

4.2.1 Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

4.2.2 Nařízení Brusel Ia

4.2.3 Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově a obnovení výchovy

4.2.4 INCADAT

4.3 Zákonná úprava – český právní řád

4.3.1 Řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí

4.3.2 Pravomoc soudu

4.3.3 Účastníci řízení

4.3.4 Návrh na navrácení dítěte

4.3.5 Úkony soudu po přijetí návrhu

4.3.6 Kvalifikovaná výzva

4.3.7 Jednání ve věci

4.3.8 Rozhodnutí

4.3.9 Přiměřené záruky

4.3.10 Předběžná vykonatelnost rozhodnutí

4.3.11 Smírné řešení věci

4.3.12 Výkon rozhodnutí o navrácení dítěte

4.4 Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

4.4.1 Ústřední orgán podle Haagské úmluvy

4.4.2 Činnost Úřadu

4.4.3 Postup při únosu dítěte z ČR do zahraničí

4.4.4 Postup při únosu dítěte ze zahraničí do ČR

4.4.5 Dosavadní zkušenosti

4.5 Styčný soudce

5. Závěr

Seznam použité literatury

Příloha

Abstrakt

1. Úvod

Pro svoji práci jsem si vybrala téma, které mě nejen zajímá, ale je aktuální, ve společnosti hojně diskutované a přitom, podle mého názoru, není zatím dostatečně zpracované. Snažila jsem se hledat místa, která by se v platné v právní úpravě týkající se výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí, i přes její nedávnou novelu, dala ještě dále zlepšit.

Stále častěji nám média, ať už jde o tisk (a nejsou to jen bulvární noviny a časopisy), rozhlas či televizi prezentují nejrůznější kauzy výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí. Informace jsou to zpravidla zkreslené a jednostranné, zpracované velice emotivně. V naprosté většině z nich chybí nadhled, věcnost, odborný pohled psychologa, sociologa a samozřejmě právníka. Pokud jde navíc o medializaci kauzy dítěte „VIP“ rodičů, široká veřejnost se rozštěpí na dvě skupiny: podle jedné jsou to otcové, kdo chtějí za každou cenu zničit matky, podle druhé chtějí matky skrze děti zničit otce.

Média si tato témata nevybírají samoúčelně, přirozeně jen reflektují zájem svých čtenářů, posluchačů a diváků, odrážejí tedy realitu. A realita je dnes diametrálně odlišná od doby řekněme před dvaceti, ale i deseti lety. Tehdy bylo celkem běžné, že dítě bylo v případě rozchodu rodičů automaticky svěřováno do péče matky, a otců, kteří usilovali o opačné řešení, bylo relativně málo. Společnost se ale změnila, dále se prohloubila rovnoprávnost v postavení žen a mužů, což vidíme zvláště v rodině. I na každodenních „banálních“ jevech je vidět, jak se změnilo společenské nazírání na roli otců i samotný jejich vztah k dětem – nestydí se chodit na procházky s kočárkem, přebalovat kojence, hrají si s dětmi, dávají najevo lásku a starost o ně. A v konečném důsledku pak o ně také v případech rozchodu, rozvodu, či dokonce únosu do zahraničí doslova bojují. Už se nechtějí chovat jako matka dítěte v případě známé legendy o králi Šalamounovi a jeho návrhu dítě rozpůlit. Jsou si vědomi, že dítě má právo na péči obou rodičů, chtějí s ním žít a vychovávat jej, a tak nechtějí kapitulovat. Protestují proti stále ještě přetrvávající praxi některých, zvláště starších soudců svěřit dítě do péče matky, aniž by zkoumali, zda u otce nejsou lepší podmínky. Sdružují se v různých spolcích, jako jsou K213¹, Unie

1 <http://www.k213.cz>

otců², Spravedlnost dětem³ a jiné. Zviditelňují se v médiích, vydávají řadu prohlášení, a pokud matky maří soudem stanovené návštěvy a oni nenacházejí zastání, volí formu návrhu na výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi. Obdobně postupují matky, podle nichž otec svým vlivem ohrožuje výchovu jejich dětí. A i když tento postup není zvláště pro děti šťastným řešením, je v takové situaci namístě a je nanejvýš nutné, aby společnost měla pro takové případy k dispozici co nejlepší právní normy a současně také co nejlepší soudce, kteří je dokáží aplikovat v praxi rychle a hlavně fundovaně a erudovaně, tj. s odbornými právními, psychologickými i sociologickými znalostmi a morálními kvalitami.

Ve své diplomové práci na téma výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí se proto nad současnou právní úpravou a její aplikací zamýšlím a snažím se poukázat na některá „slabší místa“, viděná z mého pohledu i z pohledu několika odborníků. Přála bych si, aby má práce nebyla jen pouhým splněním studijních povinností, ale aby se stala i jedním z podnětů, jež by v budoucnu českou právní úpravu týkající se výchovy dětí dále zkvalitnily.

Práce byla vypracována dle stavu legislativy platné ke dni 31.5.2011.

2. Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé

2.1 Sporné versus nesporné řízení

V úvodu práce považuji za nezbytné zařadit dále popisovaná řízení do jednoho ze dvou základních druhů civilního procesu, kterými jsou řízení sporné (*iurisdictio contentiosa*) a řízení nesporné (*iurisdictio voluntaria*). I přesto, že se vyskytují různé názory na diferenční znaky těchto dvou druhů civilního procesu,⁴ je toto základní členění bráno jako nepochybně existující fakt.

Řízení, která jsou v platné právní úpravě nazývána řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, tj. řízení demonstrativně uvedená v ust. § 176 občanského soudního řádu (dále jen „OSŘ“), ve kterých jde o nezletilé děti, výjimečně o zletilé děti, jsou

2 <http://www.unie-otcu.cz>

3 <http://www.iustin.cz>

4 WINTEROVÁ, Alena. Sporné a nesporné řízení ve věcech rodinného práva - pohled Aleny Winterové : .. In *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha : Leges., 2010. s. 29-33.

považována za nesporná řízení. „*Jsou to řízení, v nichž se řeší osobní status dítěte, jeho výchova, výživa, zastupování, rodičovská zodpovědnost a ostatní otázky právního postavení nezletilých dětí.*“⁵ Pro toto zařazení mluví i fakt, že řízení ve věcech péče soudu o nezletilé patří mezi tzv. jiné právní věci⁶, které teorie označuje právě pojmem nesporná řízení.

Leckdy, zejména laickou veřejností, jsou řízení o výchově a výživě nezletilých dětí vnímána jako sporná, tj. jako spor mezi matkou a otcem. Za předmět tohoto sporu je pak považováno nezletilé dítě, což je však chybný pohled na věc. Dítě nejenže není předmětem tohoto řízení (ač to tak velmi často vypadá a rodiče vystupují jako vzájemní odpůrci řízení), ale je jeho plnohodnotným účastníkem. V každém z řízení ve věcech péče soudu o nezletilé vystupuje dítě jako jeden z účastníků řízení, neboť se jde o jeho práva a povinnosti, o jeho status. Tomu odpovídá i fakt, že v těchto řízeních je názor dítěte velmi často relevantní, a že v nich musí jít především o nejlepší zájem nezletilých dětí ve smyslu Úmluvy o právech dítěte.⁷

Důvodnost zařazení mezi nesporná řízení potvrzuje i omezení dispozičního oprávnění a priorita zásady oficiality a zásady vyhledávací, neboť je celospolečensky a celosvětově vnímáno, že je třeba děti chránit. Dítě požívá zvláštní ochrany jak ze strany státu, tak společnosti, což vyplývá zejména z Listiny základních práv a svobod (čl. 32), Úmluvy o právech dítěte a dalších předpisů, zejména hmotného práva.

Ani komentářová literatura, ani učebnice práva a souvisejících oborů, či odborná veřejnost nejsou zcela ve shodě, pokud jde o charakteristické rysy nesporného řízení⁸. Osobně, zejména s ohledem na téma práce, shledávám charakteristické rysy nesporného řízení v následujících prvcích:

5 WINTEROVÁ, Alena. Sporné a nesporné řízení ve věcech rodinného práva - pohled Aleny Winterové : .. In *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha : Leges, 2010. s. 34.

6 Viz ust. § 7 odst. 1 OSŘ

7 Sdělení č. 104/1991 Sb. Federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o právech dítěte.

8 WINTEROVÁ, Alena. Sporné a nesporné řízení ve věcech rodinného práva - pohled Aleny Winterové : .. In *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha : Leges, 2010. s. 29-33.

Možnost zahájení řízení i ex officio⁹, tj. bez návrhu¹⁰ uplatnění zásady oficiality a zásady vyšetřovací/vyhledávací¹¹ v průběhu celého řízení, zvláštní úprava místní příslušnosti¹², specifická úprava okruhu účastníků řízení¹³, nevázanost soudu návrhem, byl-li podán¹⁴, což vyplývá z již zmíněné zásady oficiality a zásady vyhledávací, kdy soud musí zjišťovat skutkový stav pečlivě a v celé šíři a neomezuje se jen na tvrzení účastníků a podaného návrhu. Specifik nesporného řízení je mnohem více, omezím se ale pouze na tato, pro mě nejmarkantnější ve vztahu k práci.¹⁵

V souvislosti s dělením civilního procesu na řízení sporné a nesporné se nabízí otázka, zda je dosavadní úprava obou typů řízení v jednom procesním předpisu, tj. v občanském soudním řádu, vhodná, resp. Dostačující, a zda by nebylo účelnější, kdyby existovaly předpisy dva - jeden pro řízení sporné a jeden pro řízení nesporné. Osobně se domnívám, že i přes možnou jistou nepřehlednost považuji současnou úpravu za dostačující. Úvahy o změně v úpravě, popřípadě rozdělení na zmiňované dva procesní předpisy bych viděla jako aktuální až ve chvíli, kdy bude zřejmá konečná podoba rekonstrukce občanského zákoníku.

2.2 Nejlepší zájem dítěte

Klíčovým pojmem, ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, je „zájem dítěte“, resp. „nejlepší zájem dítěte“, který se prolíná prakticky celým zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o rodině“) a zákonem č.

9 Viz ust. § 81 odst. 1 OSŘ: „I bez návrhu může soud zahájit řízení ve věcech péče o nezletilé....“, ust. § 81 odst. 2 OSŘ: „Bylo-li nařízeno předběžné opatření podle § 76a, zahájí soud příslušný podle § 88 písm. c) bezodkladně poté, co mu byla věc předána nebo co bylo rozhodnuto o jeho příslušnosti (§74 odst.4), i bez návrhu řízení o výchově nezletilého.“

10 Postup podle ust. § 114b, 114c, 115a a 119a tedy nepřipadá v úvahu.

11 Odpovědnost za zjištění skutkového stavu nese v souladu s ust. § 120 odst. 2 OSŘ soud. Ten je povinen provést i jiné důkazy, než které byly účastníky navrhovány.

12 Viz ust. § 88 písm. c) OSŘ: „Namísto obecného soudu, popřípadě namísto soudu uvedeného v § 85a, je k řízení příslušný soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností své bydliště, jde-li o věc péče o nezletilé,“

13 Viz ust. § 94 odst. 1 OSŘ: „V řízení, které může být zahájeno i bez návrhu, jsou účastníky navrhovatel a ti, o jejichž právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno. ...“, ust. § 94 odst. 2 OSŘ: „Účastníky řízení jsou také navrhovatel a ti, které zákon za účastníky označuje.“

14 Viz ust. § 153 odst. 2 OSŘ: „Soud může překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, jen tehdy, jestliže řízení bylo možno zahájit i bez návrhu,“

15 Další viz např. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. (Ne)sporná řízení v rodinněprávních věcech - pohled Zdeňky Králíčkové. In *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha : Leges, 2010. s. 44-45.

359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o sociálně - právní ochraně dětí“), a který je zásadní i pro moji práci. Proto hned v první části práce přistupuji k jeho vymezení.

„Nejlepší zájem dítěte“, popřípadě též „blaho dítěte“, ač velmi důležitý institut nejen pro rozhodovací praxi, není v českém právním řádu výslovně definován. Avšak obsah tohoto institutu lze posuzovat, ba dokonce musí být posuzován též s ohledem na mezinárodní úmluvy, a to zejména na právo dítěte na rodinný život, na právo na péči obou rodičů zakotvené v Úmluvě o právech dítěte, které je pak konkrétně v zákoně o rodině zajištěno právem na realizaci styku s tím rodičem, kterému dítě není svěřeno do výchovy, a na participační práva dítěte garantovaná v Úmluvě o právech dítěte¹⁶.

2.2.1 Názor nezletilého dítěte

Pro formulování obsahu institutu „nejlepší zájem dítěte“ je nezbytné znát i názor samotného dítěte. V samotném občanském soudním řádu nalezneme relevantní úpravu v ust. § 100 odst. 4 OSŘ, který říká, že: *„V řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci. Názor dítěte může soud ve výjimečných případech zjistit též prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně - právní ochrany dětí. Výslech dítěte může soud provést i bez přítomnosti dalších osob, lze-li očekávat, že by jejich přítomnost mohla ovlivnit dítě tak, že by nevyjádřilo svůj skutečný názor. K názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti.“* Další úpravu tohoto institutu nalezneme zejména v zákoně o rodině, kde typickým příkladem je ust. § 26 odst. 3 zákona o rodině s demonstrativním výčtem kritérií pro rozhodování o svěřením dítěte do péče¹⁷, či ust. § 44 odst. 1 a 2 zákona o rodině, týkající se rodičovské zodpovědnosti.

2.2.2 Zájem dítěte versus přání dítěte

¹⁶ Viz zejména čl. 12 a 18 Úmluvy o ochraně práv dětí.

¹⁷ Touto otázkou se zabývala např. JONÁKOVÁ, Irena. Kritéria svěřením nezletilého dítěte do výchovy. *Právo a rodina*. 2008, 4, s. 12-15.

Je zřejmé, že „nejlepší zájem dítěte“ není neměnný a může se v průběhu času měnit, a to v souvislosti s dospíváním dítěte, změnou v chování rodiče, působením výchovného prostředí a mnohým dalším. Proto vzhledem k dynamičnosti tohoto institutu (proměn přání a názorů dítěte) umožňuje právní úprava změnu rozhodnutí, resp. soudem schválené dohody, a to v souladu se zákonem o rodině¹⁸, resp. občanským soudním řádem¹⁹.

V souvislosti s vývojem obsahu institutu „nejlepšího zájmu dítěte“ je nutno zmínit, že pojmy „nejlepší zájem dítěte“ a „přání dítěte“ nelze zaměňovat, ani mezi ně dát rovnítko. Prakticky všechny důležité momenty života nezletilého dítěte by měly brát ohledy i na přání dítěte, ale nesmí to být jediným měřítkem. Do určitého věku bývají často přání dítěte jen dočasná a snadno ovlivnitelná vnějšími událostmi. Jako příklad můžeme uvést momentální větší přichylnost dítěte k otci, u něhož o víkendech, kdy je u něj v péči, nemá žádné povinnosti a je zahrnováno hračkami, oproti „menší lásce“ k matce, která po něm vyžaduje dodržování pravidelného denního řádu a plnění povinností odpovídajících jeho věku. Vztah dítěte k otci se však může hned následující víkend změnit; stačí, když nedostane očekávaný dárek a musí např. pomoci s úklidem. V tom tkví problematičnost přání dítěte. Tím absolutně nechci říct, že přání dítěte by neměla stát na jedné z prvních příček při rozhodování, ale je nutné se na ně dívat s odstupem, objektivně a hodnotit jejich skutečný význam.

Zájem dítěte je i takové „zaklínadlo“, jímž se ohánějí zejména matky, když nechtějí podle soudního rozhodnutí předávat dítě druhému rodiči ke styku, či mu je vydat, pokud mu bylo dítě svěřeno do péče a dovolávají se přitom zájmu nezletilého. Stejně tak i rodiče (v tomto případě zejména otcové), kteří nemohou dosáhnout dobrovolného plnění povinností při realizaci styku s druhým rodičem, nešetří kritikou na činnost soudu a odvolávají se také na zájem nezletilého dítěte.

2.2.3 Zájem dítěte při rozhodování o osudu dítěte

18 Viz ust. § 28 zákona o rodině: „Změní-li se poměry, může soud změnit i bez návrhu rozhodnutí nebo dohodu rodičů o výkonu jejich rodičovských práv a povinností.“.

19 Viz ust. § 163 odst. 2 OSŘ: „Rozsudky o výchově a výživě nezletilých dětí a o přiznání, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo o pozastavení jejího výkonu lze změnit i bez návrhu, změní-li se poměry.“.

Nesmíme ale zapomínat na to, že „*spolu se svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů, zpravidla v souvislosti s rozvedením manželství, nezaniká ani rodičovská zodpovědnost, ani ostatní práva druhého rodiče vůči dítěti, byť je jejich výkon v důsledku faktické situace omezen, či lépe řečeno determinován.*“²⁰ Tedy nejlepším zájmem dítěte je jistě podíl na jeho výchově i druhým rodičem, což je jeho legitimní právo, základním smyslem péče obou rodičů pak musí být právě nejlepší zájem dítěte.

Zájem dítěte by měl být hlavním hlediskem při rozhodování soudu. Soudce je osobou, která může mít, a také nezřídka i má, vliv na budoucí osud dítěte. Ač to může znít přehnaně, nelze vliv soudce na budoucnost dítěte podceňovat, neboť „*do dovršení procesu dospívání totiž probíhá výrazný vývoj biologických, psychologických a sociálních aspektů osobnosti dítěte a neblahé vlivy mohou tento vývoj často výrazně poškodit.*“²¹ Samozřejmě nezastupitelnou roli hrají rodiče a nejbližší příbuzní nezletilého dítěte, ale špatné rozhodnutí či necitlivý postup soudce mají nedozírné a často nevratné důsledky. Soud, resp. soudce „*plní dvě role, vystupuje totiž jako řešitel sporu a zároveň jako ochránce nezletilého dítěte a jeho zájmů.*“²² Každé učiněné rozhodnutí by tedy mělo mít přesvědčivé a přezkoumatelné odůvodnění.

V mnoha zemích je dosažení „postu“ soudce ve věcech rodinného práva a nezletilých vrcholem kariéry. Poukázat můžeme na naše německé sousedy. U nás tomu tak bohužel není, ač je zřejmé, že k řádnému vykonávání funkce soudce v tzv. rodinných věcech je nutná nejen odborná právní kvalifikace, ale i relativně značné znalosti z oborů psychologie a sociologie.

Bohužel se domnívám, že stále ještě hodně soudců (a myslím, že především soudkyň) při rozhodování o budoucnosti nezletilého a priori upřednostňuje matku jako pečovatelku a otce považují jen za živitele, který se má starat o dítě jednou za 14 dní o víkend a dále jen řádně platit výživné. V dnešní společnosti dávno neplatí model rodiny, kdy se žena stará o domácnost a potomky a muž ji finančně zabezpečuje. Také při rozvodu či rozchodu partnerů nedávají muži od výchovy potomka ruce pryč a často

20 ČERNÁ, Iva. Role orgánů SPOD při realizaci práva dítěte na styk s rodičem, jemuž po rozvodu nebylo svěřeno do péče. *Právo a rodina*. 2007, 10, s. 13.

21 KORNEL, Martin. Soudce a rozhodování o nezletilém dítěti. In *Macurův jubilejní památník k nedožitým osmdesátinám profesora Josefa Macura*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2010. s. 231.

22 KORNEL, Martin. Soudce a rozhodování o nezletilém dítěti. In *Macurův jubilejní památník k nedožitým osmdesátinám profesora Josefa Macura*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2010. s. 231.

chtějí být nedílnou součástí života svých dětí, resp. podílet se zásadní měrou na jejich výchově. Se změnou společenského nazírání na postavení ženy a muže v rámci celé společnosti a rodiny by se mělo změnit i rozhodování soudů. Na druhou stranu je pozitivní, že se častěji povoluje střídat péče. Ta, pokud jsou partneři schopni se domluvit a podílet se na výchově nezletilého podle daných pravidel, je v případě rozvodu či rozchodu asi tím nejlepším řešením.

3. Výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí

Zakotvením úpravy výkonu rozhodnutí do občanského soudního řádu (tedy právního předpisu), propůjčuje stát prostřednictvím soudů svou autoritu k tomu, aby soudní rozhodnutí či soudem schválená dohoda o výchově nezletilých dětí byla nuceně vykonána tam, kde není dobrovolně plněna. V případech nezletilých dětí jde o velmi citlivou záležitost, a je proto zřejmé, že celá společnost má zájem na tom, aby zajišťování a realizace soudních rozhodnutí či soudem schválených dohod o výchově nezletilých dětí a úpravě styku s nimi probíhala za kontroly a pod autoritou státu, resp. soudu. Nemělo by docházet k vynucování poměrů těmito rozhodnutími, resp. dohodami založenými soukromě, tzv. na vlastní pěst a zcela živelně.

Úkolem soudu je totiž nejen rozhodovat (věcně správně, ideálně i bezodkladně), ale také zajistit realizaci svých rozhodnutí, pokud se jim kdokoli odmítá podrobit, či neplní soudem schválenou dohodu o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi, či rozhodnutí o navrácení dítěte.

Ve věcech péče soudu o nezletilé je nezbytné, aby vydané rozhodnutí (regulující s dítětem související a jeho se dotýkající rodinněprávní vztahy) nezůstalo pouze formální. Za účelem respektování zájmu nezletilých dětí musí být tato rozhodnutí také řádně vykonávána. Stát musí zajistit nejen jejich výkon, ale také to, že výkon splní svůj účel. S tím zásadně souvisí potřeba flexibilně reagovat na variabilitu vztahů a množství situací, které vznikají, stejně jako na individualitu každého člena rodiny, zejména dítěte, a na všechny ostatní související podmínky toho kterého případu, tak aby výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí podle ust. § 272 a násl. OSŘ reálně chránil zájmy nezletilých dětí.

„Při soudním vynucování styku nezletilých s rodičem je nutno postupovat i s ohledem na ústavně chráněný zájem nezletilých dětí, respektovat jejich přání a dbát na to, aby rozhodnutí soudu nepoškodilo jejich psychosociální vývoj (ať už tím, že se styk neumožní, nebo tím, že bude vynucen.). Tento závěr platí i pro nucený výkon předběžného opatření.“²³

3.1 Zákonná úprava

Výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí je zcela specifickým druhem exekučního řízení. Tato specifičnost se promítá do speciální úpravy v občanském soudním řádu a vyplývá zejména z toho, že povinnost respektovat soudní rozhodnutí o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi, jakož i soudem schválenou dohodu (zde není výslovně uvedena povinnost k plnění, nýbrž se zde uvádí, kdo má právo provádět výchovu nezletilého dítěte a kdo má právo se s ním stýkat a kdy) je zákonem uložena každému, a proti každému, kdo by takové rozhodnutí nerespektoval, je pak možné toto rozhodnutí vykonat. Proto také jsou předmětem exekuce nezletilé dítě a všichni, kteří nesplnili svou povinnost danou takovým rozhodnutím. Jde o tzv. personální exekuci v nejširším slova smyslu. Důvodem specifické úpravy v rámci části šesté občanského soudního řádu je již zmiňovaný prioritní zájem na ochraně nezletilého a dále charakter práv a povinností, které mají být vymáhány.

Výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí jakožto specifický druh výkonu rozhodnutí, resp. specifický druh občanského soudního řízení (civilního řízení vykonávacího), je upraven, stejně jako výkon rozhodnutí obecně,²⁴ v hlavě první části šesté občanského soudního řádu, avšak samostatně v ust. § 272 až § 273a OSŘ. Ust. § 272 odst. 1 OSŘ vylučuje z použití ust. § 252 až § 269, pokud jde o výkon rozhodnutí nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí a o úpravu styku s nimi, anebo o výkon rozhodnutí o navrácení dítěte. Vylučuje z použití tedy i ta ustanovení, jež zakotvují instituty odkladu a zastavení výkonu rozhodnutí (§ 266 a § 268, § 269 OSŘ).

²³ Usnesení ÚS ČR ze dne 8.6.2004, sp.zn. I. ÚS 315/03, Sb. nález. a usn., sv. 33/č. 36.

²⁴ Tento je upraven v ust. § 251 až § 269 OSŘ a jednotlivé způsoby výkonu rozhodnutí pak v ust. § 276 až § 351a OSŘ.

Shodně použitelná jsou tudíž jen ust. § 251 OSŘ²⁵ a ust. § 270 a § 271 OSŘ týkající se nákladů řízení.

To, že je výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí upraven samostatně však neznamena, že by se nemohly použít i zásady, jež ovládají výkon rozhodnutí obecně a i některá ustanovení předchozích částí občanského soudního řádu, jako je např. nutnost zkoumat i v těchto řízeních, zda jsou splněny podmínky řízení podle ust. § 103 a násl. OSŘ, tj. zda je dána pravomoc soudu, způsobilost účastníků být účastníky řízení apod., dále např. ust. § 42 a § 79 OSŘ týkající se podání, resp. návrhu a mnohá další. Toto pravidlo je uvedeno v ust. § 254 odst. 1 OSŘ, který uvádí, že „na výkon rozhodnutí se užije ustanovení předcházejících částí, není-li v této části uvedeno jinak...“ Toto ustanovení však není použitelné ve vztahu k výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí, neboť je ust. § 272 odst. 1 OSŘ vyloučeno z použití ve vztahu k tomuto řízení. Na použitelnost tohoto pravidla je ale možné usuzovat z obecných zásad občanského soudního procesu, vždy s přihlédnutím ke specifikům tohoto výkonu.

3.2 Zákon č. 295/2008 Sb. a změna občanského soudního řádu

Právní úprava výkonu rozhodnutí je tedy upravena zejména občanským soudním řádem. Ve vztahu ke své práci zmíním novelu z roku 2008, která provedla v úpravě výkonu rozhodnutí velké změny a z toho důvodu si zaslouží podrobnější popis.

Spory rodičů či jiných osob odpovědných za výchovu dítěte (včetně mezinárodních únosů ve smyslu Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí²⁶) jsou často velmi zdlouhavé a traumatizující nejen rodiče, ale především a právě děti. To platí dvojnásob, pokud se musí přistoupit k výkonu rozhodnutí. Novela občanského soudního řádu, zákon č. 295/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „novela“), jež je účinná od 1.10.2008, přinesla významné změny v postupu soudů při řešení sporů mezi rodiči a

25 Nesplní-li povinný dobrovolně to, co mu ukládá vykonatelné rozhodnutí, může oprávněný podat návrh na soudní výkon rozhodnutí.

26 Sdělení č. 34/1998 Sb. Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

děti, v mezinárodních únosech dětí, v předběžných opatřeních a ve výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí. Novela byla přijata proto, že „současná právní úprava obsažená v občanském soudním řádu vykazuje jak nedostatky ve vztahu k nařizování předběžných opatření týkajících se nezletilých dětí, tak i ve vztahu k jejich rodičům, kteří v důsledku narušené vzájemné komunikace negativně působí na dítě a v konečném důsledku i na průběh případného soudního řízení“.²⁷ Jejím cílem bylo „zavést taková opatření, která povedou k rychlejšímu a kvalitnějšímu rozhodování soudů, jakož i k zajištění zvýšené úrovně ochrany dětí za současného umožnění alternativních metod řešení sporů“.²⁸

I po novele občanského soudního řádu stále platí, že v případech, kdy soud rozhodl o výchově, a rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu odmítají rozhodnutí soudu respektovat, musí soud přistoupit k výkonu rozhodnutí. Je-li o výkonu rozhodnutí rozhodnuto, postupuje soud i orgán sociálně - právní ochrany podle ust. § 272 až § 273a OSŘ a podle Instrukce Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 5.4.2007, č.j. 142/2007-ODS-Org, kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí o výchově nezletilých dětí (dále jen „Instrukce“). Přestože by se mohl zdát opak, Instrukce není zásahem moci výkonné do nezávislosti soudů. Výkon rozhodnutí nařizuje i provádí zásadně soud a Instrukce upravuje především součinnost ostatních zúčastněných subjektů, jako například orgánů sociálně - právní ochrany dětí, zařízení, v nichž se vykonává ústavní a ochranná výchova, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, zdravotnických zařízení a orgánů Policie ČR při výkonu soudních rozhodnutí nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi²⁹.

Vhodné prostředí

Novela definuje termín „vhodné prostředí“ v případě, kdy je nutné dítě umístit mimo rodinné prostředí. Tento termín najdeme jak v úpravě institutu předběžného

27 Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění občanský soudní řád a zákon o sociálně - právní ochraně dětí, *Sněmovní tisk* č. 390/0.

28 Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění občanský soudní řád a zákon o sociálně - právní ochraně dětí, *Sněmovní tisk* č. 390/0.

29 § 1 Instrukce

opatření v občanském soudním řádu, kde nacházíme jeho definici v ust. § 76a odst. 1, věta druhá OSŘ, tak u výkonu rozhodnutí tohoto předběžného opatření v ust. § 273a odst. 1, 2 OSŘ. Vhodným prostředím se podle ust. § 76a OSŘ rozumí: „*výchovné prostředí u osoby nebo zařízení způsobilého zajistit nezletilému dítěti řádnou péči s ohledem na jeho fyzický a duševní stav, jakož i rozumovou vyspělost a umožnit realizaci případných jiných opatření stanovených předběžným opatřením.*“

Ve spolupráci s dalšími resorty došlo k vypracování seznamu vhodných prostředí³⁰, který je nabídkou možností, resp. metodickým vodítkem pro orgány péče o dítě a pro soudy, jež jej mají k dispozici. Což ale neznamená, že by soud nemohl svěřit dítě do péče jiného vhodného zařízení, pokud bude splňovat požadavek vhodnosti prostředí ve vztahu k dítěti a sledovaný účel. Nová úprava má napomoci tomu, aby nedocházelo k situacím, kdy jsou děti umístěny do zjevně nevhodného prostředí, což by pro ně mohlo mít neblahé následky.

Doba trvání předběžného opatření

Novelizace úpravy předběžného opatření spočívá i ve vázanosti soudu lhůtou uvedenou v ust. § 76a odst. 5 OSŘ.³¹ Toto ustanovení reaguje na situace, kdy na území České republiky pobývají děti – cizinci, a ve vyřizování jejich záležitostí dochází k problémům. A právě lhůty v ust. § 76a odst. 4 OSŘ³² jsou příliš krátké. Proto novela stanoví, že ve věcech dětí, které nejsou českými státními příslušníky, resp. není dána pravomoc českých soudů, se lhůty uvedené v ust. § 76a odst. 4 OSŘ nepoužijí. Speciální lhůta je pak upravena právě v ust. § 76a odst. 5 OSŘ, kdy celková doba předběžného opatření nesmí přesáhnout dobu 6 měsíců.

30 Seznam vhodných prostředí je uveden v příloze I. sdělení Ministerstva spravedlnosti ze dne 25.08.2008, č.j. 258/2007-LO-SP/96.

31 Není-li ve věci samé dána pravomoc českých soudů, lhůty podle odstavce 4 se nepoužijí. Celková doba trvání předběžného opatření podle tohoto odstavce nesmí přesáhnout dobu 6 měsíců.

32 Předběžné opatření podle odstavce 1 trvá po dobu jednoho měsíce od jeho vykonatelnosti, s výjimkou předběžného opatření o svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu, u něhož po uplynutí doby 3 měsíců od vykonatelnosti předběžného opatření může být, nebude-li mít soud podklady pro rozhodnutí ve věci, trvání předběžného opatření prodlouženo; bylo-li před uplynutím této doby zahájeno řízení ve věci samé, může soud předběžné opatření podle odstavce 1 opakovaně prodloužit o jeden měsíc tak, aby celková doba trvání předběžného opatření nepřesáhla 6 měsíců. Poté lze dobu trvání předběžného opatření výjimečně prodloužit jen tehdy, nebylo-li z vážných důvodů a objektivních příčin možné v této době skončit důkazní řízení ve věci samé.

Řízení o navrácení nezletilého ve věcech mezinárodních únosů dětí

Novelou byla do hlavy páté části třetí občanského soudního řádu zavedena speciální úprava „řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí“, jež je upravena v ust. § 193a a násl. OSŘ. Toto nové řízení bylo do účinnosti novely rozhodováno v „řízení ve věcech péče soudu o nezletilé“ a ani po novele nebylo z těchto obecných ustanovení vypuštěno. Již podle svého zařazení v páté hlavě části třetí občanského soudního řádu patří toto řízení mezi řízení nesporná, a dítě je opět plnohodnotným účastníkem řízení a ne jen pouhým předmětem řízení. Jeden ze zajímavých pohledů nabízí A. Winterová³³, která se zamýšlí nad tím, zda by toto řízení podle své povahy nemělo být spíše předběžným opatřením, „*neboť rozhodnutí v něm vydané (byť je zákonodárce povýšil na formu rozsudku) není ničím jiným, než prozatímní úpravou poměrů dítěte, která předpokládá, že meritorně bylo anebo bude v cizím státu o jeho výchově a souvisejících otázkách rozhodnuto*“³⁴. A. Winterová dále uvádí, že toto nové řízení se vyznačuje i celou řadou prvků řízení sporného, mezi kterými je nejvýznamnější pojetí dítěte jako objektu řízení, kdy jde o spor mezi rodiči. Takto je sice řízení koncipováno v Úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, avšak v našem právním řádu je dítě považováno, jak jsem již výše uvedla, za plnohodnotný subjekt, resp. účastníka řízení. V občanském soudním řádu v pasáži věnované právě řízení o navrácení nezletilého ve věcech mezinárodních únosů dětí je sice dítě uvedeno jako účastník řízení³⁵, avšak fakticky zde není prostor pro uplatnění jeho účastnických práv. Podrobně se touto otázkou zabývám v části věnované mezinárodním únosům.

Poučovací povinnost soudu

Další z významných novinek, jež přinesla novela občanského soudního řádu, je zakotvení nově upravené poučovací povinnosti soudu v rámci „řízení ve věcech péče soudu o nezletilé“, týkající se výkonu rozhodnutí. Nově musí rozhodnutí o výchově, o

33 WINTEROVÁ, Alena. Sporné a nesporné řízení ve věcech rodinného práva - pohled Aleny Winterové : .. In *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha : Leges, 2010. s. 39-40.

34 WINTEROVÁ, Alena. Sporné a nesporné řízení ve věcech rodinného práva - pohled Aleny Winterové : .. In *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha : Leges, 2010. s. 40.

35 Viz ust. § 193a odst. 1 písm. c) OSŘ.

úpravě styku a o navrácení dítěte obsahovat poučení podle ust. § 273 OSŘ o možném výkonu rozhodnutí i způsobech jeho provedení, a to ukládáním pokut nebo odnětím dítěte³⁶ při neplnění povinností stanovených v rozsudku. Právní úprava před novelou počítala pouze s poučením o možnosti výkonu rozhodnutí³⁷, ale již ne o jeho způsobu. O následcích neplnění povinností stanovených v rozhodnutí nebo v soudem schválené dohodě byl ten, kdo se odmítal podrobit soudnímu rozhodnutí, poučen až ve fázi před nařízením výkonu rozhodnutí, a to současně s výzvou k dobrovolnému plnění povinností. Tímto je poučovací povinnost přesunuta z fáze před nařízením výkonu rozhodnutí, resp. z první fáze řízení o výkonu rozhodnutí do poslední fáze nalézacího řízení, „řízení ve věcech péče soudu o nezletilé“, tedy do meritorního rozhodnutí. Tím by mělo být dosaženo zvýšení transparentnosti řízení a jeho rychlosti.

Cílem novelizace tedy má být, podle důvodové zprávy³⁸, zrychlení vykonávacího řízení. Osobně se však domnívám, že tato úprava není úplně šťastná. Sice dojde k jistému zrychlení řízení, ale v některých případech možná ke zbytečnému řízení o výkonu rozhodnutí a jeho následnému nařízení. Podle mě se lze důvodně domnívat, že pokud by soud vyzval povinného k dobrovolnému plnění povinnosti a poučil ho o následcích jejího nesplnění opětovně i před nařízením výkonu, mohlo by skutečně k dobrovolnému plnění dojít. Zejména v případech, kdy došlo k prvnímu porušení povinnosti předat dítě ke styku druhému rodiči, nebo například v případech, kdy nedošlo k předání dítěte přesně v okamžiku vykonatelnosti rozhodnutí o úpravě výchovy nebo navrácení dítěte. Použití kvalifikované výzvy vidím jako vhodný prostředek výchovného působení na povinného rodiče, a před zájmem na rychlosti řízení bych upřednostnila zájem dítěte. Samozřejmě, že použití výzvy v případech, kdy dochází k notorickému porušování povinností, by bylo nejspíš neúčelné, ale automaticky předpokládat, že by výzva zůstala bez výsledku, mi nepřijde správné. Proto bych v právní úpravě změnila úpravu ust. § 272 odst. 2 OSŘ tak, že by zde místo úpravy, kdy „*shledá-li soud zvláštní důvody*“, bylo uvedeno, že „*výzva k dobrovolnému splnění a poučení o následcích bude záležet na uvážení soudu*“. Domnívám se, že není

36 Viz ust. § 176 odst. 3 a § 272 odst. 2 OSŘ.

37 Viz ust. § 157 odst. 1 OSŘ.

38 Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění občanský soudní řád a zákon o sociálně - právní ochraně dětí, *Sněmovní tisk* č. 390/0.

vhodná obligatornost této výzvy, ale ani omezení na zvláštní důvody.

„Odklony“ od nařízení výkonu rozhodnutí

Další novinkou, a to relativně zásadní, je, že soud nemusí vůbec výkon rozhodnutí nařídit. Má totiž možnost, samozřejmě s ohledem na okolnosti každého konkrétního případu a je-li to účelné, použít alternativy k výkonu rozhodnutí ukládáním pokut. Může uložit povinnost účasti na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání, nebo na rodinné či jiné vhodné terapii, upravené v ust. § 273 odst. 2 písm. a) OSŘ, nebo stanovit tzv. plán navykacího režimu, jenž je upraven v ust. § 273 odst. 2 písm. b) OSŘ. Podle důvodové zprávy jsou tyto instituty chápány jako alternativa k výkonu rozhodnutí ukládáním pokut. Ze znění zákona ale spíše usuzují, že jde o další způsoby výkonu rozhodnutí. Což potvrzuje i znění ust. § 273 odst. 3 OSŘ, kde je uvedeno, že v případě, zůstane-li postup podle § 273 odst. 1, 2 OSŘ³⁹, tedy jeden ze způsobů provedení výkonu rozhodnutí bezvýsledný, nařídí soud výkon rozhodnutí odnětím dítěte.

Soud může uložit na dobu nejvýše tří měsíců účast na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání, rodinné terapii i v nalézacím řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. Nová úprava má za cíl předejít dalším sporům účastníků (nejčastěji rodičů), průtahům v řízení a i případnému výkonu rozhodnutí. Nová úprava dává pouze možnost využití tohoto institutu, nikoliv povinnost. Bohužel zatím ještě neexistuje zákon o mediaci v netrestních věcech, v současné době je pouze ve formě opakovaně vznikajících legislativních návrhů.

Opětovné ukládání pokut

V neposlední řadě přinesla novela novinku v rámci úpravy opětovného ukládání pokut jako jednoho ze způsobů výkonu rozhodnutí. Soud může výkon rozhodnutí uložením pokuty nařídit opětovně, ale jen, je-li to účelné. Výše jednotlivé pokuty nesmí přesahovat 50 tisíc Kč. Dochází tedy k omezení možnosti ukládat opakovaně peněžité pokuty k vymožení realizace styku s dítětem. Podle důvodové zprávy⁴⁰ k novele je tomu tak proto, aby se zamezilo často formalistickému postupu ze strany soudů, kdy

³⁹ Podle ust. § 273 odst. 1 a 2 OSŘ.

⁴⁰ Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění občanský soudní řád a zákon o sociálně - právní ochraně dětí, *Sněmovní tisk* č. 390/0.

ukládaly opakovaně nízké pokuty, které nevedly k řádnému plnění povinnosti. Soud musí zdůvodňovat, proč přistoupil k opakovanému uložení povinnosti a z jakého důvodu se domnívá, že tento postup je vhodný.

3.3 Řízení o výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí

V této kapitole se budu zabývat procesním postupem od podání návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí až po jeho nařízení, s tím, že se zaměřím na jednotlivé prvky, jež jsou obligatorní v prakticky každém civilním procesu.

3.3.1 Vykonatelné rozhodnutí – exekuční titul

Jednou z podmínek možnosti nařízení výkonu rozhodnutí dle ust. § 251 OSŘ⁴¹ je podání návrhu na soudní výkon rozhodnutí oprávněným v případě, že povinný dobrovolně nesplnil to, co mu ukládá vykonatelné rozhodnutí. Vzhledem k tomu, že tento výkon je druhem „řízení ve věcech péče o nezletilé“ (byť jde o tituly se specifickými znaky), neplatí druhá podmínka, tj. není vždy nutný návrh oprávněného, resp. účastníka.

Vykonatelné rozhodnutí, resp. exekuční titul nutný pro nařízení výkonu rozhodnutí podle ust. § 272 a násl. OSŘ, je dvojího, spíše trojího druhu (ust. § 176 OSŘ). Prvním z nich je předběžné opatření podle ust. § 76a OSŘ, druhým je pak rozhodnutí nebo schválená dohoda o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi (ust. § 26, § 27, § 45, § 46 zákona o rodině) a třetím pak (v některé literatuře spadající pod druhý druh, ale já ho vnímám jako samostatný titul) je rozhodnutí o navrácení dítěte jako výsledek řízení o navrácení nezletilého ve věcech mezinárodních únosů dětí podle ust. § 193a až 193e OSŘ. Úprava výkonu předběžného opatření je v ust. § 273a OSŘ, úprava druhých dvou vyjmenovaných pak v ust. § 272 a 273 OSŘ.

U exekučního titulu, jímž je soudem schválená dohoda (zejména rodičů) o výchově nezletilých dětí, je nezbytné vždy dodat, že jde pouze o soudem schválenou

⁴¹ Toto ustanovení je použitelné jak pro výkon rozhodnutí obecně, tak pro výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí.

dohodu (ve formě rozsudku), a to ve smyslu ust. § 27 odst. 2 zákona o rodině⁴². Výkonem rozhodnutí jsou totiž vynutitelné pouze ty dohody, které byly schváleny soudem. Dohoda rodičů o styku s nezletilým dítětem ve smyslu ust. § 27 odst. 1 zákona o rodině, která nepotřebuje schválení soudu, není vynutitelná soudním výkonem rozhodnutí o výchově nezletilých dětí podle ust. § 272 a násl. OSŘ.

V rozhodnutí o výchově nezletilých dětí a úpravě styku s nimi soud určuje, zda se dítě svěřuje do výchovy jednoho z rodičů, či jiné osoby (pěstouna, prarodiče, ústavní výchovy). Nestanoví však konkrétní povinnosti, upravuje pouze osobní stav určitých osob. Stanoví tak pouze oprávnění, jež nabývají charakteru absolutních práv, do jejichž uskutečňování nemá právo nikdo zasahovat.

Rozhodnutími, jež se následně za splnění zákonných podmínek stávají tituly pro výkon rozhodnutí, jsou zejména usnesení soudu o předběžném opatření a o odevzdání dítěte do péče druhého z rodičů nebo jiné osoby označené soudem, dále rozsudek soudu o svěřeni dítěte do výchovy rodiči nebo jiné osobě, nebo rozsudek soudu o schválení dohody rodičů o tom, který z nich bude mít dítě svěřeno do výchovy a rozsudek soudu, který obsahuje úpravu styku rodičů s nezletilým dítětem.

Rozhodnutí nebo soudem schválená dohoda o výchově nezletilých dětí je titulem pro výkon rozhodnutí. Poté, co je výkon rozhodnutí proveden, ale po čase dojde opětovně k porušení právních poměrů v titulu uvedených, lze tohoto titulu užit opětovně. Nestane se tedy, že titul je provedením výkonu rozhodnutí konzumován. Totéž ale v zásadě neplatí o titulech, jimiž jsou rozhodnutí o navrácení dítěte.

V této souvislosti je důležité upozornit na případy, kdy dojde ke změně soudního rozhodnutí ve věci výchovy nezletilého dítěte⁴³, tedy kdy se do soudního výkonu rozhodnutí o výchově a styku nezletilých dětí promítají změny, ke kterým po nařízení tohoto soudního výkonu došlo v řízení nalézacím. V takovém případě soud nemůže pokračovat v zahájeném vykonávacím řízení, neboť předchozí rozhodnutí již nelze nuceně vykonat. Pokud by poměry založené tímto novým rozhodnutím byly porušeny (například by dítě bylo svěřeno z matčiny výchovy do výchovy otce, a matka by nesplnila povinnost nového rozhodnutí předat dítě do péče otce, tj. bránila by tomu, aby bylo vykonáno rozhodnutí), mohlo by být rozhodnutí vykonáno podle ust. § 272 a násl.

⁴² Nejde zde o smír dle ust. § 99 OSŘ.

⁴³ Viz ust. § 26 až § 28 zákona o rodině ve spojení s ust. § 163 odst. 2 OSŘ.

OSŘ, ale byl by třeba nový návrh na zahájení řízení o výkonu rozhodnutí, nebo nové usnesení o zahájení řízení o výkonu rozhodnutí podle ust. § 81 odst. 3 OSŘ.

Nelze opomenout ani tu skutečnost, že ne všechna rozhodnutí jsou vykonatelná. Důležitá je formulace výroku, jak je upraven styk s nezletilým dítětem. Rozhodnutí, ve kterém je styk s dítětem stanoven jako neomezený, nebo časové úseky určené pro styk s dítětem nejsou přesně dány, stejně jako např. neurčení, zda jde o liché či sudé týdny či pořadí týdnů, dnů v měsíci, je jako takové nevykonatelné. V těchto případech nelze spolehlivě identifikovat přesné časové úseky z hlediska jejich rozsahu, a v tom případě ani nedodržení, resp. porušení daných pravidel. Ne každé nevykonatelné rozhodnutí je však procesně vadné.

3.3.2 Účastníci řízení

Jde o řízení ve věcech péče o nezletilé, proto účastníky tohoto řízení budou jednak rodiče či jiné osoby, jimž soudní rozhodnutí či soudem schválená dohoda ukládá práva a povinnosti při výchově nezletilého dítěte nebo při styku s ním, a jednak samo nezletilé dítě. Upřesněnou úpravu okruhu osob, jež jsou účastníky řízení o výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí, nalezneme v ust. § 272 odst. 1, věta za středníkem, OSŘ, kde se uvádí, že o účastnících řízení o výchově rozhodnutí o výchově nezletilých dětí platí ust. § 94 odst. 1, věta první, OSŘ.: „*V řízení, které může být zahájeno i bez návrhu, jsou účastníky navrhovatel a ti, o jejichž právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno*“. Úprava okruhu účastníků řízení je zde odlišná od úpravy účastenství v řízení o výkon rozhodnutí obecně⁴⁴.

Účastníky jsou zde tedy navrhovatel (ten, na jehož návrh bylo řízení zahájeno) a ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno⁴⁵. Je-li podáván návrh, a navrhovatel v něm neuvede všechny osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno, či se soud domnívá, že toto určení není úplné, tyto osoby do řízení prostě přibere a nadále s nimi jako s účastníky řízení počítá a jedná. Vzhledem k tomu, že v ust. § 272 odst. 1 OSŘ je výslovný odkaz pouze na ust. § 94 odst. 1, věta první, OSŘ,

44 Pro tento platí ust. § 255 OSŘ, který v odst. 1 stanoví: „Účastníky řízení jsou při výkonu rozhodnutí oprávněný a povinný“.

45 Tzv. druhá definice účastenství.

není tedy třeba vydávat zvláštní usnesení, jímž jsou tyto osoby přibrány do řízení jako účastníci, tak jak je uvedeno v ust. § 94 odst. 3 OSŘ.⁴⁶

Navrhovatelem je osoba, která se domáhá toho, aby bylo docíleno stavu, který je předpokládán v rozhodnutí nebo soudem schválené dohodě o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi. V návrhu zároveň popisuje současný stav, který dle jejího názoru výše uvedenému neodpovídá. K podání návrhu musí být osoba aktivně věcně legitimována. To znamená, že v navrženém výkonu rozhodnutí musí jít o dítě, které jí bylo svěřeno do výchovy, s kterým má právo se stýkat, či komu má být navraceno. Pokud soud zjistí, že navrhovatel není k podání návrhu legitimován, návrh na nařízení výkonu rozhodnutí zamítne.

Naopak pasivně legitimovaným je každý, kdo způsobil stav, který neodpovídá rozhodnutí nebo soudem schválené dohodě o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi, nebo brání tomu, aby obsah rozhodnutí či dohody byl reálně vykonáván. Jinak řečeno, brání tomu, aby právní poměry podle výše uvedeného rozhodnutí nebo dohody byly fakticky uskutečňovány. Pokud soud dojde k závěru, že osoba označená v návrhu navrhovatele postrádá pasivní legitimaci, soud nařídí a provede výkon proti jiné „povinné“ osobě, která pasivně legitimována je, aniž by navrhovatel musel pozměňovat svůj návrh či podávat návrh nový, ve kterém by označil osobu, proti níž výkon rozhodnutí má správně směřovat.

Dalším účastníkem řízení je pak vždy nezletilé dítě, a to zastoupené zákonným zástupcem⁴⁷, tj. nejčastěji rodičem⁴⁸ nebo poručníkem či kolizním opatrovníkem⁴⁹, neboť samo nemá procesní způsobilost a musí být zastoupeno.⁵⁰ Opatrovníka ustanoví dítěti soud příslušný ve věcech péče o nezletilé⁵¹, jímž bude zpravidla soud, který výkon rozhodnutí provádí. Nutnost ustanovit opatrovníka vyplývá z potřeby, že rodiče jsou také účastníky řízení a může hrozit střet zájmů mezi rodiči a dítětem. Zpravidla to bude příslušný orgán sociálně - právní ochrany dětí, ale vyloučena není ani jiná vhodná fyzická či právnická osoba včetně nestátní organizace, pověřené výkonem sociálně -

46 Tento názor je ovšem považován za sporný, viz např. DAVID, Ludvík, et al. *Občanský soudní řád. Komentář. I.díl.* Praha : Wolters Kluwer ČR, 2009. s. 446

47 Viz ust. § 22 OSŘ.

48 Viz ust. § 36 zákona o rodině.

49 Viz ust. § 37 odst. 2 zákona o rodině.

50 Viz ust. § 20 OSŘ.

51 Viz ust. § 88 písm. c) OSŘ, § 176 odst. 2 OSŘ.

právní ochrany dětí.

3.3.3 Soud příslušný k výkonu rozhodnutí

Soudem věcně příslušným k výkonu rozhodnutí je podle ust. § 9 odst. 1 OSŘ, v prvním stupni okresní soud, a výlučně místně příslušným podle ust. § 88 písm. c) OSŘ, soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště. Není tedy rozhodující, kde se momentálně dítě zdržuje, byť by to bylo po delší dobu, pokud se zde zdržuje na základě svémocného chování jednoho z rodičů či třetí osoby.⁵²

3.3.4 Návrh na nařízení výkonu rozhodnutí

Výkon rozhodnutí včetně výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí je samostatnou částí občanského soudního řízení, nejde o pouhé pokračování řízení nalézacího, a proto je třeba jej zahájit, a to buď na návrh nebo z úřední povinnosti.

Návrh na výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí je možné učinit písemně nebo i ústně do protokolu u kteréhokoliv okresního soudu, jak to dovoluje ust. § 42 odst. 1, věta třetí, OSŘ.⁵³ Není-li soud k výkonu místně příslušný, je povinen návrh bez průtahů postoupit soudu příslušnému⁵⁴.

Soudní poplatky

Řízení o výkonu rozhodnutí je dle ust. § 11 odst. 1 písm. a)⁵⁵, odst. 3 písm. g)⁵⁶, zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o soudních poplatcích“), od soudních poplatků osvobozeno.

52 Viz § 2 Instrukce.

53 Ústně do protokolu je možno podání učinit, jde-li o návrh na zahájení řízení o povolení uzavřít manželství, o určení a popření rodičovství, o určení, zda je třeba souhlas rodičů dítěte k jeho osvojení, o osvojení a řízení, které lze zahájit i bez návrhu, a návrhy na výkon rozhodnutí v těchto řízeních vydaných.

54 Viz ust. § 42 odst. 2 OSŘ.

55 Od poplatku se osvobozují řízení ve věcech opatrovnických, péče soudu o nezletilé, osvojení a povolení uzavřít manželství.

56 Osvobození podle odstavců 1 a 2 se vztahuje, s výjimkou dědického řízení, i na řízení o výkon rozhodnutí.

Pokud jde o sepsání návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí, zákon nehovoří jasně, zda je i tento úkon osvobozen od soudního poplatku, avšak vzhledem k povaze tohoto výkonu, jeho specifčnosti a zároveň ze systematičnosti zákona o soudních poplatcích se lze důvodně domnívat, že je od soudních poplatků osvobozeno také. A to z toho důvodu, že zákon sice v ust. § 11 odst. 5, věty druhé zákona o soudních poplatcích⁵⁷ osvobozuje od soudního poplatku sepsání návrhu ve věci péče o nezletilé, návrh na nařízení výkonu rozhodnutí však osvobozuje pouze pokud jde o výživné pro nezletilé děti.

Formální a obsahové náležitosti návrhu

Pokud jde o formální a obsahové náležitosti návrhu na výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí, zákon neukládá žádné zvláštní požadavky na formální a obsahové náležitosti, jako je tomu u jiných druhů výkonu rozhodnutí⁵⁸. Tato skutečnost je i naplněním zásady, že výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí je ovládán zásadou oficiality. Pokud jde o soudní praxi, tak jednotlivé soudy k otázce náležitostí návrhu přistupují rozdílně. Někdy postačí návrh zcela neformální, v některých případech je vyžadováno důsledné splnění všech požadavků, jež jsou uvedeny v ust. § 79 odst. 1 OSŘ. Pověštinou se projevuje určitá benevolence soudů, ale jisté, základní, požadavky samozřejmě návrh obsahovat musí. Vyplyvají z ust. § 42 odst. 4 OSŘ: „*Pokud zákon pro podání určitého druhu nevyžaduje další náležitosti, musí být z podání patrné, kterému soudu je určeno, kdo je činí, které věci se týká a co sleduje, a musí být podepsáno a datováno. ...*“. Zejména tedy v návrhu budou uvedeny osoby, o kterých se navrhovatel domnívá, že jsou účastníky řízení, soudní rozhodnutí nebo soudem schválená dohoda pro identifikaci řádného stavu (stavu, který je po právu, a koresponduje s tím, co je v soudním rozhodnutí, soudem schválené dohodě), dále kým nejsou poměry založené rozhodnutím či dohodou respektovány, a v neposlední řadě, že navrhovatel žádá, aby byly poměry výše uvedené nuceným zásahem soudu obnoveny. Pokud by návrh neobsahoval výše uvedené, bylo by nezbytné, aby soud vyzval

⁵⁷ Osvobození podle odstavce 1 písm. i) a osvobození podle odstavce 2 se vztahuje i na poplatky za úkony. Od poplatku se dále osvobozuje sepsání návrhu ve věci péče soudu o nezletilé, návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí o výživném pro nezletilé děti a pomoc soudu před nařízením výkonu rozhodnutí, jde-li o vymáhání výživného pro nezletilé děti.

⁵⁸ Viz ust. § 261 OSŘ.

účastníka k opravě či doplnění návrhu⁵⁹. Pokud ani přes výzvu soudu není podání řádně opraveno či doplněno, a pro tento nedostatek nelze v řízení pokračovat, soud usnesením odmítne podání, kterým se zahajuje řízení.⁶⁰ Nutno dodat, že soud vždy bude postupovat i dle ust. § 41 odst. 2 OSŘ, kdy bude posuzovat v každém jednotlivém případě, zda jde o návrh na výkon rozhodnutí, i přesto, že mu budou chybět některé náležitosti návrhu na zahájení řízení. Ty je však třeba odstranit postupem podle ust. § 43 OSŘ.⁶¹

Pokud má návrh výše uvedené základní náležitosti, není třeba nic víc uvádět, zejména jakým způsobem má soud docílit, aby byly právní poměry obnoveny a není třeba ani k návrhu připojovat stejnopis titulu opatřený doložkou vykonatelnosti (jeho existence, jak jsem již výše uvedla, je ale nezbytná). Pokud navrhovatel ve svém návrhu uvede, jaký exekuční způsob by měl soud použít, není jím soud vázán a může zvolit exekuční způsob odlišný od navrhovatelem žádaného. Nejčastěji tak bude v případě, kdy navrhovatel bude žádat okamžité odnětí dítěte, ale soud uzná za vhodné, aby bylo nejprve přistoupeno např. k ukládání pokut.

I přes možnost odmítnutí návrhu podle ust. § 43 odst. 2 OSŘ je zjevné, že výše uvedená právní úprava neklade přehnané nároky na schopnosti navrhovatele podat návrh řádně i bez pomoci právnicky vzdělané osoby. Přirozeně jisté základní požadavky na formální a obsahovou stránku návrhu musí být dodržovány; aby mohlo dojít k nařízení výkonu rozhodnutí, musí soud znát obsah rozhodnutí či dohody, na základě toho posoudit, zda označený účastník skutečně poměry jimi dané porušuje. Teprve pak lze nuceným zásahem soudu tyto poměry obnovit dle znění rozhodnutí, resp. dohody. Široká možnost přístupu k řízení o výkonu rozhodnutí je dána i tím, že toto řízení, jak bylo uvedeno výše, je osvobozeno od soudních poplatků.

Je nutné dodat, že pokud by došlo k odmítnutí návrhu, protože podání nebylo obsahově bezvadné a vady nebyly na výzvu soudu odstraněny, je vhodné, aby soud zohlednil všechny konkrétní okolnosti a zvážil, zda využije možnosti dané ust. § 81 odst. 3 OSŘ a sám řízení zahájí z úřední povinnosti. Proti tomuto usnesení o zahájení

⁵⁹ Viz ust. § 43 odst. 1 OSŘ.

⁶⁰ Viz ust. § 43 odst. 2 OSŘ.

⁶¹ Předseda senátu usnesením vyzve účastníka, aby bylo opraveno nebo doplněno podání, které neobsahuje všechny stanovené náležitosti nebo které je nesrozumitelné nebo neurčité. K opravě nebo doplnění určí lhůtu a účastníka poučí, jak je třeba opravu nebo doplnění provést.

řízení není přípustné odvolání.⁶² Zároveň je zapotřebí doručit usnesení o zahájení řízení bez návrhu účastníkům do vlastních rukou.

3.3.5 Postup soudu před nařízením výkonu rozhodnutí

Předpokladem postupu podle ust. § 272 a násl. OSŘ je existence rozhodnutí nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilého dítěte a o úpravě styku s ním a porušení povinnosti podrobit se dobrovolně plnění toho, co ukládá vykonatelné rozhodnutí nebo soudem schválená dohoda. K vlastnímu nařízením výkonu rozhodnutí po zahájení řízení o výkonu rozhodnutí nemusí vůbec dojít. A to ať jde o řízení zahájené na návrh nebo podle usnesení soudu podle ust. § 81 odst. 3 OSŘ. Výše uvedené podmínky nutné k nařízením výkonu rozhodnutí jsou totiž doplněny prevenčním a výchovným působením soudu na účastníky řízení.

Řízení o výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí tedy probíhá ve dvou fázích. První fáze nastupuje ještě před nařízením samotného výkonu rozhodnutí a má plnit zmiňovaný preventivní a výchovný účel. Její význam však s novelou občanského soudního řádu z roku 2008 velmi klesl. Druhá fáze je již samotným výkonem rozhodnutí. K vlastnímu nařízením výkonu rozhodnutí není vždy třeba ihned přistupovat. Alternativní možnosti jsou upraveny ust. § 272 odst. 2 a 3 OSŘ.

Součinnost s orgánem sociálně - právní ochrany dětí

Jednou z možností, kdy k nařízením výkonu rozhodnutí nemusí dojít, upravenou v ust. § 272 odst. 3 OSŘ, je postup, kdy soud může požádat příslušný orgán sociálně - právní ochrany dětí, aby vedl povinného k dobrovolnému plnění soudního rozhodnutí nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi, anebo rozhodnutí o navrácení dítěte. Záleží jen na soudu, zda se rozhodne této možnosti využít, neboť jde možnost pouze fakultativní. Soud k tomuto kroku přistoupí v případě, že lze reálně očekávat kladný výsledek, což není zrovna často. Pokud však již orgán sociálně - právní ochrany dětí své možnosti vyčerpá (neboť tyto orgány mohou působit na povinného i bez žádosti soudu), a je tedy zřejmé, že další jeho angažovanost by

⁶² Viz ust. § 202 odst. 1 písm. c) OSŘ.

nepřinesla žádný výsledek, bylo by využití tohoto postupu zbytečné. Stejně tak v případě, kdy je soudu z jeho úřední činnosti známo, že existují okolnosti, které již dopředu efektivnost tohoto postupu zcela vylučují, nebo minimálně je očekávaný výsledek s velkou pravděpodobností nereálný. V rozhodování, zda využít tohoto postupu musí soud zejména zvažovat, zda je skutečně efektivní se alespoň pokusit, neboť působení orgánu sociálně - právní ochrany dětí je spojeno s časovou prodlevou, a proto pokud by nedošlo k dobrovolnému plnění na základě působení orgánu, byl by tento krok kontraproduktivní.

Výzva k dobrovolnému splnění

Druhá možnost, kdy k samotnému nařízení výkonu rozhodnutí nemusí dojít, je upravena v ust. § 272 odst. 2 OSŘ. Do účinnosti novely občanského soudního řádu z roku 2008 byla tato možnost, resp. postup v zásadě obligatorní. A vzhledem k tomu, že novela upravila použití výzvy k dobrovolnému splnění poměrně zásadně, uvedu postup, který platil před novelou, a postup účinný po novele.

Úprava před novelou

Ve znění zákona před novelou soud vyzval toho, kdo neplnil soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi, anebo rozhodnutí o navrácení dítěte, aby soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu plnil, a v této výzvě jej zároveň poučil o tom, co může následovat, pokud dojde k marnému uplynutí lhůty, kterou soud stanovil povinné osobě k plnění rozhodnutí nebo dohody. Dalšímu postupy, na které soud ve výzvě upozorňoval, byla možnost vlastního nařízení výkonu rozhodnutí, a to jedním ze způsobů zakotvených v § 273 odst. 1 OSŘ, resp. § 273 odst 3 OSŘ, tj. ukládáním pokut nebo samotným odnětím dítěte. Tato výzva neměla povahu soudního rozhodnutí, proti němuž by bylo možné podat opravný prostředek.⁶³ Tato činnost soudu byla již součástí vykonávacího řízení, přestože výkon rozhodnutí ještě nebyl nařízen. Šlo tedy o druh preventivní či výchovné činnosti ze strany soudu. Jejím účelem bylo přivést povinného k dobrovolnému plnění povinnosti nebo podrobení se soudnímu rozhodnutí či soudem schválené dohodě.

⁶³ Viz Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 10.10.1997, sp.zn. 6 Co 2499/97, uveřejněné pod č. 41/1998 Sbírky rozhodnutí a stanovisek.

Pokud soud učinil jednou výzvu podle ust. § 272 odst. 2 OSŘ a vyzval povinnou osobu k dobrovolnému splnění uložených povinností a zároveň ji poučil o následcích při neplnění povinností stanovených v rozhodnutí nebo v soudem schválené dohodě, soud splnil svou preventivní činnost. Došlo-li by k opakovanému neplnění povinností (např. při každém neuskutečněném styku), pak by soud již nemusel svou výzvu opakovat. Jednou učiněná výzva, jakožto preventivní prostředek mající za cíl předejít nucenému výkonu rozhodnutí, byla dostačující a soud splnil svou zákonnou povinnost před vlastním nařízením výkonu.

Učinění kvalifikované výzvy podle ust. § 272 odst. 2 OSŘ bylo v zásadě obligatorní podmínkou pro nařízení výkonu rozhodnutí. Neplatilo to však v případě, že soud nehodlal využít exekučního způsobu ukládáním pokut, ale směřoval rovnou k odnětí dítěte. Současně muselo být zřejmé, že výzva by k dobrovolnému splnění soudního rozhodnutí nebo soudem schváleného dohody nevedla (bylo na uvážení soudu, kdy takový závěr bude moci učinit), nebo by jejím užitím mohlo být odnětí dítěte zmařeno. Výzva by totiž mohla vést povinnou osobu k tomu, že by se snažila zmařit možnost výkonu rozhodnutí odnětím dítěte tak, že by dítě ukryla na neznámém místě, odcestovala s ním do zahraničí, nebo se jinak vyhýbala odnětí.

Úprava po novele

Ve znění zákona po novele, tedy podle účinného znění zákona, již k této výzvě a poučování před nařízením výkonu rozhodnutí bude docházet pouze výjimečně. Bude tomu tak v případě, kdy k tomu soud shledá zvláštní důvody, a dále pak za předpokladu, že o tomto nebyl poučen účastník v rozhodnutí v nalézacím řízení. Buď z důvodu, že rozhodnutí bylo vydáno před účinností novely, nebo v případě, kdy soud opomněl svou poučovací povinnost splnit. A také tehdy, směřuje-li výkon rozhodnutí proti tomu, kdo nebyl účastníkem řízení dle § 176 a násl. OSŘ. Zvláštní důvody odůvodňující užití výzvy dle ust. § 272 odst. 2 OSŘ nejsou v zákoně ani v důvodové zprávě k uvedené novele specifikovány, ale uvádí se, že „*půjde o výjimečné případy, které musí soud zdůvodnit, a kdy se s ohledem na okolnosti dané věci jeví vhodným účastníky poučit opětovně před přistoupením k ukládání pokut nebo odnětí dítěte*“⁶⁴. Soud může

⁶⁴ Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění občanský soudní řád a zákon o sociálně - právní ochraně dětí, *Sněmovní tisk* č. 390/0.

povinného rovněž upozornit na možnost trestního postihu podle ust. § 337 odst. 4 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů⁶⁵ (dále jen „trestní zákoník“)⁶⁶.

Vzhledem k tomu, že výzva může být učiněna jak písemně, tak i ústně do protokolu, je v řízení možné nařídit jednání právě za účelem učinění této výzvy. Osobní jednání s povinnou osobou může častěji splnit účel lépe než pouhá písemně učiněná výzva. Opět bude záležet na posouzení soudu, zda je to v konkrétním případě účelné. Na toto jednání bude povinná osoba, tedy osoba určená podle ust. § 272 OSŘ předvolána, za podmínek v ust. § 51 a 52 OSŘ i předvedena. Dokonce by se dalo případně použít proti povinné osobě i pořádkovou pokutu podle ust. § 53 odst. 1 OSŘ, která je však odlišná od pokut, jakožto exekučních prostředků, ukládaných podle § 273 odst. 1 OSŘ.

Postup před nařízením výkonu rozhodnutí

Soud může požádat příslušný orgán sociálně - právní ochrany dětí k působení na povinného k dobrovolnému plnění či povinného vyzvat k dobrovolnému plnění soudního rozhodnutí nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi, anebo rozhodnutí o navrácení dítěte. Pokud nevyužije ani jednu z výše uvedených možností, musí před samotným nařízením výkonu rozhodnutí zkoumat, zda jsou podmínky pro jeho nařízení splněny, tj. zejména, zda je zde vykonatelný titul, zda navrhovatelí svědčí aktivní legitimace, a zda je zde jako povinná osoba označen účastník s pasivní legitimací. Dále je samozřejmě nezbytné, aby soud zjišťoval, zda ze strany označeného povinného došlo k zaviněnému neplnění povinnosti. Bez toho by soud výkon nemohl vůbec nařídit; nepostačí pouze tvrzení jedné strany. Pokud by tak soud učinil, mohl by se dopustit toho, že nerozhodne na základě spolehlivých podkladů. Je tedy nutné, aby soud zjišťoval, zda k porušení povinnosti založené rozhodnutím nebo soudem schválenou dohodou skutečně došlo, a zda k

⁶⁵ Kdo poté, co proti němu byla bezvýsledně použita opatření v občanském soudním řízení směřující k výkonu rozhodnutí soudu nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí, včetně úpravy styku s dítětem, maří výkon takového rozhodnutí nebo dohody, nebo kdo se dopustí závažného jednání, aby zmařil výkon rozhodnutí jiného orgánu veřejné moci týkajícího se výchovy nezletilých dětí, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

⁶⁶ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29.03.2006, sp.zn. 5 Tdo 1628/2005.

porušení této povinnosti skutečně došlo zaviněním toho, komu z vykonávaného rozhodnutí vyplývala v tomto ohledu povinnost. Pokud by tedy soud zjistil, že k porušení povinnosti vůbec nedošlo, nebo došlo, ale z objektivních příčin, jakými jsou zejména nemoc dítěte či jiný závažný důvod, měl by se svými zjištěními seznámit oprávněného. V takovém případě by často rodič již netrval na dalším nařízení výkonu rozhodnutí. Soud pak nebude ani výkon rozhodnutí nařizovat. Jestliže by ale oprávněný rodič i po seznámení se s výsledky šetření soudu na výkon rozhodnutí trval, musel by soud návrh zamítnout. Pokud takovéto řízení bylo zahájeno usnesením soudu podle ust. § 81 odst. 3 OSŘ, soud by takové řízení zastavil. V případě, že oprávněný rodič po seznámení se s výsledky šetření soudu nebude nadále trvat na dalším nařízení výkonu rozhodnutí, soud tento výkon nenařídí a další postup bude záviset na výsledcích dalších šetření a zjištění. Pokud by však došlo k dalšímu porušení povinnosti, zůstávají účinky tohoto dřívějšího návrhu či dříve zahájeného řízení zachovány. Nebude tedy potřeba nový návrh nebo usnesení soudu o zahájení řízení o výkon podle ust. § 81 odst. 3 OSŘ.

3.3.6 Nařízení výkonu rozhodnutí

Výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi se nařizuje usnesením.⁶⁷ K možnosti provedení výkonu rozhodnutí je samozřejmě nezbytná vykonatelnost tohoto usnesení. S ohledem na specifickou tohoto řízení je usnesení o nařízení výkonu vykonatelné zásadně doručením, resp. uplynutím lhůty, která byla stanovena k zaplacení pokuty. To neplatí, pokud soud stanoví, že je toto usnesení vykonatelné až po nabytí právní moci.⁶⁸ Specifickou řízení se projevuje i v tom směru, že usnesení, jímž se nařizuje výkon rozhodnutí odnětím dítěte, se doručuje při samotném jeho provedení.⁶⁹ Tímto způsobem může být také nejlépe dosaženo účelu výkonu, neboť v případě, že by se nejprve usnesení o odnětí dítěte doručovalo a teprve poté by se přistoupilo k provedení výkonu, povinná osoba by měla čas se s dítětem uchýlit na jiné místo, vycestovat či jinak bránit provedení výkonu. V okamžiku, kdy k doručení dochází při samotném výkonu, je využito jistého momentu překvapení.

⁶⁷ Viz ust. § 176 odst. 2 OSŘ.

⁶⁸ Viz ust. § 171 OSŘ.

⁶⁹ Viz § 3 Instrukce.

Účastníkům, kteří nebyli při provedení výkonu rozhodnutí přítomni, soud příslušný podle ust. § 88 písm. c) OSŘ dodatečně doručí usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí společně s vyrozuměním o jeho provedení.⁷⁰

Samotný výkon rozhodnutí se nenařizuje pouze jako takový, ale vždy soud určí, jakým způsobem bude vykonán. V tomto směru není vázán podáním navrhovatele, a je vždy na soudu, jaký způsob zvolí. Pokud se domnívá, že není nutné okamžitě přistoupit k odebrání dítěte, ale že výkon rozhodnutí ukládáním pokut bude účinný, pak zvolí tento způsob i přesto, že navrhovatel požadoval okamžité odebrání dítěte. Na druhé straně pokud z šetření soudu bude zřejmé, že by navrhovatelem žádaný výkon rozhodnutí ukládáním pokut zcela evidentně nevedl ke kýženému výsledku, nařídí soud výkon rozhodnutí odebráním dítěte. A nejde jen o nařízení výkonu rozhodnutí určitým exekučním způsobem. Ani v dalších postupech není soud vázán na procesní návrhy navrhovatele. Vždy se rozhoduje a volí postupy tak, aby došlo k nápravě současného stavu a byl obnoven stav vyžadovaný soudním rozhodnutím nebo soudem schválenou dohodou. A aby k této nápravě došlo rychle, účelně a efektivně. To znamená, že v případě, kdy výkon rozhodnutí ukládáním pokut nevedl povinného ke splnění titulu, a je zřejmé, že ani opakované ukládání pokut by k tomu nevedlo, soud bez dalšího přistoupí k odnětí dítěte. Není tedy zapotřebí dalšího úkonu, resp. návrhu navrhovatele.

⁷¹ Pokud naopak bylo nejprve přistoupeno k samotnému odnětí dítěte, a to se nezdařilo, může se soud rozhodnout pro další postup, který bude spočívat právě ve výkonu rozhodnutí ukládáním pokut.

Znění zákona však preferuje výkon rozhodnutí ukládání pokut před možností odnětí dítěte, což vyplývá z dikce ust. § 273 odst. 3 OSŘ.⁷² Ale jak jsem uvedla výše, soud se bude při každém konkrétním případě rozhodovat, jaký postup zvolit. Ukládání pokut povinnému tedy nemusí vždy předcházet přímému odnětí a předání dítěte v řízení o výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí.⁷³ I když je samozřejmé, že by měla být volena možnost, jež nejméně zasáhne nezletilého, a tím je bezesporu ukládání pokut na

⁷⁰ Viz § 3 Instrukce.

⁷¹ Viz DAVID, Ludvík, et al. *Občanský soudní řád. Komentář : II.díl.* Praha : Wolters Kluwer ČR, 2009. s. 1461, judikatura k § 273 (R 12/1973).

⁷² Zůstane-li postup podle odstavů 1 a 2 bezvýsledný, nařídí soud výkon rozhodnutí odnětím dítěte proti tomu,

⁷³ Viz Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13.07. 2005, sp.zn. 20 Cdo 746/2005; Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29.03.2006, sp.zn. 5 Tdo 1628/2005.

rozdíl od přímého odnětí. Úmyslně na tomto místě nezmiňuji možnost uložení účasti na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání nebo na rodinné či jiné vhodné terapii, neboť nejčastěji (a to i s ohledem na relativně krátkou dobu účinnosti novely, jež tento institut přinesla) přistupuje soud k výkonu rozhodnutí především dvěma výše zmíněnými způsoby. Příklad od případu se liší a je nutno zkoumat všechny podklady, které má soud k dispozici, stejně jako jde-li o první porušení povinnosti či o opakované, rodinnou situaci, postoje rodičů, stáří a další stav dítěte apod.

V případě, že budou naplněny podmínky stanovené v ust. § 272 odst. 2 OSŘ a soud vyzve povinného ke splnění soudního rozhodnutí nebo soudem schválené dohody, k nařízení výkonu rozhodnutí, zejména tedy ukládáním pokut, lze podle občanského soudního řádu přistoupit teprve tehdy, jestliže tato výzva soudu zůstala bezvýsledná. Pokud tedy povinný po soudní výzvě své povinnosti plnit bude, soud k nařízení výkonu rozhodnutí nepřistoupí, neboť výzva byla účinná a účelu bylo dosaženo. Mohlo by se zdát, že v tomto případě by zahájené řízení o výkonu rozhodnutí, kdy ale samotný výkon rozhodnutí vzhledem k dobrovolnému splnění povinnosti nařízen nebyl, by bylo možné zastavit. Ale zastavení řízení ihned po splnění výzvy se nezdá být vhodné ve všech případech. Vhodné je tehdy, kdy mělo dojít k předání dítěte do rukou toho, jemuž bylo svěřeno. Naopak jako nevhodný se jeví tento postup v případech, kdy jde o zajištění styku s nezletilým dítětem. V těchto případech nejde o jednorázovou záležitost, jako právě u „pouhého“ předání dítěte, ale o situace, které se v pravidelných intervalech opakují. Pokud by tedy došlo k zastavení řízení poté, co např. rodič při střídavé péči po výzvě soudu splnil svou povinnost a předal dítě druhému rodiči a při dalším předání dítěti by opět porušil svou povinnost a dítě nepředal, musel by být podán nový návrh na nařízení výkonu rozhodnutí, nebo by soud musel sám takové řízení podle ust. § 81 odst. 3 OSŘ nařídit. Je tedy zřejmé, že v obdobných případech by se zastavení řízení o výkonu rozhodnutí po dobrovolném splnění povinnosti na základě výzvy soudu zdálo být unáhlené a kontraproduktivní. Soud by poté nemusel být schopen zajistit řádně a včas nápravu poměrů, resp. porušení práv. V těchto případech je tedy účelné jednou zahájené řízení neukončovat i přesto, že není důvod k dalšímu postupu, tj. k nařízení samotného výkonu rozhodnutí. Pokud by po určitém období došlo opětovně k porušení povinnosti, soud by mohl jen pokračovat v již dříve zahájeném řízení.

3.3.7 Spolupráce soudů a orgánů sociálně - právní ochrany dětí při výkonu rozhodnutí

Jak v řízení o výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí, tak po jeho nařízení, dochází ke spolupráci soudů s orgány sociálně - právní ochrany dětí. Jejich úloha je mnohdy nezanedbatelná, proto spolupráci těchto dvou institucí budu věnovat samostatnou pasáž.

Novelou občanského soudního řádu z roku 2008 byl novelizován i zákon o sociálně - právní ochraně dětí. Tento zákon, spolu s občanským soudním řádem a Instrukcí, upravuje součinnost soudů s orgány sociálně - právní ochrany dětí při výkonu rozhodnutí. Novelou byly do ust. § 14 zákona o sociálně - právní ochraně dětí vloženy nové odstavce 5 až 8. Obecní úřad obce s rozšířenou působností a osoby účastníci se provádění výkonu rozhodnutí postupují ve vzájemné součinnosti se soudy s cílem dosáhnout vynucení povinnosti uložené soudním rozhodnutím a působit na povinného, aby se soudnímu rozhodnutí podrobil dobrovolně⁷⁴, jsou povinny dítěti poskytnout potřebné vysvětlení nastalé situace, a to způsobem odpovídajícím jeho věku a rozumové vyspělosti, nevyklučují-li to okolnosti případu⁷⁵, a jsou povinny při provádění výkonu rozhodnutí postupovat s maximální možnou rychlostí⁷⁶. Orgány a osoby účastníci se provádění výkonu rozhodnutí tedy postupují ve vzájemné součinnosti, jejímž cílem je vynucení povinnosti uložené soudním rozhodnutím.

Spolupráce soudu, resp. soudce, soudního vykonavatele a orgánu sociálně - právní ochrany spočívá i v tom, že před zahájením samotného výkonu rozhodnutí společně projednají postup, včetně zajištění zvláštních podmínek, pokud jsou orgánu sociálně - právní ochrany z jeho činnosti známy (například při přepravě dítěte). O tom je učiněn záznam ve spise. Orgán sociálně - právní ochrany je povinen na žádost soudu zajistit účast svého pracovníka při provádění výkonu rozhodnutí, a to i tehdy, je-li výkon prováděn mimo stanovenou pracovní dobu. Pokud je však nutné provést výkon rozhodnutí neprodleně, je orgán sociálně - právní ochrany o provedení výkonu

74 Viz § 14 odst. 5 zákona o sociálně - právní ochraně dětí.

75 Viz § 14 odst. 6 zákona o sociálně - právní ochraně dětí.

76 Viz § 14 odst. 8 zákona o sociálně - právní ochraně dětí.

vyrozuměn dodatečně. Může nastat situace, kdy by výkon rozhodnutí provedený v daném okamžiku mohl způsobit dítěti vážnou újmu na zdraví, nebo jinak ohrozit jeho příznivý vývoj, a v těchto odůvodněných případech je přítomný pracovník orgánu sociálně - právní ochrany oprávněn doporučit provedení výkonu v jinou dobu.⁷⁷

Otázkou je, který orgán sociálně - právní ochrany je příslušný k poskytnutí součinnosti při provádění výkonu rozhodnutí. Místní příslušnost obecního úřadu obce s rozšířenou působností je zásadně založena na místě trvalého pobytu dítěte. Často se ale výkon rozhodnutí odehrává mimo správní obvod této obce, a proto je možné požádat o zajištění účasti pracovníka orgánu sociálně - právní ochrany dětí, resp. obce s rozšířenou působností, v jehož obvodu se má výkon uskutečnit. To budou zejména případy, kdy zajištění místně příslušného pracovníka by bylo spojeno s neúměrnými obtížemi a neúčelnými náklady.⁷⁸

Na tomto místě považuji za nutné, již však bez dalšího rozvedení, doplnit, že účast pracovníků orgánu sociálně - právní ochrany dětí není ze zákona povinná při realizaci běžného styku rodiče s dítětem. V tomto případě je samozřejmě možná, jako jedna z metod sociální práce s rodinou, avšak nikoliv vynutitelná. Občas bývá přítomnost pracovníků vyžadována v soudním rozhodnutí o úpravě styku rodiče s dítětem. Tato účast je ze zákona povinná až v situaci, kdy soud provádí výkon rozhodnutí o úpravě styku rodiče s dítětem formou nařízení odnětí dítěte podle ust. § 273 odst. 3 OSŘ.

Finance hrají i v této oblasti svou roli. Pokud jde o výdaje, které vznikly v souvislosti s dopravou dítěte, tak tyto hradí stát z prostředků soudu.. Naopak další výdaje vzniklé při součinnosti při výkonu rozhodnutí se již platí z prostředků dotčených orgánů.⁷⁹

3.4 Výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí

V následující části práce se budu detailněji věnovat jednotlivým způsobům

⁷⁷ Viz ust. § 7 Instrukce.

⁷⁸ Viz ust. § 60 zákona o sociálně - právní ochraně dětí, ust. § 13 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁹ Viz ust. § 17 Instrukce.

provedení výkonu rozhodnutí poté, co již byl samotný výkon nařízen. Při popisu jednotlivých způsobů se budu držet systematiky zákona, tj. nejprve pojednám o výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí ukládáním pokut, poté nařízením účasti na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání nebo na rodinné či jiné vhodné terapii, či stanovením navykacího plánu, nadále pak výkon rozhodnutí přímým odnětím dítěte. V případě mimosoudního smírčího nebo mediačního jednání se zaměřím zejména na samotný institut mediace.

V závěru kapitoly pak uvedu výkon rozhodnutí podle ust. § 76a OSŘ, tj. výkon předběžného opatření. Vzhledem k tomu, že tento výkon je poměrně specifický oproti výše zmiňovaným, považuji za nutné uvést alespoň základní charakteristiku samotného rozhodnutí podle ust. § 76a OSŘ, a teprve poté výkon takového rozhodnutí.

3.4.1 Výkon rozhodnutí dle ust. § 273 odst. 1 OSŘ „ukládáním pokut“

Soud usnesením nařídí podle ust. § 273 odst. 1 OSŘ výkon rozhodnutí uložením pokuty proti tomu, kdo neplní dobrovolně soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o výchově nezletilých dětí, popř. o úpravě styku s nimi anebo o navrácení dítěte.⁸⁰ Proti tomuto usnesení je odvolání přípustné. Výkon rozhodnutí lze opětovně nařídit jen v případě, kdy má soud za to, že by to bylo účelné. Účelnost opětovného uložení pokuty soud zvažuje v případě, jestliže ani poté, co usnesení o uložení pokuty nabylo vykonatelnosti, povinný vykonávaný titul nesplnil. Soud se tedy rozhoduje, zda lze dalším uložením pokuty dosáhnout sledovaného účinku, či zda raději nepřistoupit k jinému exekučnímu prostředku. Pokud jde o samotnou pokutu, její jednotlivá výše nesmí přesáhnout 50 tisíc Kč, celkový úhrn ale zákon nestanoví. Pokuty připadají státu, který eviduje částky vymožených pokut, a lhůta k jejich zaplacení počíná běžet od doručení usnesení nebo po právní moci usnesení (pokud tak soud rozhodne)⁸¹, jímž byla pokuta uložena.

80 Zajímavé je srovnání s výkonem rozhodnutí ukládáním pokut podle ust. § 351 odst. 1 OSŘ: „Ukládá-li vykonávané rozhodnutí jinou povinnost, uloží soud za porušení této povinnosti povinnému pokutu až do výše 100.000,- Kč. Nesplní-li povinný ani poté vykonávané rozhodnutí, ukládá mu soud na návrh oprávněného další přiměřené pokuty, dokud výkon rozhodnutí nebude zastaven. Pokut připadají státu.“

81 Viz ust. § 171 odst. 1 a 3 OSŘ.

Rozhodne-li se soud k vynucení splnění soudního rozhodnutí nebo soudem schválené dohody uložením pokuty, popřípadě jejich postupným ukládáním, je třeba zajistit, aby byla pokuta co nejdříve vymožena. Pokud by totiž pokuta zůstala „jen na papíře“, účelu, jehož je sledováno, by dosaženo nebylo. Uložené pokuty nelze vymáhat v tomtéž řízení, v rámci daného výkonu rozhodnutí. Je nutný samostatný výkon rozhodnutí, a to zpravidla u téhož soudu, který pokutu uložil, a ve kterém vystupuje za oprávněného stát, tj. Česká republika. V řízení za ni vystupuje její organizační složka⁸² příslušná podle zvláštního právního předpisu, kterou je v tomto případě soud, který pokutu uložil. Pokuty podle ust. § 273 odst. 1 OSŘ nelze, na rozdíl od např. pořádkové pokuty ukládané podle ust. § 53 odst. 1 OSŘ, prominout.

Pokud jde o stanovení výše pokuty, jediným omezením pro rozhodnutí soudu o její výši, je horní strop pokuty, který je stanoven částkou 50 tisíc Kč. V tomto případě nejde ani tak o sankci za porušení práva (i když ve své podstatě o porušení práva jde, neboť dítě nevyrůstá v právních poměrech, které byly založeny soudním rozhodnutím nebo soudem schválenou dohodou), ale o prostředek donucení. A to donucení k tomu, aby povinný respektoval právní poměry založené vykonávaným titulem. Nejde tedy pouze o sankci, ale spíše o formu donucení, případně donucování (v případě opakovaného ukládání pokut). Z tohoto důvodu je při stanovování výše pokut nezbytné přihlížet k osobním a majetkovým poměrům povinného, tak aby s ohledem na konkrétní případ a právě majetkové poměry pokuta povinnou osobu ke splnění povinnosti motivovala. Například pokuta ve výši 20 tisíc Kč může být pro jednoho zanedbatelnou částkou, takže jej ani její opakované uložení nedonutí k respektování právních poměrů založených vykonávaným titulem, kdežto pro druhého je tak vysoká, že ji soud nemůže uložit; byla by neúčinná, když je jasné, že není reálná možnost tuto částku fakticky na povinném vymoci.

Účelem pokut je obnovení poměrů stanovených v rozhodnutí či dohodě, a tohoto účelu může být dosaženo pouze v případě, kdy jsou skutečně placeny, případně vymáhány. Často dochází k situacím, kdy jsou ukládány pokuty rodiči, jenž má dítě ve své péči, maří styk dítěte s druhým rodičem a ještě v dítěti prohlubuje nechuť k druhému rodiči tím, že před ním prezentuje jemu ukládané pokuty tak, že jeho příjem je

⁸² Viz ust. § 21a odst. 1 OSŘ.

krácen o tyto pokuty na popud druhého rodiče. Tento negativní jev má být odstraněn zavedením institutu refundačního plnění, kdy zákonný zástupce či opatrovník dítěte může soud podle ust. § 273 odst. 4, věta první, OSŘ požádat, aby rozhodl tak, že tento smí čerpat peněžní prostředky k náhradě vynaložených a prokázaných nákladů, slouží-li k uspokojení nezbytných potřeb dítěte. Soud může rozhodnout jen do výše pokut, které jsou již soudem evidované jako vymožené. Soud tedy bude případné refundační plnění poskytovat z vlastních prostředků, proto lze očekávat, že to bude vždy velmi zvažovat. Další omezení pokud jde o čerpání vymožených pokut spočívá v tom, že soud toto čerpání rozhodnutím nepřizná zástupci nezletilého dítěte v případech, kdy ten, kterému bylo uloženo plnit soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi anebo rozhodnutí o navrácení dítěte, toto rozhodnutí nebo dohodu dobrovolně neplní.⁸³ Ze znění zákona lze dovodit, že bude-li po uložení pokuty povinnost dobrovolně plněna, může být refundační plnění soudem přiznáno. Jde tedy o to, že rodič, který neplní své povinnosti, je nucen se soudem spolupracovat, neboť o použití prostředků z vymožených pokut rozhoduje soud sám.

Na závěr jen dodám, že v určitých případech při nesplnění povinnosti uhradit uloženou pokutu může dojít i k naplnění trestného činu maření výkonu úředního

rozhodnutí podle ust. § 337 odst. 4 trestního zákoníku.⁸⁴

3.4.2 Výkon rozhodnutí dle ust. § 273 odst. 2 OSŘ „mediační řízení“ a plán navykacího režimu

Jsou situace, kdy nezletilé dítě odmítá styk s některým z rodičů. Velmi často je to způsobeno vlivem toho rodiče, v jehož péči se dítě nachází a nejčastěji ze strany matek (samozřejmě i ze strany otců, ale statistiky hovoří proti matkám), které se snaží své dítě

⁸³ Viz ust. § 273 odst. 4, věta druhá, OSŘ.

⁸⁴ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 30.08.1995, sp.zn. 9 To 236/1995: „Podle ustanovení § 273 o.s.ř. toho, kdo se odmítá podrobit soudnímu rozhodnutí nebo neplní soudem schválenou dohodu o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi, před nařízením výkonu rozhodnutí vyzve předseda senátu, aby se rozhodnutí podrobil nebo dohodu plnil. Jestliže je výzva bezvýsledná, ukládá předseda senátu pokuty. Tato opatření lze považovat za použitá bezvýsledně, jestliže i poté, co byla uložena pokuta, pachatel maří výkon rozhodnutí nebo neplní dohodu. Z hlediska trestní odpovědnosti pak stačí uložení jediné pokuty.“

navádět proti otci a vzbudit v něm takový odpor, že dítě odmítá k otci jít, ač ho má třeba velmi rádo a styk byl dříve bezproblémový. Dítě je, s ohledem na to, jak je na svém rodiči pečovateli závislé, velmi snadno ovlivnitelné, často z prostého důvodu, že nechce ztratit stabilitu a jistotu, co u rodiče má. V takovém případě není ani výkon rozhodnutí ukládáním pokut, ani výkon rozhodnutí odnětím dítěte efektivní a nesplní svůj účel. Pro takové případy zákonodárce stanovil v ust. § 273 odst. 2 OSŘ možnost, samozřejmě je-li to účelné, uložit tomu, kdo neplní dobrovolně soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o výchově nezletilých dětí, popřípadě o úpravě styku s nimi anebo rozhodnutí o navrácení dítěte, na dobu nejvýše 3 měsíců účast na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání nebo na rodinné či jiné vhodné terapii.⁸⁵ Druhou možností je stanovení plánu navykacího režimu⁸⁶, jehož účelem je postupné navazování kontaktu, resp. jeho obnovení s rodičem, od kterého bylo dítě po delší čas odloučené. Tento institut je vyjádřením důležité a neopomenutelné zásady, že dítě má právo na styk s oběma rodiči. Absence přítomnosti jednoho z rodičů se může výrazně, často velmi negativně projevit při formování osobnosti dítěte. Výhody a nevýhody navykacího režimu jsou stále odbornou veřejností diskutovány, ale panuje shoda v tomto smyslu, že by k tomuto postupu měl soud přistoupit, jen bude-li to v zájmu dítěte. To samozřejmě platí o celém řízení, jež se týká nezletilých dětí, neboť o jejich zájmy by mělo jít především.

Účast na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání nebo na rodinné či jiné vhodné terapii

Zákonná úprava účasti na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání či na rodinné nebo jiné vhodné terapii (dále jen „mediace“) je uzákoněna v ust. § 273 odst. 2 písm. a) OSŘ. Domnívám se však, že tato úprava není nejvhodnější. Soud nařizuje povinnost účasti až ve fázi, kdy již povinnost měla být splněna. Samozřejmě účast na takovémto jednání či terapii může mít pozitivní výsledek a její absolvování přinese žádoucí účinek, ale spíše se obávám, že v této fázi je na pokusy o smírčí jednání pozdě. To, že tento institut může být využit už v řízení nalézacím⁸⁷, je nepochybně správné a

85 Viz ust. § 273 odst. 2 písm. a) OSŘ.

86 Viz ust. § 273 odst. 2 písm. b) OSŘ.

87 Viz ust. § 100 odst. 3 OSŘ.

žádoucí. Mediace a podobné postupy skutečně mohou působit na rodiče pozitivně, a na jejím konci může dojít k dohodě, se kterou budou souhlasit oba rodiče a jež bude následně soudem schválena. To, že k vytvoření dohody přispěli oba rodiče, může mít velmi pozitivní následek v tom smyslu, že rodiče takovou dohodu budou spíše plnit. Ale ve fázi, kdy povinnost porušena byla a mezi rodiči bude ve většině případů negativní vztah, bude těžké docílit toho, aby mediace byla konstruktivní. Samozřejmě případ od případu se situace bude lišit, ale domnívám se, že často půjde o vyhocené emoce u rodičů a mediace bude velmi obtížná.

Dalším problémem je, že důvodová zpráva předpokládá vypracování vhodných subjektů a zařízení k plnění funkce mediátora, ale zatím žádný takový není, a ani není vypracován přesný postup, jak se má soud chovat, tedy zejména jak vybrat vhodný subjekt. Záleží tedy zcela na úvaze soudu. Další nemalou překážkou přispívající k tomu, že tento institut nebude hojně využíván je, že uhrazení vhodných terapií si musí rodiče zajistit sami. Prostředky musí získat z vlastních zdrojů nebo od neziskových organizací či jiných subjektů, zejména zaměřených na ochranu a blaho dítěte. Je tedy zřejmé, že má-li být tento institut využit, musí soud zajistit aktivní spolupráci rodičů spočívající v jejich povinnosti doložit předem soudu její finanční zabezpečení. Tím může být dohoda stran o způsobu hrazení takových nákladů, popřípadě též složení jistoty některou ze stran ke krytí těchto nákladů. A právě v tomto bodě shledávám největší problém.

Mediace, zatím zákonně upravená pouze v trestních věcech⁸⁸, a to v zákoně č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, nemá jedinou platnou definici. Její definice se mění s ohledem na to, jaký přístup je v ní používán (nejčastěji terapeutický, kognitivní, transformativní) a kdo mediaci užívá. Proto bude i jiná role mediátora, který je psychologem či například právníkem. Obecně se ale dá říci, že mediace je metodou řešení problémů. Mediace užívána v právním prostředí, v našem případě v rámci rodinných vztahů, se zaměřuje zejména na dosažení dohody, a to především spolupráci mezi „klienty“, kteří na počátku procesu mediace jsou ve vztahu soupeřů/protistran. Mediátor by měl docílit toho, aby klienti sami hledali

⁸⁸ Zákon o mediaci v netrestních věcech je v současné době stále pouze ve fázi více či méně úspěšných legislativních návrhů. Vzhledem k tomu, že mediace v netrestních věcech se dotýká nejen rodinně-právních věcí, ale i jiných oblastí práva, nebudu se zde dále zabývat těmito návrhy zákonů o mediaci v netrestních věcech.

řešení, formulovali svá přání, potřeby a představy a stanoviska, pracovali s nimi, a zároveň přijímali a respektovali toto u druhé strany (prolíná se zde složka emocionální a věcná). Do konfliktu zasahuje třetí, neutrální strana, tedy mediátor, jakožto kvalifikovaná osoba, který pomáhá účastníkům dosáhnout cíle mediace v obecném smyslu, tedy dosažení dohody. Konkrétní cíl závisí pouze na klientech. Mediátor působí jako jakýsi arbitr a zejména je v pozici toho, kdo vede proces komunikace, stanovuje pravidla, zajišťuje a kontroluje jejich dodržování, je odpovědný za proces mediace, nikoliv za jeho výsledek. Jeho role je aktivní, ale pouze do té míry, aby aktivně stimuloval klienty, neboť výstup mediace by měl být prací, resp. spoluprací obou klientů a ne mediátora. Musí být tedy nezávislý a neutrální a do věcné stránky konfliktu nemá zasahovat. Pouze může nastítnit důsledky jednotlivých, klienty navrhovaných řešení, ale nikoliv hodnotit či dokonce vybírat řešení. Mediátor by měl být velmi zdatný v oboru komunikace. Ve své práci si dovoluji vypůjčit definici PhDr. Lenky Holé, PhD., s níž se plně ztotožňuji a která za mediaci považuje „*metodu řešení konfliktu, při níž neutrální kvalifikovaná osoba – mediátor – pomáhá účastníkům konfliktu ve vzájemném dorozumívání, jehož cílem je dosažení jejich spokojenosti s procesem a výsledkem řešení konfliktu*“⁸⁹.

Účastníky, resp. klienty mediace by měly být zejména osoby, u nichž selhalo dosavadní řešení konfliktní situace a další proces řešení je bez výsledku a přináší spíše prohlubování konfliktu než možnost najítí východiska a pro obě strany přijatelné řešení. Tito klienti také zpravidla mají mezi sebou blízký vztah a hodlají v něm, i když třeba v pozměněné podobě, pokračovat. Tak je tomu i u nařízení mediace ve fázi řízení o výkonu rozhodnutí, kde však lze mít o dobrovolnosti využití tohoto institutu jisté pochybnosti. Na druhou stranu je jisté, že pokud se účastníci, zejména tedy rodiče, rozhodnou pro mediaci, která je úspěšná, nedojde vůbec k výkonu rozhodnutí a oba mohou dále fungovat jako rodiče pro své dítě a zamezí traumatizujícím následkům případného výkonu. Což je samozřejmě ideální stav, kterého se ne vždy podaří dosáhnout, zejména s ohledem na to, v jaké fázi již celá situace je. Účastníci mediace na sebe přebírají odpovědnost za řešení konfliktu takovým způsobem, aby řešení přijali za vlastní a uzavřenou mediační dohodu plnili dobrovolně.

89 HOLÁ, Lenka. Mediace při řešení rodinných konfliktů. *Právo a rodina*. 2006, 4, s. 10.

Součástí mediace mohou být i zástupci klientů, zejména jejich právní zástupci, dále například nejrůznější konzultanti nebo jiní odborníci či instituce, ale i další osoby, jež jsou nepřímo dotčeny konfliktem a jeho řešením. Jejich role v procesu mediace pak závisí pouze na rozhodnutí klientů, zda budou mít mandát jednat, či zůstanou jen v pozici odborníka připraveného poskytnout na žádost radu apod.

Úspěchem mediace je jistě dosažení řešení přijatelného pro obě strany, tedy dosažení dohody. To samo o sobě je považováno za úspěch. Ale stejně tak důležité je i to, aby i po skončení nařízeného mediačního řízení byla dohoda z tohoto řízení vzniklá dodržována. V některých případech může být poměrně snadné docílit dohody, ale její další či dlouhodobé dodržování je pak velmi problematické, a může se stát, že bude nutné přikročit k výkonu rozhodnutí. Je tedy nutné, v případě hodnocení úspěšnosti mediačního řízení, rozlišovat nejen úspěch a neúspěch či selhání, ale i úspěch krátkodobý a dlouhodobý.

Plán navykacího režimu

Zákonná úprava institutu plánu navykacího režimu, jakožto druhé alternativy k výkonu rozhodnutí ukládáním pokut, resp. k výkonu rozhodnutí obecně, je stanovena v ust. § 273 odst. 2 písm. b) OSŘ nastupuje v případě, že nejsou dány podmínky pro změnu rozhodnutí podle ust. § 163 odst. 2 OSŘ.⁹⁰ K posouzení, zda v konkrétním případě došlo ke změně poměrů⁹¹, soud užije incidenčního řízení, kdy vyčká na rozhodnutí o této záležitosti v nalézacím řízení, ovšem na úkor rychlosti řízení výkonu rozhodnutí, nebo právě s ohledem na nutnost urychlit řízení si tuto otázku posoudí sám po provedeném dokazování v rámci řízení vykonávacího.

Plán musí být stanoven tak, aby byl umožněn kontakt dítěte s osobou oprávněnou ke styku s ním. Už ze samotného názvu institutu - „plán navykacího režimu“ - je zřejmé, že musí jít o proces postupný. Soud má také zpravidla před stanovením plánu opatřit odborné vyjádření (zejména znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, se specializací na dětskou psychologii) o vhodnosti, obsahu,

90 Rozsudky o výchově a výživě nezletilých dětí a o přiznání, omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo o pozastavení jejího výkonu lze změnit i bez návrhu, změní-li se poměry.

91 Za změnu rozhodných poměrů se podle ust. § 27 odst. 2 zákona o rodině považuje bránění oprávněnému rodiči ve styku s dítětem, pokud je opakovaně bezdůvodné.

rozsahu a době trvání. Odborné vyjádření může úspěšnosti tohoto plánu velmi napomoci, neboť odborníci jsou schopni posoudit celkovou situaci dítěte a jeho rodičů a určit nezbytné náležitosti tohoto plánu, kdežto soudce, bez psychologického vzdělání a odborných zkušeností, nemusí být vždy schopen situaci dokonale vystihnout a ani mu to nemůže být kladeno za povinnost. Formulace zákona však umožňuje soudu stanovit plán navykacího režimu bez konzultace s odborníky, a to v těch případech, kdy se neočekávají komplikace. Bude tomu tak zejména, pokud zájem dítěte je nesporný, jde o dítě vyššího věku a zdá-li se, že vyžadování znaleckého posudku či odborného vyjádření by bylo jen úkonem, který by celé řízení prodlužoval.

Nezbytná je samozřejmě i kontrola plnění plánu navykacího režimu, kterou může vykonávat sám soud, nebo může jejím prováděním pověřit vhodnou osobu nebo zařízení, nejčastěji půjde o orgán sociálně - právní ochrany dětí. Pokud dojde k porušení či porušování plánu některým z účastníků řízení, které má vliv na účel navykacího režimu, nebo shledá-li, že navykací režim vůbec neplní svůj účel, soud plán zruší a přistoupí k výkonu rozhodnutí odnětím dítěte. Z toho vyplývá, že pokud se soud jednou rozhodl k užití tohoto alternativního postupu a není-li úspěšný, nelze pak již nařídit výkon rozhodnutí ukládáním pokut.

V této souvislosti se nabízí otázka, proč zákonodárce při porušení plánu navykacího režimu odebral soudu možnost nařídit výkon rozhodnutí ukládáním pokut, když u první alternativy, tj. při bezvýslednosti mediačního jednání, nemusí soud přistoupit k výkonu rozhodnutí odnětím dítěte, ale je mu ponechána právě možnost nařídit výkon rozhodnutí ukládáním pokuty. Přitom zde nevidím nějaký zásadní rozdíl, proč by při bezvýslednosti mediačního jednání mohlo dojít k dobrovolnému plnění uložené pokuty spíše, než při neplnění plánu navykacího režimu.

Mezeru úpravy spatřuji i v tom, že není upraven postup pro případ, kdy by soud shledal, že jsou skutečně dány podmínky pro změnu rozhodnutí podle ust. § 163 odst. 2 OSŘ. Změna rozhodnutí zcela jistě nemůže být řešena v rámci vykonávacího řízení. Logickým by se jevílo, kdyby soud dal podnět k projednání a rozhodnutí věci v nalézacím řízení za současného odložení provedení výkonu rozhodnutí⁹². Ale právě tento postup je vyloučen ust. § 272 OSŘ, který z použití vylučuje aplikaci ustanovení

92 Viz ust. § 266 odst. 2 OSŘ.

upravujícího odklad provedení výkonu rozhodnutí, kdy ale vlastně v této fázi vůbec k nařízení výkonu rozhodnutí nedošlo. Soud by tedy pravděpodobně nečinně vyčkával na vydání rozhodnutí.

3.4.3 Výkon rozhodnutí dle ust. § 273 odst. 3 OSŘ „odnětí dítěte“

Výkon rozhodnutí odnětím dítěte podle ust. § 273 odst. 3 OSŘ je na místě, pokud postup soudu podle odstavců 1 a 2⁹³, tedy výkon rozhodnutí uložením pokuty a účasti na mediačním jednání, je bezvýsledný. Můžeme ho však vnímat jako druhý exekuční způsob (vedle ukládání pokut), který spočívá v přímém fyzickém odnětí dítěte od určité osoby a jeho předání osobě jiné. Touto osobou může být i příslušný ústav, jestliže je vykonáváno rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy. Soud nařídí výkon rozhodnutí odnětím dítěte proti tomu, u koho podle rozhodnutí nebo dohody nemá být, a jeho předání tomu, komu bylo podle rozhodnutí nebo dohody svěřeno nebo má být navraceno, anebo tomu, komu rozhodnutí nebo dohoda přiznávají právo na styk s dítětem po omezenou dobu.⁹⁴

Přímému odnětí a předání dítěte nemusí vždy předcházet ukládání pokut povinnému.⁹⁵ Soud přistoupí rovnou k odnětí dítěte zejména v případech, kdy dochází k opakovaně pozdnímu navracení dítěte, jeho ukrývání, odmítání přípravy dítěte na styk s druhým rodičem apod.

Soud rozhoduje usnesením, proti kterému je přípustný opravný prostředek. Usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí odnětím dítěte je vykonatelné zásadně doručením⁹⁶ a doručuje se v době provádění výkonu rozhodnutí. Hlavním důvodem, proč vykonatelnost rozhodnutí nastává doručením a rozhodnutí se doručuje až při samotném provedení výkonu rozhodnutí, je možnost případného zmaření výkonu rozhodnutí. Obdobně je tomu např. u rozhodnutí prodejem movitých věcí, kdy takový způsob doručování⁹⁷ je zvolen ze stejných důvodů, tedy zamezení nebezpečí zmaření

93 Podle ust. § 273 odst. 1 a 2 OSŘ.

94 Viz ust. § 273 odst. 3 OSŘ.

95 Viz Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13.07. 2005, sp.zn. 20 Cdo 746/2005.

96 Viz ust. § 171 odst. 2 OSŘ.

97 Viz ust. § 325 odst. 1 OSŘ.

výkonu. Toto nařízení výkonu rozhodnutí je závazné pro každého⁹⁸, což vyplývá z toho, že rozhodnutí o výchově nezletilého dítěte je rozhodnutím o osobním stavu⁹⁹, které je závazné pro každého, což platí i pro následný výkon rozhodnutí. Z výše uvedeného důvodu je tedy zřejmé, že výkonu rozhodnutí se musí podrobit nejen povinný, ale také všechny další osoby, které by odmítly respektovat rozhodnutí či poměry rozhodnutím či dohodou založené.¹⁰⁰ To je důležité zejména z toho důvodu, že osoba, která je ve výkonu rozhodnutí označena jako povinná, předá dítě třetí osobě ve snaze zabránit výkonu rozhodnutí. Vzhledem k tomu, že nařízení výkonu rozhodnutí je závazné pro každého, je jakákoliv třetí osoba, nerespektující právní poměry založené vykonávaným titulem, další osobou povinnou, a je tedy možné proti ní bez dalšího provést výkon rozhodnutí. Není tedy třeba vydávat nové usnesení o výkonu rozhodnutí proti třetí osobě. Pokud by výše uvedené neplatilo, povinnému by se zde nabízely možnosti, jak výkon rozhodnutí odnětím dítěte mařit.

Samotný postup při výkonu rozhodnutí upravuje již zmiňovaná Instrukce, kterou se upravuje postup při výkonu soudních rozhodnutí o výchově nezletilých dětí. Výkon rozhodnutí provádí a zajišťuje soud. Samotný způsob faktického výkonu rozhodnutí pak již záleží zejména na konkrétní situaci. Mnohdy je nezbytné přistoupit i k fyzickému zakročení. V ust. § 273 odst. 5, věta druhá, OSŘ, zákon uvádí, že jej soud provede v součinnosti s příslušnými státními orgány. Těmi jsou zejména Policie České republiky nebo obecní policie a orgány sociálně - právní ochrany dětí. Samotný soud je při výkonu rozhodnutí obsazen soudcem, popřípadě vyšším soudním úředníkem¹⁰¹ či soudním vykonavatelem¹⁰². Soudní vykonavatel je oprávněn vydávat závazné pokyny orgánům a osobám, které jsou výkonu rozhodnutí účastny. Tomu je naopak oprávněn soudce dávat pokyny k postupu a způsobu provedení výkonu rozhodnutí, kterými je soudní vykonavatel vázán. O každém úkonu sepíše soudní vykonavatel protokol. Vždy se uvede, zda a jaké pokyny k postupu a způsobu provedení výkonu rozhodnutí soudce

98 Viz ust. § 273 odst. 5 OSŘ.

99 Ust. § 159a odst. 3 OSŘ.: „*Výrok pravomocného rozsudku, kterým bylo rozhodnuto o osobním stavu, je závazný pro každého.*“

100 Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění občanský soudní řád a zákon o sociálně - právní ochraně dětí, *Sněmovní tisk* č. 390/0.

101 Viz ust. § 9 odst. 1 písm. c), § 10 písm. i, j, zákona č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, ve znění pozdějších předpisů.

102 Viz ust. § 46 odst. 2 písm. b) vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů.

vydal.¹⁰³ Soudní vykonavatel je také oprávněn osoby, které hrubě porušují průběh výkonu rozhodnutí, z místa provádění výkonu rozhodnutí vykázat.¹⁰⁴

Účast Policie ČR nebo obecní policie při provádění výkonu rozhodnutí je žádoucí zejména v případech, kdy hrozí osobám provádějícím výkon rozhodnutí, případně i dalším zúčastněným osobám, nebezpečí ohrožení života a zdraví. Účast Policie ČR je zajištěna na základě žádosti soudu, resp. předsedy senátu, v níž je obsaženo označení soudu, který o součinnost žádá, datum, hodina a místo výkonu a také označení toho, proti komu výkon rozhodnutí směřuje. Ochranu soudních osob lze zajistit v součinnosti s justiční stráží.¹⁰⁵

K úspěšnému provedení výkonu rozhodnutí je nezbytné znát přesný pobyt dítěte. Proto zákon v ust. § 273 odst. 6 OSŘ opravňuje toho, kdo výkon provádí (vyžaduje-li to provedení výkonu rozhodnutí odnětím dítěte), aby mohl prohlédnout byt a jiné místnosti povinného, jestli je možné předpokládat, že se v nich dítě nachází. Za tímto účelem je ten, kdo výkon provádí oprávněn zjednat si přístup do bytu a jiné místnosti povinného nebo jiné osoby a tyto osoby jsou povinny mu tento přístup umožnit. K odnětí dítěte se přistoupí tam, kde se dítě právě nachází. Tedy u rodičů, příbuzných, třetích osob, ale pokud je to nezbytné, je možné výkon rozhodnutí provést i v době školní výuky či při konci hospitalizace ve zdravotnickém zařízení. Při takovém to výkonu je nezbytné brát ohled i na ostatní osoby, které mohou být přítomny, a zajistit, aby u výkonu rozhodnutí nebyly například děti ve škole; je třeba odvést dítě ne před zraky spolužáků, ale teprve např. po odvolání ze třídy či skončení školní výuky. Je zřejmé, že by necitlivý přístup mohl mít vliv na psychiku přihlížejících, a to zejména mladších dětí. O odnětí dítěte v takovém případě musí být vyrozuměn samozřejmě ředitel školy či učitel dítěte, který je zároveň požádán, aby dítě bylo na úkon připraveno, a zařídí, aby výkonu rozhodnutí nebyly, jak jsem již uvedla, přítomny ostatní děti, které školské zařízení navštěvují.¹⁰⁶ Pokud je dítě v době výkonu rozhodnutí umístěno ve zdravotnickém zařízení, uvědomí soudní vykonavatel toto zařízení o nařízeném výkonu rozhodnutí a zařídí, aby při propuštění bylo dítě předáno jen tomu, komu bylo svěřeno

103 Viz ust. § 4 Instrukce.

104 Viz ust. § 5 Instrukce.

105 Viz ust. § 7 odst. 3 Instrukce.

106 Viz ust. § 12 odst. 2 Instrukce.

do výchovy.¹⁰⁷

Není mi třeba dodávat, že při provádění výkonu rozhodnutí je nutné důsledně dbát na ochranu práv a zájmů dítěte¹⁰⁸ a postupovat s maximální možnou rychlostí, tak aby v řízení nedocházelo ke zbytečným průtahům.

Rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy

Dalším výkonem rozhodnutí, jehož se týká má práce, je kromě rozhodnutí o výchově nezletilých dětí a soudem schválené dohody o výchově nezletilých, rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy. Výkonem tohoto rozhodnutí se však dále nebudu zabývat, neboť svou práci jsem chtěla zaměřit pouze na výkony rozhodnutí v rámci „rodinné péče“. Výkon rozhodnutí o nařízení ústavní výchovy by zasloužil samostatnou studii, neboť zde nejde „jen o manipulaci“ s dítětem v rámci rodiny, ale dítě se dostává mimo rodinu, což v některých případech může mít nedozírné následky. A vzhledem k tomu, že toto téma je také velice citlivé, nelze je odbýt pouhou kapitolou, ve které bych mohla uvést jen základní údaje.

3.4. 4 Výkon rozhodnutí dle ust. § 273a OSŘ „výkon předběžného opatření“

Úprava výkonu rozhodnutí v ust. § 273a OSŘ, tj. výkonu předběžného opatření, je k úpravě v ust. § 272 a 273 OSŘ, tj. výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí, speciální. Je to dáno již specifičností samotného rozhodnutí – předběžného opatření. Jedním ze zásadních rozdílů těchto dvou výkonů rozhodnutí je titul a jeho specifičnost.. Tím je usnesení, kterým soud nařizuje předběžné opatření podle ust. § 76a OSŘ.

Trendem současnosti, bohužel, je rostoucí počet návrhů na vydání předběžných opatření ve věcech rodičovských práv a povinností, a to v souvislosti s nárůstem množství rozvodových řízení a rozchodů nesezdaných párů s nezletilými dětmi.

Předběžné opatření ve věcech nezletilých, ust. § 76a OSŘ

Postupem předcházejícím výkonu předběžného opatření, tedy samotným předběžným opatřením podle ust. § 76a OSŘ, se budu zabývat jen v míře nezbytně

107 Viz ust. § 13 Instrukce.

108 Viz ust. § 6 odst. 1 Instrukce.

nutné k uvedení souvislostí. Sám tento institut by si vyžadoval mnoho prostoru, ale vzhledem k omezenému prostoru a tématu práce uvedu jen základní informace.

V ust. § 76a OSŘ je upraven zvláštní typ předběžného opatření ve věcech péče o nezletilé děti, který umožňuje zatímně upravit péči o dítě, a to v těch případech, kdy je situace natolik vážná, resp. akutní, že její řešení nesnese odkladu. Podle ust. § 76a OSŘ: *„Ocitlo-li se nezletilé dítě bez jakékoliv péče, nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, předseda senátu předběžným opatřením nařídí, aby bylo na nezbytně nutnou dobu umístěno ve vhodném prostředí, které v usnesení označí.“* Co zákon považuje za vhodné prostředí vysvětluje v § 76a odst. 1, věta druhá, OSŘ: *„Vhodným prostředím se rozumí výchovné prostředí u osoby nebo zařízení způsobilého zajistit nezletilému dítěti řádnou péči s ohledem na jeho fyzický a duševní stav, jakož i rozumovou vyspělost a umožnit realizaci případných jiných opatření stanovených předběžným opatřením.“* Za vhodné prostředí je považováno i svěření dítěte na přechodnou dobu do pěstounské péče. Termín vhodné prostředí byl do ust. § 76a OSŘ dán novelou z roku 2008. Dle předcházející právní úpravy bylo možné předběžným opatřením nařídít předání dítěte do péče osoby, kterou soud v usnesení označil.

Návrh na nařízení předběžného opatření je oprávněn podat výlučně orgán sociálně - právní ochrany dětí, resp. obecní úřad obce s rozšířenou působností.¹⁰⁹ Pokud by návrh na nařízení předběžného opatření podle ust. § 76a OSŘ podal někdo jiný, byl by tento návrh pro nedostatek věcné legitimace odmítnut.¹¹⁰

Soudem příslušným k rozhodnutí o návrhu na předběžné opatření je příslušný okresní soud, který je místně příslušný pro obvod (okres) navrhovatele. Což je změna oproti řízení o výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí, kde příslušným soudem je soud uvedený v ust. § 88 písm. c) OSŘ, tedy soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště. V řízení o návrhu na předběžné opatření má však i tento soud svou úlohu, a to, že bude-li předběžné opatření nařízeno, předá po provedení jeho výkonu věc neprodleně soudu příslušnému podle § 88 písm. c) OSŘ. Podle ust. § 75c

109 Ust. § 16 zákona o sociálně - právní ochraně dětí: *„Ocitlo-li se dítě bez jakékoliv péče, nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny, je obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen podat neprodleně návrh soudu na vydání předběžného opatření podle zvláštního právního předpisu.“*

110 To však nevylučuje nařízení předběžného opatření podle ust. § 76 odst. 1 OSŘ.

odst. 2 OSŘ je nutné vydat rozhodnutí v co nejkratší době právě s ohledem na závažnost a neodkladnost situace, a to tak, že: *„O návrhu na předběžné opatření rozhodne předseda senátu bezodkladně. Není-li tu nebezpečí z prodlení, může předseda senátu o návrhu na předběžné opatření podle § 76a o.s.ř. rozhodnout až do uplynutí 24 hodin poté, co byl podán, ...“*

Usnesení, kterým je předběžné opatření nařízeno, nabývá vykonatelnosti vyhlášením. Pokud nedochází k vyhlášení usnesení, pak je vykonatelné již okamžikem vyhotovení.¹¹¹ Usnesení se doručuje účastníkům při provedení výkonu, a těm, kteří nebyli při provedení výkonu přítomni, se usnesení doručí dodatečně, a to spolu s vyzněním, že byl výkon proveden.¹¹² Takováto úprava vykonatelnosti zaručuje, aby mohl být výkon předběžného opatření bezodkladný, jak si žádá ust. § 273a odst. 1 OSŘ: *„Nařídil-li soud předběžným opatřením, aby nezletilé dítě bylo předáno do vhodného prostředí, zajistí současně jeho bezodkladný výkon.“*

Proti rozhodnutí o předběžném opatření podle ust. § 76a OSŘ rozhodne odvolací soud podle ust. § 218b OSŘ do 15 dnů ode dne, kdy mu byla věc předložena.

Pokud jde o účastníky řízení o nařízení předběžného opatření, je zde změna v tom smyslu, že podle ust. § 76a odst. 3 OSŘ nemusí být nezletilý při jeho nařízení, stejně jako při jeho provedení zastoupen.¹¹³ Pokud nezletilý nemá zákonného zástupce, nebo nemůže-li jej zákonný zástupce v řízení zastupovat,¹¹⁴ ustanoví mu soud příslušný podle ust. § 88 písm. c) OSŘ opatrovníka bezodkladně po provedení výkonu předběžného opatření. Tato úprava je nezbytná s ohledem na to, že věc nesnese zbytečný odklad a ustanovování opatrovníka by mohlo zmařit kýžený účinek. S naléhavostí a bezodkladností situace souvisí fakt, že zákon stanoví, že o návrhu musí být rozhodnuto bezodkladně, jak jsem uvedla výše, nejdéle do 24 hodin poté, co byl návrh podán.

Předběžné opatření trvá po dobu jednoho měsíce od jeho vykonatelnosti, resp. 3 měsíce (a to s možností prodloužení), jde-li o svěřeni do pěstounské péče na přechodnou dobu.¹¹⁵

111 Viz ust. § 76d OSŘ.

112 Viz ust. § 76a odst. 2 OSŘ.

113 Viz ust. § 273a odst.3, věta druhá, OSŘ.

114 Viz ust. § 37 odst. 3 zákona o rodině.

115 Viz ust. § 76a odst. 4 OSŘ.

Výkon předběžného opatření, ust. § 76a OSŘ, podle ust. § 273a OSŘ

Výkon předběžného opatření, kterým bylo podle ust. § 76a OSŘ nařízeno, aby nezletilé dítě bylo předáno do vhodného prostředí (dále jen „předběžné opatření“), resp. péče určené osoby, je upraveno v ust. § 273a OSŘ. Ze samotného znění ust. § 273a odst. 1 OSŘ je zřejmé, že není třeba podávat návrh na nařízení výkonu rozhodnutí, resp. usnesení, jímž bylo nařízeno předběžné opatření. Soud v tomto případě jedná z úřední povinnosti. Zásada oficiality, která ovládá řízení o výkonu rozhodnutí ve věcech nezletilých dětí a výkonu předběžného opatření, se zde stává absolutní. Vzhledem k tomu, že zde chybí návrh na nařízení výkonu, soud nebude zahajovat žádné řízení o výkonu předběžného opatření a nebude vydávat žádné rozhodnutí o jeho nařízení nebo provedení. Soud výkon předběžného opatření zkrátka bez dalšího vykoná. Nařídil-li totiž soud předběžným opatřením, aby nezletilé dítě bylo předáno do vhodného prostředí, resp. péče určené osoby, zároveň se postará o to, aby toto rozhodnutí bylo bezodkladně vykonáno.¹¹⁶

Postup při výkonu předběžného opatření ust. § 76a OSŘ je vedle OSŘ upraven zákonem o sociálně - právní ochraně dětí a Instrukcí¹¹⁷, tedy shodně s výkonem rozhodnutí podle ust. § 272 a násl. OSŘ. Dle ust. § 273a odst. 2, věta první, OSŘ: „*Výkon rozhodnutí se provede tak, že soud v součinnosti s příslušnými státními orgány nezletilé dítě předá do vhodného prostředí; jestliže je dítě u jiné osoby nebo v zařízení, bude jim za účelem umístění do vhodného prostředí odňato.*“ Na tento výkon rozhodnutí, resp. předběžného opatření se nepoužije ust. § 272 odst. 2 a 3 a § 273 odst. 1 až 5 a 7 OSŘ, neboť z použití občanským soudním řádem vyloučena.¹¹⁸ Z použití je vyloučeno tedy i ustanovení o výkonu rozhodnutí odnětím dítěte, ust. § 273 odst. 3 OSŘ, ale způsob provedení obou výkonů, tj. výkonu rozhodnutí nebo soudem schválené dohody a výkonu předběžného opatření, je prakticky stejný. V obou případech jde o odnětí dítěte, kdy je zapotřebí někdy i uplatnění fyzického donucení, někdy dokonce i nutnost překonat případný odpor. Dalo by se tedy říci, že ust. § 273 odst. 3 OSŘ není z

¹¹⁶ Viz ust. § 273a odst. 1 OSŘ.

¹¹⁷ Ust. § 15 Instrukce: „Této instrukce se přiměřeně použije i pro výkon rozhodnutí o předběžném opatření a o předběžném opatření dle § 76a občanského soudního řádu.“

¹¹⁸ Viz ust. § 273a odst. 2 OSŘ.

použití vyloučeno, pokud jde o způsob výkonu odnětím dítěte. V dalším je nepoužití ostatních vyjmenovaných ustanovení zřejmé, neboť ust. § 272 odst. 2 a 3 OSŘ, které zakotvuje jakousi preventivní činnost soudu (tj. výzvu soudu k dobrovolnému splnění povinnosti, resp. rozhodnutí či dohodu a dále vedení povinného k dobrovolnému splnění orgánem sociálně - právní ochrany dětí, tzn. aby k samotnému výkonu rozhodnutí nemuselo dojít), je zcela nepřípustné v případech, kdy je nutné výkon předběžného opatření provést co nejrychleji po usnesení o nařízení předběžného opatření.

Příslušným k výkonu rozhodnutí podle ust. § 273a OSŘ je soud, který nařídil předběžné opatření. Pokud soud, jenž nařídil předběžné opatření podle ust. § 76a OSŘ, není zároveň soudem příslušným ve smyslu ust. § 88 písm. c) OSŘ, pak po provedení výkonu předá věc okresnímu soudu místně příslušnému k řízení ve věci péče o dotčené nezletilé dítě. Zvláštní rozhodnutí o tomto se nevydává.

Pokud soud nařídí předběžným opatřením, aby nezletilé dítě bylo předáno do vhodného prostředí (péče určené osoby), provede úkony výkonu sám, nebo pověří jejich provedením soudního vykonavatele¹¹⁹, či jiného pověřeného zaměstnance soudu.¹²⁰

Dalším shodným znakem obou typů výkonu rozhodnutí je to, že provedením výkonu není titul konzumován. Platí, že rozhodnutí soudu, tedy předběžné opatření podle § 76a OSŘ, není vyčerpáno tím, že dítě bylo svěřeno do vhodného prostředí, resp. určené osobě. Dostane-li se tedy dítě neoprávněně z péče této osoby, je možné, aby soud na základě vydaného předběžného opatření zakročil okamžitě, kdy se dítě neoprávněně dostane z této péče. Vzhledem k tomu, že soud příslušný k rozhodnutí o návrhu na nařízení předběžného opatření po provedení výkonu věc předává neprodleně soudu podle § 88 písm.c) (pokud jím není právě soud, který nařídil a vzápětí i provedl předběžné opatření), je možné, aby opětovný výkon provedl právě tento soud.

Vzhledem k nutnosti bezodkladně konat, aby byl zabezpečen výkon předběžného opatření, zajistí předseda okresního soudu pro dobu mimo rozvrženou pracovní dobu a dny pracovního klidu dosažitelnost soudce (předsedy senátu). Je nutné zabezpečit dosažitelnost i vykonavatele, či jiného zaměstnance soudu, kteří budou

119 Viz ust. § 46 odst. 2 písm. c) vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů.

120 Viz ust. § 116d odst. 1 vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů.

pověření provedením výkonu podle ust. § 273a OSŘ. Není to nutné v případě, pokud soudce, jehož dosažitelnost byla dohodnuta, výslovně prohlásí, že zabezpečí výkon předběžného opatření sám.¹²¹ Jednací řád pamatuje i na technické aspekty, jako je zajištění přístupu soudce do budovy soudu mimo pracovní dobu, použití kulatého razítka apod.

Způsob provedení tohoto výkonu záleží vždy na okolnostech konkrétního případu. Výkon se může omezit na předání dítěte do vhodného prostředí nebo bude muset dojít i k odnětí dítěte jiné osobě. Soud opětovně může provést výkon v součinnosti s příslušnými státními orgány, především pak s obecním úřadem obce s rozšířenou působností, jenž navrhl soudu předběžné opatření podle ust. § 76a OSŘ. Obecní úřad obce s rozšířenou působností je orgánem sociálně - právní ochrany dětí příslušným k součinnosti se soudy podle zvláštního právního předpisu,¹²² jímž je právě občanský soudní řád, resp. jeho ust. § 272 až 273a OSŘ. V konkrétních případech je možné zajistit si i součinnost Policie ČR či Justiční stráže.

3.5 Náklady řízení

3.5.1 Náklady řízení o výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí

Pokud jde o náklady řízení a jejich náhradu, občanský soudní řád stanoví pravidlo, že žádný z účastníků řízení, které mohlo být zahájeno i bez návrhu, nemá právo na náhradu nákladů řízení podle jeho výsledku. Zároveň však stanoví, jako výjimku z výše uvedeného pravidla, že toto neplatí, jestliže okolnosti případu přiznání náhrady nákladů řízení odůvodňují.¹²³ Takovými okolnostmi, resp. důvody pro přiznání náhrady nákladů řízení může být zejména *„šikanózní chování jednoho z rodičů dítěte, jeho úmyslné či nedbalostní jednání, zamlčování či fabulování rozhodujících skutečností, např. zdravotního stavu dítěte nebo záškoláctví, podání vědomě nepravdivého trestního oznámení (např. ze zneužívání dítěte) ...“*¹²⁴

121 Viz ust. § 116a odst. 1,2 vyhlášky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů.

122 Viz ust. § 14 odst. 4 zákona o sociálně - právní ochraně dětí.

123 Viz ust. § 146 odst. 1, písm a) OSŘ.

124 KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. (Ne)sporná řízení v rodinněprávních věcech - pohled Zdeňky Králíčkové.

Pro výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí jsou použitelná ust. § 270 a § 271 OSŘ, která upravují náklady řízení v rámci obecné úpravy řízení o výkonu rozhodnutí. Tato ustanovení se stala použitelná i pro výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí s účinností od 1. ledna 2001 novelou občanského soudního řádu, zákonem č. 30/2000 Sb., kterým se mění občanský soudní řád a některé další zákony. Oprávněnému totiž mohou vznikat náklady v řízení o výkonu rozhodnutí, když uplatňuje svá práva a snaží se, aby byly obnoveny právní poměry zakotvené v rozhodnutí nebo soudem schválené dohodě. A tyto náklady by měly být hrazeny tím, kdo způsobil závadný stav. Užití těchto ustanovení se však může zdát trochu obtížné. Zákon v těchto ustanoveních totiž počítá především s výkonem rozhodnutí pro peněžitá plnění, kdežto výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí je svým obsahem spíše plněním nepeněžitým.¹²⁵ Bude tedy nezbytné použití analogie. Nařízení výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí je natolik specifické, že se zpravidla neužije ust. § 270 odst. 1 OSŘ, tj. nenařizuje se rovnou i povinnost uhradit náklady řízení o výkonu rozhodnutí s tím, že se tento výkon rozhodnutí vztahuje i na tyto náklady. Ale za užití analogie ust. § 339 odst. 2 OSŘ soud uloží povinnost k náhradě nákladů ve prospěch navrhovatele výkonu rozhodnutí, nestanoví však lhůtu k plnění a tento výrok je pak titulem pro samostatný výkon rozhodnutí. Lze si ale představit situaci, kdy navrhovatel ve svém návrhu současně navrhne výkon rozhodnutí též pro náklady řízení, a zároveň uvede, jakým způsobem má být dosaženo uspokojení pohledávky. Pak by soud v řízení o výkonu rozhodnutí o výchově nezletilého dítěte mohl nařídit a provést i výkon rozhodnutí o nákladech řízení. O nákladech, které vznikly až po nařízení výkonu rozhodnutí, rozhodne soud samostatným usnesením. Náhrada nákladů řízení platí i pokud se týká státu. Ten, podle ust. § 270 odst. 4 OSŘ., resp. ust. § 148 odst. 1 OSŘ má právo proti účastníkům na náhradu nákladů řízení, které v průběhu platil. Nápravy materiálně nesprávného výroku o nákladech řízení lze dosáhnout pomocí opravného prostředku v odvolacím řízení.

3.5.2 Náklady na provedení výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí dle ust. §

In Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy. Praha : Leges, 2010. s. 45.
125 Srov. ust. § 339 a násl. OSŘ.

272 a násl. OSŘ

Obecně se náklady na samotné provedení výkonu rozhodnutí liší v každém jednotlivém případě. Závisí na mnoha okolnostech případu, zejména podle toho, kde bylo dítě odebíráno, zda bylo zapotřebí po dítěti pátrat v případě, že bylo rodičem skrýváno, v jakém rozsahu byla vyžadována součinnost Policie ČR a dalších orgánů, jak vysoké byly náklady na převoz dítěte apod.

Považuji za nutné na tomto místě zopakovat, že financování mimosoudních jednání (až na výjimky) nespočívá na státu, ale na účastnících, kdy možnost řešit situaci nekonfrontačním způsobem je chápána jako beneficium pro účastníky. Účastníci musí prostředky získat z vlastních zdrojů nebo od neziskových organizací či jiných subjektů, zejména zaměřených na ochranu a blaho dítěte. A doložení předem soudu, že účastníci jsou schopni uhradit náklady za mediaci, je jednou z podmínek pro postup soudu k nařízení účasti na mediaci.

3.5.3 Náklady na provedení výkonu předběžného opatření, ust. § 76a OSŘ, dle ust. § 273a OSŘ

I v případě výkonu předběžného opatření jsou uplatnitelná obecná ustanovení o nákladech řízení, ovšem s tím omezením, že není použitelné ust. § 270 odst. 1 OSŘ,¹²⁶ neboť v tomto případě vůbec není o nařízení výkonu rozhodnutí rozhodováno. O nákladech, které mohou s provedením výkonu předběžného opatření vzniknout (zejména osobě, do jejíž péče bylo dítě předáno, či státu), se rozhoduje samostatným usnesením.

4. Mezinárodní únosy dětí

Svoboda, otevřené hranice, snadné cestování a rozšiřující se pracovní možnosti v zahraničí s sebou přinášejí novodobý fenomén – ještě před 20 lety nepředstavitelný: rostoucí počet mezinárodních partnerských vztahů. Multikulturní soužití ať již v

¹²⁶ Spolu s nařízením výkonu rozhodnutí uloží soud i povinnost k náhradě nákladů výkonu rozhodnutí, aniž stanoví lhůtu k jejich zaplacení. Nařízení výkonu se vztahuje i na tyto náklady.

manželských či nemanželských vztazích, a tím spíše pak rozpad takových vztahů, však s sebou přinášejí řadu specifických problémů. Jejich řešení je zvláště složité, jsou-li zde děti. A tak se zákonitě množí tzv. mezinárodní únosy dětí.

Důvody, které vedou rodiče k takovým „únosům“ dětí, se různí i podle pohlaví. Samozřejmě obecně platí, že ve většině případů je únos volen jako jeden z prostředků řešení partnerských neshod, ale u žen bývá důvodem v nemálo případech domácí násilí páchané otcem na matkách dětí či přímo na samotných dětech. Zejména pro ženy platí, že často řeší neznalost místního právního řádu (za současné nedostatečné jazykové vybavenosti) odjezdem zpět do svého domovského státu, kde se domnívají, že svou situaci budou schopny vyřešit lépe. Často také dochází k deziluzi a mnoho partnerů, zejména žen, si uvědomí, že sžití se s novou kulturou je pro ně nepřekonatelné a mnohdy se uchýlí právě k nedobrovolnému útěku i s dítětem. Je totiž více než zřejmé, že rozdílné kultury mohou přinášet specifické problémy, jež se nemusí vždy zdařit překonat i přes snahu zúčastněných.

Poměrně dlouhou dobu platilo, že *„Řada rodičů, kteří přemístí dítě do jiného státu, než je jeho domovská země, tj. stát, ve kterém má dítě obvyklé bydliště, ani netuší, že porušili právní předpisy a dopustili se tak protiprávního jednání – mezinárodního únosu. Rodič, který realizuje přemístění dítěte, ve většině případů neví, že zasahuje nejen do práv druhého rodiče, ale též do práv uneseného dítěte.“*¹²⁷ Zdá se mi, že nyní se situace zlepšuje, neboť mezinárodní únosy, s tím, jak zejména po roce 2000 narůstá jejich počet a širší veřejnosti se tak dostává stále více informací, začínají být poměrně diskutovanou záležitostí. S tím souvisí i medializace několika případů, z nichž bych uvedla např. případ dětí Fiordalisi, Sáry Barao, Pabla Adriana Santany, Terezky Vichnarové či Kristýnky Fontanive. Je dle mého názoru nutné na tomto místě zdůraznit, že pojem mezinárodního únosu dětí není pojmem totožným s pojmem únosu v trestním právu. Zde se jedná o občanskoprávní institut, většinou s trestním právem nekorespondující (podrobněji viz dále).

4.1 Zákon č. 295/2008 Sb., a změna občanského soudního řádu

¹²⁷ BAKEŠ, Milan; VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. Mezinárodní únosy dětí. In *Pocita Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha : ASPI - Wolters Kluwer, 2009. s. 27.

V první části své práce jsem zmínila novelu občanského soudního řádu, zákon č. 295/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „novela“), jež je účinná od 1.10.2008.

Řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí

Na tomto místě považuji za vhodné se ještě podrobněji zabývat jednou z oblastí, jež tato novela přináší, a doplnit tak již uvedené informace. Mám na mysli zařazení zvláštního typu řízení do občanského soudního řádu, a to řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí. Dle důvodové zprávy k novele¹²⁸ došlo k zařazení tohoto řízení do občanského soudního řádu, přesněji do jeho části třetí, hlavy páté, mezi zvláštní ustanovení¹²⁹ na základě mezinárodních závazků České republiky, vyplývajících z Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí¹³⁰ (dále jen „Haagská úmluva“) a Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1347/2000, tzv. Nařízení Brusel IIa nebo Nařízení Brusel IIbis (dále jen „Nařízení Brusel IIa“). Jde o řízení, *jehož primárním cílem je co nejrychlejší navrácení dítěte do domovského státu*.¹³¹ Haagská úmluva a Nařízení Brusel IIa stanoví šestitýdenní pořádkovou lhůtu pro rozhodnutí. Do doby účinnosti novely postupovaly soudy podpůrně podle ustanovení péče soudu o nezletilé¹³² s odvoláním na mezinárodní dokumenty upravující mezinárodní únosy.

Soud příslušný pro mezinárodní únosy

Protože od počátku bylo zřejmé, že tato problematika vyžaduje vysokou specializaci a odbornost, přistoupil zákonodárce k určení zvláštní místní příslušnosti soudu pro daný druh věci. V prvním stupni je tak příslušný Městský soud v Brně,

128 Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění občanský soudní řád a zákon o sociálně - právní ochraně dětí, *Sněmovní tisk* č. 390/0.

129 Úprava v ust. § 193a a násl. OSŘ

130 Vyhláška č. 34/1998 Sb.

131 Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění občanský soudní řád a zákon o sociálně - právní ochraně dětí, *Sněmovní tisk* č. 390/0.

132 Dle ust. § 176 a násl. OSŘ

odvolacím soudem je pak Krajský soud v Brně. Logika určení výlučné místní příslušnosti je zřejmá – v Brně sídlí Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který se účastní řízení jako ústřední orgán podle Haagské úmluvy.

Určení výlučné místní příslušnosti pro daný druh věci považuji za šťastné. Pro Českou republiku jeden výlučný soud naprosto dostačuje, neboť počet případů zde napadajících není, i přes vzrůstající tendenci tohoto „fenoménu“, příliš vysoký. Odpadnou tak i případné spory o určení místní příslušnosti, jež by celé řízení neúměrně a zcela zbytečně protahovaly. Daní soudci se budou moci věnovat specializaci na mezinárodní únosy a důvodně lze očekávat, že rozhodování v těchto věcech bude tím pádem nejen rychlejší, ale i kvalitnější. Účelné je i stejné určení výlučné místní příslušnosti také pro případné vykonávací řízení. Specializován a odborně připraven tak bude nejen soudce, ale i vykonavatel. Dochází tak k souladu mezi nalézacím a vykonávacím řízením – jedno může plynule navázat na druhé, bez nutnosti složitého zjišťování, zda v průběhu řízení nedošlo ke změně místní příslušnosti (pobyt únosce a dítěte bývá často měněn), což by opět mohlo vyvolávat zbytečné prodlevy.

Na okraj nutno dodat, že v řízení je vyloučeno dovolání¹³³, právě z důvodu rychlosti řízení, což blízce souvisí s lepším zajištěním ochrany dítěte.

Vzhledem k tomu, že novela přinesla celé nové řízení, věnuji mu samostatnou kapitolu a popíši jej jako celek. Předně však přistoupím k definici samotného mezinárodního únosu a uvedu přehled zákonné úpravy mezinárodní, jež je pro danou věc stěžejní.

Mezinárodní únos dítěte a jeho definice

V občanském soudním řádu se po novele objevuje termín mezinárodní únos dítěte. Ačkoli si většina odborné i laické veřejnosti dokáže představit pod tímto termínem jeho význam, je třeba jej vymežit odborněji. Jak uvádí M. Hrubá, je tento pojem *„poněkud zavádějící a nepřesný, jelikož Úmluva sama se týká pouze „občanskoprávních“ aspektů této problematiky a v českém právním prostředí nemá*

133 Viz ust. § 237 odst. 2 písm. c) OSŘ

„únos“ dítěte ve smyslu Úmluvy korelaci do práva trestního, i když pojem sám tuto asociaci vytváří.“¹³⁴ Termín únos totiž v mnohých evokuje trestný čin. Zatímco rodič, který protiprávně přemístí nebo zadrží dítě, může být podle práva některých států trestně stíhán (např. v Rakousku, Kanadě, Francii, Německu, Finsku, Polsku, Velké Británii, USA a v některých dalších zemích), v České republice nespadá tento čin pod skutkovou podstatu trestného činu únosu. Policie České republiky tak může být pouze nápomocna při pátrání po aktuálním pobytu dítěte. Jako přesnější tak M. Hrubá přináší vysvětlení tohoto termínu jako „neoprávněného či protiprávního přemístění¹³⁵ nebo zadržení¹³⁶ dítěte v zemi mimo stát jeho obvyklého bydliště“¹³⁷. Podobnou definici nabízí např. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, kdy za mezinárodní únos považuje „přemístění či zadržení dítěte, které je považováno za negativní a nežádoucí z důvodu porušení práv několika subjektů – druhého rodiče a především dítěte“¹³⁸. Sama Haagská úmluva výslovnou definici mezinárodního únosu dítěte neobsahuje, ale z výčtu předmětů Haagské úmluvy je jasné, že jde o protiprávní přemístění nebo zadržování v některém smluvním státě¹³⁹, kdy dále vysvětluje, co se pod pojmem protiprávní přemístění nebo zadržení rozumí.¹⁴⁰

Vesměs (v 98 % případů) si navzájem unášejí děti jejich rodiče, a proto bývají mezinárodní únosy označovány také jako tzv. rodičovské únosy.

Pokud jde o termín dítě ve smyslu Haagské úmluvy, je jím považováno dítě mladší 16 let.¹⁴¹

134 HRUBÁ, Michaela. Mezinárodní únosy dětí - několik poznámek k související novele občanského soudního řádu. *Právo a rodina*. 2009, 4, s. 18.

135 Přemístěním se rozumí, když je dítě proti vůli druhého rodiče přemístěno do státu odlišného od státu jeho obvyklého bydliště.

136 Zadržením se rozumí, když dítě se souhlasem obou rodičů s jedním z nich vycestuje do zahraničí, odkud jej již rodič nechce navrátit do země obvyklého bydliště.

137 HRUBÁ, Michaela. Mezinárodní únosy dětí - několik poznámek k související novele občanského soudního řádu. *Právo a rodina*. 2009, 4, s. 18.

138 <http://www.umpod.cz/co-je-to-mezinarodni-unos>

139 Viz čl. 1 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

140 Přemístění nebo zadržení dítěte se považuje za protiprávní, jestliže:

a) bylo porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán buď společně, nebo samostatně, podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením,

b) v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby bylo nedošlo k přemístění či zadržení.

141 Viz čl. 4 Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

V souvislosti s mezinárodními únosy dětí je často skloňován termín „nejlepší zájem dítěte“. Tomu jsem se věnovala již v úvodu práce, proto bych v souvislosti s únosy odkázala na již uvedené a dále na zajímavé postřehy z mezinárodní konference ČAK, JA a ERA „Mezinárodní právo rodinné v praxi“, Praha, 26.3.2010, která přináší mnoho poznatků nejen k tomuto termínu, ale k celé problematice mezinárodních únosů.

4.2. Zákonná úprava – mezinárodní dokumenty

Jak vyplývá již z předchozího textu, neomezuje se úprava mezinárodních únosů dětí jen na českou úpravu, ač již sama obsahuje prvky převzaté z mezinárodních dokumentů, ale existuje zde několik dalších dokumentů z mezinárodní oblasti, jež se k dané problematice vztahují a nelze je opomenout. Jde především o Úmluvu o právech dítěte¹⁴², Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Úmluvu o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí¹⁴³, Nařízení Brusel IIa a Evropskou úmluvu o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově a obnovení výchovy.

Dále se aplikují smlouvy o dvoustranné právní pomoci, pokud existují, nebo je nutno postupovat na základě podmínek vzájemnosti mezi dotčenými státy, a to diplomatickou cestou. Jde o případy, kdy se mezi Českou republikou a jinými zeměmi neuplatní žádný z výše uvedených speciálních dokumentů.

4.2.1 Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí

Haagská úmluva byla přijata dne 25.10.1980 v Haagu na XIV. zasedání Haagské konference mezinárodního práva soukromého. Vyplnila tak prostor do té doby právně neupravený. Mezinárodní únosy se totiž neobjevují až v posledních letech, vyskytovaly se od nepaměti, nyní jim je však věnována zvýšená pozornost související zejména s jejich narůstajícím počtem, a proto vzniká i nutnost jejich právního zachycení. Obsahuje

142 Jedním z relevantních článků Úmluvy o právech dítěte je článek 11, který říká: „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí opatření k potírání nezákonného přemístování dětí do zahraničí a jejich navrácení zpět.*“

143 Sdělení Ministerstva zahraničních věcí ČR č. 66/2000 Sb.m.s.

základní právní úpravu postupů při navrácení protiprávně přemístěného dítěte a vztahuje se na všechny děti, které měly v době bezprostředně před protiprávním přemístěním či porušením práva styku s nimi své obvyklé bydliště¹⁴⁴ ve smluvním státě a které nedosáhly věku 16 let.¹⁴⁵

Za ČSFR byla Haagská úmluva podepsána v prosinci 1992 a dnem 1. ledna 1993 se stala závaznou i pro Českou republiku jako nástupnický stát. Vstoupila v platnost 1. března 1998 a je uveřejněna ve Sbírce zákonů jako Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 34/1998 Sb., o sjednání Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

Předmětem Haagské úmluvy je „zajistit bezodkladný návrat dětí protiprávně přemístěných nebo zadržovaných v některém smluvním státě a zajistit, aby práva týkající se péče o dítě a styku s ním podle právního řádu jednoho smluvního státu byla účinně respektována v ostatních smluvních státech“¹⁴⁶.

K zajištění úkolů uložených Haagskou úmluvou je každý stát povinen určit ústřední orgán.¹⁴⁷ Ty mají navzájem spolupracovat a podporovat spolupráci mezi příslušnými orgány ve svých státech k zajištění bezodkladného návratu dětí a k dosažení dalších cílů Haagské úmluvy. Jde například o zjištění pobytu dítěte, zajištění dobrovolného vrácení dítěte, poskytnutí informace o právním řádu jejich státu, zahájení či usnadnění soudního nebo správního řízení za účelem nařízení návratu dítěte apod.¹⁴⁸ V České republice byl pro účely naplňování Haagské úmluvy ústředním orgánem zřízen Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně.

I přesto, že je cílem bezodkladné navrácení dítěte, vypočítá Haagská úmluva ve svých člancích 12, 13 a 20 výjimky, kdy soud návrat dítěte naříditi nemusí. Tyto výjimky je však třeba vykládat restriktivně, jinak by mohlo dojít k tomu, že by se Haagská

144 Tento pojem není žádným právním předpisem definován, jde o faktický stav (nemá žádnou spojitost s trvalým pobytem podle českého práva) vznikající nezávisle zpravidla tam, kde osoba delší dobu fakticky bydlí a má zde v úmyslu i dále setrvat, vytvoří si zde zázemí v oblasti bydlení, chodí zde do školy či zaměstnání, má zde lékaře, dítě chodí do zájmových kroužků, má zde síť přátel a známých apod. V případě únosu je rozhodné obvyklé bydliště bezprostředně před protiprávním přemístěním či zadržením, i když uplynul od přemístění nebo zadržení delší časový úsek (v řádu měsíců). Obvyklé bydliště proto dítěti nevzniká v okamžiku, kdy bylo protiprávně přemístěno či zadrženo, i když dítě v důsledku plynutí času výše popsané vazby získalo i ke státu, kam bylo uneseno.

145 Viz čl. 4 Haagské úmluvy

146 Viz čl. 1 Haagské úmluvy

147 Viz čl. 6 Haagské úmluvy

148 Viz čl. 7 Haagské úmluvy

úmluva stala prakticky neefektivní či lépe řečeno nefunkční. Mezi výjimky patří případy, kdy se nikdo nedomáhá navrácení dítěte, kdy se osoba domáhá navrácení dítěte po uplynutí lhůty jednoho roku ode dne protiprávního přemístění nebo zadržení, kdy osoba, která nesouhlasí s navrácením dítěte prokáže, že subjekt, který měl pečovat o osobu dítěte, ve skutečnosti nevykonával právo péče o dítě v době přemístění nebo zadržení, nebo souhlasil či později se smířil s přemístěním nebo zadržením, nebo je vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace, dále pak v případě, kdy dítě nesouhlasí s návratem a dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné přihlížet k jeho stanoviskům a nedovolují-li to základní zásady dožádaného státu o ochraně lidských práv a základních svobod.

*„V souvislosti s aplikací čl. 13 Haagské úmluvy je rovněž potřebné připomenout nálezk Ústavního soudu České republiky čj. III ÚS 440/2000 ze dne 7.12.2000, ve kterém Ústavní soud zdůraznil, že je-li dětem obecně zaručena ochrana nejen zákonná, ale nadto také ochrana ústavní, je nutno tyto zákonné a ústavní garance při jejich aplikaci v konkrétní věci podložit co nejpečlivěji zjištěným skutkovým stavem a stejně pečlivě z něj odvozeným právním posouzením.“*¹⁴⁹

4.2.2 Nařízení Brusel IIa

Pokud jde o území Evropské unie, je nutno vzít v potaz i Nařízení Brusel IIa ze dne 27.11.2003, které se sice nespécializuje na problematiku mezinárodních únosů tak, jak to dělá Haagská úmluva, ale upravuje další oblasti. Dochází tak ke kolizi těchto dvou dokumentů. *„Vztah nařízení Brusel IIa a Haagské úmluvy řeší samo nařízení ve svém článku 60, přičemž stanoví prioritu nařízení, pokud upravuje otázku shodnou s ustanoveními Úmluvy. Haagskou úmluvu však respektuje a podporuje její další používání plněním úpravy dle článku 11 nařízení, což deklaruje v preambuli v odstavci pod č. 17.“*¹⁵⁰ Tato kolize spočívá v aplikaci speciálních ustanovení Nařízení Brusel IIa

¹⁴⁹ BAKEŠ, Milan; VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. Mezinárodní únosy dětí. In *Pocita Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha : ASPI - Wolters Kluwer, 2009. s. 32.

¹⁵⁰ HRUBÁ, Michaela. Mezinárodní únosy dětí - několik poznámek k související novele občanského soudního řádu. *Právo a rodina*. 2009, 4, s. 19.

pro řízení o návratu dítěte mezi dvěma členskými státy Evropské unie, tedy Nařízením Brusel IIa je tzv. lex specialis, který Haagskou úmluvu v některých ustanoveních pozměňuje.

4.2.3 Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově a obnovení výchovy

Signatáři Evropské úmluvy o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově a obnovení výchovy (dále jen „Evropská úmluva“) jsou jak státy Evropské unie, tak i státy stojící mimo ni. Je proto nezbytné upravit vztah mezi Nařízením Brusel IIa a Evropskou úmluvou. Pokud jde o otázky, jež jsou upraveny oběma dokumenty, pak se ve vztazích mezi členskými státy použije přednostně Nařízením Brusel IIa, v otázkách neupravených Nařízením Brusel IIa se pak aplikuje Evropská úmluva (např. na vztahy s Dánskem či Švýcarskem).

4.2.4 INCADAT

Nelze opomenout ani důležitost judikatury, kterou za dobu existence Úmluvy vytvořily signatářské státy. Jednotlivá rozhodnutí jsou uspořádána v databázi INCADAT¹⁵¹, vytvořenou Stálou komisí Haagské konference. Práce na projektu započaly již v roce 1999, provoz databáze byl zahájen v květnu roku 2000.

Nejvíce rozhodnutí je v této databázi registrováno k otázce aplikace článku 13 Haagské úmluvy. Tímto článkem se zabýval i Ústavní soud České republiky ve věci DAOUD/DAOUD.¹⁵² Velké množství judikátů se věnuje i článku 3 Haagské úmluvy, který definuje pojmy protiprávního přemístění a zadržení.

Pro zajímavost dodám, že největším počtem případů prozatím přispělo do INCADATu Spojené království Velké Británie a Severního Irska, USA a Austrálie.

151 Dostupná na webových stránkách Haagské konference mezinárodního práva www.hcch.net, v sekci mezinárodních únosů.

152 Nález Ústavního soudu ze dne 7.12.2000, sp.zn. III. ÚS 440/2000

4.3 Zákonná úprava – český právní řád

V právním řádu ČR je zatím jen minimum nástrojů, které by působily jako prevence mezinárodních únosů dětí. V případě podezření na nebezpečí mezinárodního únosu lze požádat soud o vydání rozhodnutí (předběžného opatření), kterým by bylo dítěti zakázáno vycestovat mimo území ČR. Vzhledem k otevřeným hranicím v Schengenském prostoru a volným podmínkám pro vydání cestovního dokladu dítěti je však i toto opatření relativně málo účinné.

Hlavním předpisem českého právního řádu, jenž se použije v otázkách mezinárodních únosů dětí, je občanský soudní řád, kam byl výše zmiňovanou novelou vtělen nový druh řízení, a to „řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí“ (dále jen „řízení o navrácení dítěte“) dle ust. § 193a a násl. OSŘ. Právní úprava řízení o navrácení dítěte však zůstala nadále i v ust. § 176 OSŘ, jenž upravuje řízení ve věcech péče soudu o nezletilé.¹⁵³

Toto řízení patří mezi řízení péče soudu o nezletilé¹⁵⁴, tj. mezi řízení nesporná. Toto zařazení se však ukazuje nepříliš šťastným, neboť účastníci řízení jsou označováni jako žalobce a žalovaný, tedy typickými označeními užívanými v rámci řízení sporných, ačkoliv jde o definici účastníků dle ust. § 94 odst. 2 OSŘ, tedy o materiální pojetí účastenství¹⁵⁵, typického pro řízení nesporná. Navíc je zde účastník, dítě, jež nestojí ani na jedné straně sporu a tím narušuje postavení účastníků jako účastníků řízení sporného. Pro sporné řízení pak svědčí i způsob zahájení řízení, kdy jediným možným je návrh žalobce, tedy bez možnosti zahájení i bez návrhu, ex officio, jak je typické pro řízení nesporná. Naopak pro zařazení mezi nesporná řízení svědčí fakt, že v řízení jde o nezletilé dítě, je tedy nutné chránit jeho zájmy. S tím souvisí i postup soudu, jenž by měl

153 Jedním z názorů na vztah těchto dvou řízení je vztah obecné právní úpravy (řízení o navrácení dítěte upravené v rámci řízení péče soudu o nezletilé dle ust. 176 OSŘ) a právní úpravy zvláštní (řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí dle ust. § 193a - § 193e OSŘ), jež dopadá pouze na smluvní státy Haagské úmluvy nebo státy Evropské unie. Blíže viz. KRIVÁČKOVÁ, J. Řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí jako „nový“ Institut civilního procesu. In *Pocita Petru Havlasovi (sborník příspěvků z konference)*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, Iuridicum Olomoucense, 2009. s. 130.

154 Řízení o navrácení se nachází ve výčtu věcí péče soudu o nezletilé uvedené v ust. § 176 odst. 1 OSŘ.

155 Tj. účastenství založeného na postavení účastníka ve sféře hmotného práva.

brát v úvahu nejen předložené či navržené důkazy, ale sám důkazy vyhledávat a rozhodovat a postupovat s ohledem na nejlepší zájmy dítěte; toto dítě musí mít příležitost být vyslechnuto¹⁵⁶ (samozřejmě pokud je výslech považován za vhodný vzhledem k věku a stupni vyspělosti dítěte). Přestože řízení o navrácení dítěte není uvedeno v ust. § 120 odst. 2 OSŘ, jež obsahuje výčet řízení, v nichž se dokazování řídí zásadou vyšetřovací, je zde uvedeno řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, kam řízení o navrácení dítěte bezpochyby patří. Pro nespornost řízení hovoří i skutečnost, že *nebylo řízení o navrácení dítěte současně vypuštěno z ustanovení § 176 OSŘ, jenž je základní právní normou procesní regulace péče soudu o nezletilé děti.*¹⁵⁷

Zajímavý pohled nabízí důvodová zpráva, která uvádí, že „Vzhledem ke specifické povaze řízení, kde se prolínají prvky jak sporného, tak i nesporného řízení, jde o řízení sporné (srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.11.2006, sp.zn. 30 Cdo 1931/2006).“¹⁵⁸ Relevantní argumenty pro zařazení tohoto řízení mezi sporná či nesporná najdeme jak v různých článcích, komentářích, tak i v rozhodnutích soudů.¹⁵⁹

Osobně jsem přesvědčena, že jde o řízení nesporné s tím, že obsahuje určité prvky (formální označení účastníků, návrhový charakter řízení, rozdělení důkazního břemene, institut kvalifikované výzvy s procesními důsledky v oblasti rozhodnutí soudu), jež jsou charakteristické pro řízení sporné.

4.3.1 Řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí

Selžou-li pokusy o zajištění dobrovolného navrácení dítěte nebo dosažení smírného řešení, může o návrhu na navrácení dítěte rozhodovat soud ve státě, v němž se dítě nachází. Jak jsem již uvedla, v České republice řeší případy únosů do zahraničí specializované senáty Městského soudu Brně. Kontakt se soudem v zahraničí, který řeší

156 K právu dítěte vyjádřit svůj názor dle Nařízení Brusel IIa blíže viz JANOČKOVÁ, Michaela. Procesní práva dítěte - právo být vyslyšeno. In *Macurův jubilejní památník k nedožitému osmdesátinám profesora Josefa Macura*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2010. s. 246-255.

157 ŠÍNOVÁ, Renáta. Několik úvah k řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí. In *Pocita Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha : ASPI - Wolters Kluwer, 2009. s. 521.

158 Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění občanský soudní řád a zákon o sociálně - právní ochraně dětí, *Sněmovní tisk č. 390/0*.

159 Několik názorů je přehledně uspořádáno např. v ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha : Leges, 2010. s. 266 - 281

stejný případ, zajišťuje styčný soudce.

V řízení o navrácení dítěte se jedná o dalším osudu dítěte, ale rozhodnutí v tomto řízení není tím samým jako v řízení o péči o dítě, kde je rozhodnuto, komu bude dítě svěřeno do péče a jak bude upraven styk nezletilého dítěte s druhým rodičem, tedy nejde o rozhodnutí ve věci samé. Jde pouze o rozhodnutí o navrácení dítěte pod jurisdikci státu, z něhož bylo protiprávně přemístěno. Soudem příslušným k rozhodnutí o právu na péči o dítě a o úpravě styku s dítětem je soud domovského státu dítěte a v případě takového rozsudku cizího soudu je Česká republika povinna tento rozsudek vykonat. Proto se rozhodnutí v řízení o navrácení nezletilého nedotýká věcné úpravy práva péče o dítě.¹⁶⁰ Je tedy nutné rozlišovat mezi speciálním řízením o navrácení dítěte a řízením o právu na péči o dítě a o úpravě styku s dítětem.

„Pokud kohokoli k únosu dítěte vedly jakékoli důvody, tvůrci Úmluvy předpokládali vyřešení těchto potíží v zemi obvyklého pobytu dítěte, jejíž soudy jsou jako jediné pravomocné k rozhodnutí o péči o dítě. Tento na první pohled tvrdý přístup Úmluvy i nařízení, potažmo novely o.s.ř., se dále snaží zabránit jevu tzv. „forum shopping“, kdy by jednotliví rodiče mohli cestovat po světě hledající soud, který by vyslyšel jejich žádosti.“¹⁶¹

4.3.2 Pravomoc soudu

K řízení je věcně příslušný okresní soud. Místně příslušný pak soud, v jehož obvodu má sídlo Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, tj. Městský soud v Brně.¹⁶² V dalším textu budu popisovat českou právní úpravu, jež se týká i pravomoci soudu

¹⁶⁰ Čl. 19 Úmluvy: „Rozhodnutí o návratu dítěte, vydané podle této úmluvy, se nedotýká věcné úpravy práva péče o dítě.“

Čl. 16 Úmluvy: „Po obdržení oznámení o protiprávním přemístění nebo zadržení dítěte podle čl. 3 soudní nebo správní orgány smluvního státu, do něhož bylo dítě přemístěno nebo v němž je zadrženo, nemohou věcně rozhodovat o právu péče o dítě, dokud nebude rozhodnuto, že dítě nemá být podle této úmluvy vráceno, nebo nebude-li podán návrh podle této úmluvy v přiměřené lhůtě po obdržení oznámení.“

¹⁶¹ HRUBÁ, Michaela. Mezinárodní únosy dětí - několik poznámek k související novele občanského soudního řádu (2.). *Právo a rodina*. 2009, 5, s. 22

¹⁶² Ust. § 88 písm. q) OSŘ: „Namísto obecného soudu, popřípadě namísto soudu uvedeného v § 85a, je k řízení příslušný soud, v jehož obvodu má sídlo Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, jde-li o řízení ve věcech mezinárodních únosů dětí podle mezinárodní smlouvy, která je součástí právního řádu nebo podle přímo použitelného předpisu Evropských společenství.“

České republiky. Ta je podle čl. 10 nařízení Brusel IIa dána, pokud je v České republice obvyklé bydliště dítěte. Tato pravomoc zůstává zachována do doby, kdy dítě získá v novém státě obvyklé bydliště.

Nové bydliště získá dítě tak, že osoba, jež měla právo péče dítě, s tímto přemístěním vyjádřila souhlas. Nadále tak nemůže jít o přemístění, jež by bylo možno kvalifikovat jako protiprávní. Druhým případem je pak uplynutí jednoho roku od doby, kdy si osoba mající právo péče o dítě, zjistila aktuální místo pobytu dítěte a zároveň platí, že si dítě v tomto novém místě zvyklo žít a jsou splněny další podmínky. Těmi je např. to, že osoba mající právo péče o dítě nepodala ve lhůtě jednoho roku od doby, kdy se dozvěděla o novém místě pobytu, návrh na navrácení dítěte, nebo tento návrh vzala zpět, či v místě původního obvyklého bydliště bylo vydáno rozhodnutí upravující právo péče o dítě, které však zároveň neobsahuje požadavek navrácení dítěte.¹⁶³

4.3.3 Účastníci řízení

Účastníky řízení o navrácení nezletilého je podle ust. § 193a OSŘ žalobce, žalovaný a dítě. Žalobcem je ten, jehož právo na péči o dítě, vykonávané podle právního řádu státu, v němž dítě mělo svůj obvyklý pobyt bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, bylo porušeno, žalovaným pak ten, kdo právo na péči o dítě, vykonávané podle právního řádu státu, v němž dítě mělo svůj obvyklý pobyt bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, porušuje. Pokud by účastníkem byl nezletilý rodič dítěte, přiznává se mu pro toto řízení plná procesní způsobilost.¹⁶⁴ Ust. § 23 lze použít pouze tehdy, pokud nedosáhl věku 16 let. Žalovaným se v tomto případě rozumí nejen únosce dítěte, ale také osoba, u níž se unesené dítě nachází.

Dalšími subjekty spjatými s tímto řízením jsou Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a státní zastupitelství, kdy možnost jeho vstupu do řízení je upravena v ust. § 35 OSŘ¹⁶⁵. K zavedení možnosti vstupu státního zastupitelství do řízení došlo za účelem posílení spolupráce civilního soudu s orgány činnými v trestním řízení „S

¹⁶³ Blíže viz. SCHÖN, Monika. Mezinárodní pravomoc u neoprávněného přemístění dítěte :

Komunitární nařízení Brusel II bis. *Právo a rodina*. 2010, 6, s. 7-12.

¹⁶⁴ Viz ust. § 20 OSŘ

¹⁶⁵ Ust. § 35 odst. 1 písm o) OSŘ: „*Státní zastupitelství může vstoupit do zahájeného řízení ve věcech navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí (§ 193a).*“

ohledem na potřebu zajistit v řízení o navrácení dítěte při mezinárodních únosech dětí dohled nad pohybem dítěte na území České republiky...“¹⁶⁶.

4.3.4 Návrh na navrácení dítěte

Obsahové náležitosti návrhu na navrácení dítěte se řídí ust. § 42 odst. 4 OSŘ a ust. § 79 OSŘ, ale jsou do jisté míry také ovlivněny Úmluvou, která ve svém čl. 8 uvádí, že návrh musí obsahovat kromě označení účastníků (včetně data narození dítěte, je-li známo) důvody, pro které je žádáno navrácení dítěte. Dále pak všechny dostupné údaje o pobytu dítěte a totožnosti osoby, u níž dítě pravděpodobně je. K návrhu se připojuje ověřený opis jakéhokoliv rozhodnutí, dohody nebo jiného dokumentu vztahujícího se k věci, či potvrzení, nebo místopřísežné prohlášení vystavené ústředním orgánem, jiným příslušným orgánem státu obvyklého bydliště dítěte nebo osobou k tomu způsobilou.

4.3.5 Úkony soudu po přijetí návrhu

Ihned po nápadu věci by měl soud zjistit místo pobytu dítěte, vyloučit možnost jeho skrývání či vycestování. Dále by měl soud učinit, a to i bez návrhu, vhodná opatření podle ust. § 193c OSŘ, která mají směřovat k zajištění co nejrychlejšího návratu dítěte do státu, kde má obvyklé bydliště. Jsou jimi zejména opatření k soudnímu dohledu nad pohybem dítěte na území státu, zabránění dítěti opustit území státu bez souhlasu soudu, či zabránění narušení osobních vazeb mezi dítětem a žalobcem, tedy např. povinnost odevzdat cestovní doklady dítěte či povinnost oznamovat aktuální místo pobytu dítěte orgánům Policie ČR. O těchto opatřeních soud rozhoduje bez zbytečného odkladu, tedy zpravidla i bez slyšení účastníků.

Pouze na návrh žalobce pak může rozhodnout o prozatímní úpravě styku žalobce s dítětem, osvědčí-li¹⁶⁷ žalobce právo na péči o dítě. Nejde zde o věcnou úpravu péče o dítě, nýbrž „o *předběžné opatření, jež je účinné maximálně do doby, než odpovídajícím*

¹⁶⁶ Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění občanský soudní řád a zákon o sociálně - právní ochraně dětí, *Sněmovní tisk* č. 390/0.

¹⁶⁷ Soud bude zpravidla rozhodovat operativně na základě listin a tedy postačí, je-li právo na péči o dítě osvědčeno, tzn. Není závažných pochybností o jeho existenci, není tedy nutné skutečnost prokazování.

*způsobem zasáhne soud příslušný pro řízení ve věcech péče o nezletilé.*¹⁶⁸

Proti těmto usnesení o opatření dle ust. § 193c OSŘ není odvolání přípustné.¹⁶⁹

4.3.6 Kvalifikovaná výzva

V řízení o navrácení nezletilého je užit institut kvalifikované výzvy. Kvalifikovaná výzva dle ust. § 193d OSŘ má sloužit k urychlení řízení. „*Na rozdíl od kvalifikované výzvy dle § 114b OSŘ však nejsou z důvodu povahy tohoto řízení s nevyjádřením spojeny negativní důsledky v podobě fikce uznání nároku a vydání rozsudku pro uznání.*“¹⁷⁰

Ve lhůtě 3 dnů od zahájení řízení, resp. od doby, kdy soud obdrží kompletní podání, uloží soud usnesením povinnost žalovanému, aby se ve věci písemně vyjádřil. Žalovanému je stanovena lhůta 7 dní. Určením jednotlivých lhůt je kladen důraz na koncentraci řízení, tak aby mohlo proběhnout co nejrychleji. Písemné vyjádření žalovaného, pokud s návrhem na navrácení dítěte nesouhlasí, musí obsahovat rozhodující skutečnosti, na nichž staví svoji obranu, dále musí připojit listinné důkazy, jichž se dovolává a označit důkazy k prokázání svých tvrzení, a zároveň má uvést, zda se vzdává práva účasti na projednání věci.¹⁷¹

Tato obligatorní výzva musí být žalovanému doručena do vlastních rukou (náhradní doručení je vyloučeno). A nesmí mu být doručena dříve než žaloba.¹⁷² Tím je zaručena ochrana žalovaného, aby věděl, k čemu se má vyjádřit. Zákon zde užívá termínu žaloba, ačkoli v dalších ustanoveních používá pojmu návrh na navrácení dítěte. Jde tedy o jistou nejednotnost v terminologii. Proti této výzvě není odvolání přípustné.

¹⁷³

Ve výzvě soudu musí být žalovaný poučen, že jestliže se bez vážného důvodu ve lhůtě nevyjádří a ani nesdělí důvody, které mu v tom brání, má se za to, že se vzdává

¹⁶⁸ DAVID, Ludvík, et al. *Občanský soudní řád. Komentář*. I.díl. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2009. 992 s.

¹⁶⁹ Viz ust. § 202 odst. 1 písm. l) OSŘ.

¹⁷⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha : Leges, 2010. s. 286

¹⁷¹ Viz ust. § 193d odst. 1 OSŘ

¹⁷² Viz ust. § 193d odst. 2 OSŘ

¹⁷³ Viz ust. § 202 odst. 1 písm. j) OSŘ

práva účasti na projednání věci a že proti návrhu na navrácení dítěte nemá námitek.¹⁷⁴ V tomto případě je tedy zvolena konstrukce fikce souhlasu s vyřízením věci bez jednání a neexistence námitek proti návrhu ze strany žalovaného. Soudu však není výslovně uloženo, aby v tomto případě, kdy se žalovaný na výzvu soudu nevyjádří, postupoval tak, že rozhodne ve prospěch žalobce.

Může však dojít k situaci, kdy se žalovanému nepodaří kvalifikovanou výzvu doručit. „*Soud v takovém případě zašle žalovanému výzvu k vyjádření se ve věci a zda souhlasí s rozhodnutím věci bez jednání. U této výzvy je již možné doručení prostřednictvím fikce doručení.*“¹⁷⁵

4.3.7. Jednání ve věci

V řízení o navrácení dítěte není soud povinen nařizovat jednání ve dvou případech: pokud žalovaný nereagoval na kvalifikovanou výzvu dle ust. § 193d OSŘ, nebo pokud se účastníci práva na projednání věci vzdali nebo s rozhodnutím bez nařízení jednání souhlasí a zároveň je možné rozhodnout pouze na základě účastníky předložených listinných důkazů.

Pokud však účastníci trvají na projednání věci, soud jednání nařídí, věc projedná a následně rozhodne.

4.3.8 Rozhodnutí

Ust. § 193e OSŘ stanovuje lhůtu pro rozhodnutí: „*Nejsou-li dány důvody zvláštního zřetele vhodné, vydá soud rozhodnutí ve věci samé zpravidla do 6 týdnů od zahájení řízení.*“ Pokud ve věci samé nedojde k vydání rozhodnutí do této lhůty, má v odůvodnění rozhodnutí uvést skutečnosti, pro které nebylo možné lhůtu dodržet.

Soud může rozhodnout třemi způsoby: Dojde-li k závěru, že přemístění či zadržení dítěte nebylo protiprávní, pak návrh na navrácení dítěte zamítne jako nedůvodný. Pokud ale dojde k závěru, že přemístění či zadržení dítěte protiprávní bylo,

¹⁷⁴ Viz ust. § 193d odst. 3 OSŘ

¹⁷⁵ Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění občanský soudní řád a zákon o sociálně - právní ochraně dětí, *Sněmovní tisk* č. 390/0.

nařídí jeho návrat. A konečně třetí možnost - ačkoliv dojde k závěru, že přemístění či zadržení protiprávní bylo, tak návrat dítěte nenařídí, a to s ohledem na okolnosti případu.

Formou rozhodnutí v řízení o navrácení dítěte je rozsudek, pokud jde o rozhodnutí ve věci samé. V ostatních věcech pak soud rozhoduje usnesením.¹⁷⁶

V rozsudku soud účastníky poučí o možnosti výkonu rozhodnutí odnětím dítěte.¹⁷⁷ Jde o duplicitní úpravu ust. § 176 odst. 3 OSŘ, které ukládá povinnost v rozsudku o navrácení dítěte poučit o možnosti výkonu rozhodnutí ukládáním pokut nebo odnětím dítěte.

4.3.9 Přiměřené záruky

Zároveň může být navrácení dítěte v rozhodnutí podmíněno nebo podmíněně odloženo, a to splněním přiměřených záruk žalobcem, nebo vydáním rozhodnutí, anebo učiněním jiných opatření orgány státu, do něhož má dítě navraceno.¹⁷⁸ Důvodová zpráva k novele tyto záruky blíže popisuje. „*Jde o institut tzv. mirror orders, známý z anglosaského práva a používaný u mezinárodních smluv. Navrhované znění vychází z faktického způsobu fungování sítě tzv. styčných soudců, přičemž ČR má také určeného styčného soudce, kdy na základě takovéto mnohdy méně formalizované komunikace dochází k vydávání tzv. zrcadlových rozhodnutí, tj. rozhodnutí s obdobným obsahem v různých státech.*“¹⁷⁹ Tyto záruky, jež musejí být dle dikce zákona přiměřené, mohou být různého typu (např. zajištění ubytování, obstarání dopravy, zajištění mimoškolních aktivit pro dítě) a jejich přiměřenost se posuzuje vždy s ohledem na okolnosti toho kterého případu.

K užívání záruk obsahuje databáze INCADAT řadu rozhodnutí.

4.3.10 Předběžná vykonatelnost rozhodnutí

176 Viz ust. § 193b OSŘ

177 Viz ust. § 193e odst. 4 OSŘ

178 Viz. Ust. § 193e odst. 3 OSŘ

179 Důvodová zpráva k návrhu zákona, kterým se mění občanský soudní řád a zákon o sociálně - právní ochraně dětí, *Sněmovní tisk č. 390/0.*

Rozsudek odsuzující k navrácení dítěte je předběžně vykonatelný.¹⁸⁰ Účelem je zejména to, aby soud mohl bez přerušení činit případné další kroky v řízení vykonávacím a nedošlo tak ke zmaření jeho účelu. Pokud k navrácení dítěte nedošlo, může předběžnou vykonatelnost odvolací soud odložit.

Předběžná vykonatelnost souvisí s potřebou rychle vyřešit aktuální stav dítěte, tedy zasáhnout proti protiprávnímu přemístění či zadržení dítěte. V zájmu zajištění rychlosti řízení jsou tu i další nástroje. Je to především ust. § 193b odst. 3, jež říká: „*V řízení o navrácení dítěte nelze přerušit řízení z důvodů uvedených v části třetí tohoto zákona, s výjimkou důvodu uvedeného v § 109 odst. 1 písm. d, a prominout zmeškání lhůty.*“ Výjimka se vztahuje pouze na případ, kdy soud dospěje k závěru, že je třeba požádat Soudní dvůr Evropských společenství o rozhodnutí o předběžné otázce. Dalším z nástrojů je vyloučení možnosti podat žalobu na obnovu řízení a žalobu pro zmatečnost.¹⁸¹ Dále je pak vyloučeno již zmiňované dovolání. Jediným možným opravným prostředkem proti takovému rozsudku je připuštěno odvolání.

Na jedné straně je zde požadavek na rychlost řízení, jehož opodstatněnost je více než zřejmá, na druhé straně však stojí požadavek práva na spravedlivý proces. Střet těchto dvou požadavků se zřejmě nejvýrazněji projevuje u práva podat žalobu pro zmatečnost. Osobně se domnívám, že upřednostnění požadavku na rychlost řízení je na místě, a to právě s ohledem na to, že k řízení je místně příslušný pouze jediný soud, což v podstatě vylučuje možnost vad rozhodnutí, které by mohly být důvodem pro obnovu řízení či žalobu pro zmatečnost. Navíc tím, že řízení v dané věci je soustředěno pouze u jednoho soudu, lze očekávat, že jeho specializace a odbornost bude na vysoké úrovni a rozhodování bude prosto chyb.

4.3.11 Smírné řešení věci

I v případě řízení o navrácení dítěte je možné dojít k uspokojivému řešení smírnou cestou¹⁸². Nabízí se možnost mediace, která je v České republice v současné

180 Viz ust. § 162 odst. 1 písm. b) OSŘ

181 Viz ust. § 193b odst. 3, věta druhá OSŘ

182 K mediaci při řešení mezinárodních únosů dětí viz. např. <http://www.radio.cz/cz/clanek/127654>, „Ptejte se právníka – Mediace v mezinárodním právu“ ze dne 16.05.2010, Jan Hloch

době koncipována jako dobrovolná a za úhradu. Této problematice jsem se věnovala více v první části práce v souvislosti s výkonem rozhodnutí o výchově nezletilých dětí a vzhledem k tomu, že se postup nemění, odkazuji na již uvedené. Nezbyvá než dodat, že smírné řešení věci je prakticky vždy to nejlepší řešení, neboť se dítě nevystavuje možným traumatickým zážitkům.

4.3.12 Výkon rozhodnutí o navrácení dítěte

Výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí, kam spadá i výkon rozhodnutí o navrácení dítěte, jsem rovněž popsala v první části práce, proto na ni plně odkazuji. Samozřejmě s ohledem na to, že je nutné brát v potaz specifikace související s tím, že se dítě nenachází např. na druhém konci republiky, nýbrž třeba i na druhém konci světa.

4.4 Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Instituci Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí jsem již částečně představila v předchozích kapitolách. Jelikož ale jde o instituci v této otázce velmi důležitou, v následujícím textu se jí budu zabývat podrobněji. V závěru zmíním i funkci styčného soudce, jenž s Úřadem úzce spolupracuje.

4.4.1 Ústřední orgán podle Haagské úmluvy

Povinností každého smluvního státu Haagské úmluvy je určit, který ústřední orgán v zemi bude odpovědný za plnění úkolů uložených Haagskou úmluvou, přičemž hlavní úkol z ní vyplývající přísluší soudům smluvních států, které nařizují neprodlený návrat dítěte do státu, z něhož bylo nezákonně přemístěno, nebo nezákonně zadrženo. Ústřední orgány smluvních států mají povinnost navzájem spolupracovat. V České republice byl pro účely naplňování Haagské úmluvy ústředním orgánem zvolen Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen „Úřad“) sídlící v Brně.

Úřad byl zřízen ust. § 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Jde o správní úřad s celostátní působností, podřízený

ministerstvu práce a sociálních věcí, v jehož čele stojí ředitel jmenovaný a odvolávaný ministrem práce a sociálních věcí. Není však soudním orgánem, tzn. že nemá pravomoc rozhodovat v soudních věcech. Předmětem činnosti Úřadu je zejména vymáhání výživného s mezinárodním prvkem, vedení agendy mezinárodních adoptí, řešení protiprávního přemístění nebo zadržení dětí, tj. mezinárodní únosy a ochrana nezletilých osob, výjimečně i osob zletilých¹⁸³.

V následujícím textu se budu věnovat pouze činnosti Úřadu v rámci mezinárodních únosů¹⁸⁴, při které úzce spolupracuje také s dalšími orgány státu, tedy např. se zastupitelskými úřady České republiky v cizině, s Policií České republiky při zjišťování skutečného pobytu dítěte, se zaměstnanci orgánů sociálně právní ochrany dětí a dalšími.

V případech mezinárodních únosů dětí Úřad postupuje zejména podle Haagské úmluvy a Nařízení Brusel IIa. Úřad je jako státní orgán vázán rovněž Úmluvou o právech dítěte. Jeho předním hlediskem při jakékoli činnosti je tedy zájem dítěte.

4.4.2 Činnost Úřadu

„Zpočátku byl Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí často ustanovován jako opatrovník dítěte protiprávně přemístěného na území České republiky. Od této praxe již bylo naštěstí upuštěno. Docházelo nezářídka k situacím, že Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí vystupoval v pozici ústředního orgánu, na nějž se obrátil rodič žádající navrácení dítěte a měl tedy hájit jeho zájmy a současně v pozici opatrovníka dítěte, který měl jako přední hledisko sledovat zájem dítěte. Ukázalo se, že úřad podcenil výkon činnosti opatrovníka dítěte....“¹⁸⁵

V souladu s textem Haagské úmluvy je povinností Úřadu poskytovat právní poradenství a pomoc osobám, jejichž právo péče o dítě bylo porušeno, ale i těm, kteří jsou takovou situací ohroženi. Úřad působí jako prostředník mezi orgány ČR a orgány druhého dotčeného státu. Pomáhá s vytvořením žádosti o návrat dítěte z ciziny, naopak

183 Podrobnosti viz internetové stránky Úřadu www.umpod.cz

184 Viz např. NOVOTNÁ, Věra. Jak správně aplikovat Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. *Právo a rodina*. 2007, 9, s. 1-7.

185 BAKEŠ, Milan; VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. Mezinárodní únosy dětí. In *Pocita Sentē Radvanové k 80. narozeninám*. Praha : ASPI - Wolters Kluwer, 2009. s. 29.

působí jako přijímací orgán pro takový návrh v případě, že je dítě uneseno do ČR. Úřad se snaží působit na zainteresované osoby tak, aby dosáhl dobrovolného návratu dítěte nebo ulehčil, popř. zprostředkoval vznik dohody rodičů o dalších podmínkách výchovy dítěte, které zahrnují i místo jeho pobytu. Úřad nemá pravomoc nikoho k dohodě nutit ani ji schvalovat, k tomu je příslušný pouze soud. Je však prioritou úřadu, aby se věc urovnala smírnou cestou, která je nejvhodnější pro všechny strany a dítě je v případě jejího vzniku chráněno od vlivu všech negativních okolností spojených se soudním řízením a případným výkonem soudního rozhodnutí.¹⁸⁶

4.4.3 Postup při únosu dítěte z ČR do zahraničí

V případě, že je dítě uneseno z České republiky do zahraničí, osoba, jejíž právo péče o dítě bylo porušeno, se může domáhat návratu prostřednictvím Úřadu, obrátit se na ústřední orgán státu, kam bylo či by mělo být dítě přemístěno, nebo se může se svým návrhem obrátit přímo na soud tohoto státu. Návrh však musí splňovat podmínky právního řádu platného v místě soudu. V takovém případě vystupuje Úřad jako dožadující¹⁸⁷ ústřední orgán, který odesílá žádost o návrat dítěte dožadovanému¹⁸⁸ ústřednímu orgánu státu, kam bylo dítě uneseno, resp. do státu, kde by dítě mělo pobývat, pomáhá při vyplňování a získávání nutných dokumentů a dalších dokladů, které jsou nezbytné pro zahájení a vedení řízení, zprostředkovává i kontakt a zprávy o postupu návratového řízení opuštěnému rodiči, jemuž bylo dítě uneseno a podniká další nezbytné kroky.

4.4.4 Postup při únosu dítěte ze zahraničí do ČR

V případě, že je dítě uneseno do České republiky, vystupuje Úřad jako dožadovaný ústřední orgán, který přijímá žádost o návrat dítěte do země jeho obvyklého bydliště a oznamuje soudu přijetí žádosti podle haagské Úmluvy. Úřad se snaží, vnímajíc jako

¹⁸⁶ Úmluva ukládá úkoly ústředním orgánům ve svém čl. 7, kde jsou tyto úkoly uspořádány hierarchicky podle své důležitosti za současného zdůraznění, že se směřuje k zajištění bezodkladného návratu dětí.

¹⁸⁷ requesting

¹⁸⁸ requested

prioritu smírné řešení případů, působit na únosce, aby se navrátil dobrovolně a podrobil se soudní pravomoci soudu státu obvyklého bydliště dítěte.

4.4.5 Dosavadní zkušenosti

Statistiku mezinárodních únosů dětí ze zahraničí do České republiky a naopak v letech 2008 až 2011 a statistiku řešení těchto mezinárodních únosů uvádím v příloze č. 1 k této práci. Tato statistika mi byla poskytnuta Mgr. Ing. Romanou Rogalewiczovou, právničkou Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně, která souhlasila s jejím zveřejněním.

4.5 Styčný soudce

Funkce styčného soudce, resp. soudce Haagské sítě soudců, není upravena ani na mezinárodní, ani na vnitrostátní úrovni. Je tedy na každém státě, jak soudce vybaví, ať jde o jeho práva či povinnosti. Styční soudci z jednotlivých jurisdikcí mají navzájem komunikovat a přímou mezinárodní spoluprací zajišťovat řešení některých praktických otázek provázejících navrácení dítěte. Často jde o pomoc kolegům při aplikaci Haagské úmluvy či k objasňování legislativy toho kterého státu, odstraňování praktických překážek bránících navrácení dítěte apod.¹⁸⁹ Nemalý význam má i spolupráce s Úřadem.

Nutno ale upozornit, že styčný soudce nepřebírá funkce ústředního orgánu podle čl. 7 Haagské úmluvy, ale naopak s tímto orgánem spolupůsobí.

5. Závěr....

Ve své diplomové práci na téma výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí, doplněné o mezinárodní únosy dětí jsem se věnovala především těm otázkám právní úpravy, jež při praktické aplikaci vyvolávají určité problémy a o nichž se mezi odborníky i širokou veřejností diskutuje. Pokusila jsem se některé z nich jednak specifikovat, jednak nastínit ze svého pohledu alternativy možných řešení a hlavně

¹⁸⁹ Jejich význam se ukazuje např. na jednáních Evropské soudní sítě ve věcech občanských a obchodních.

přinést podněty k zamyšlení, kudy by se mohli právní experti při dalších novelizacích právních norem ubírat. Svůj samozřejmě subjektivní názor se snažím korigovat objektivizujícími úvahami, porovnáváním všech „pro a proti“ při hledání odpovědí na vyvstávající otázky.

Vedle jednotlivých zákonů, nařízení a mezinárodních smluv týkajících se daného tématu jsem prostudovala i poměrně velké množství podkladových materiálů, ať už šlo o různé studie, odborné články, databáze či popisy různých konkrétních kauz publikované v médiích. S prosbou o zaslání osobního stanoviska a doplňující informace jsem se obrátila na celkem 14 zainteresovaných osobností, orgánů, institucí a spolků, mj. představitele Městského soudu v Brně, Obvodní soudu pro Prahu 10, Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, Asociace mediátorů ČR, Fondu ohrožených dětí, Občanského sdružení Unie otců, Sdružení K 213 a dalších. Bohužel jsem získala informace a vyjádření podnětného osobního stanoviska pouze jednomu případě – od Mgr. Ing. Romany Rogalewiczové z Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Ve třech odpovědích stálo, že požadovaná data a údaje jsou důvěrné, nebo je dotázaný časově zaneprázdněn, v ostatních případech nikdo nereagoval.

Své připomínky a nadhozené otázky uvádím u jednotlivých kapitol diplomové práce. Nicméně v závěru bych chtěla shrnout a částečně rozvést ty hlavní. A protože je má práce rozdělena na dva základní okruhy řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, člením tak i u svých podnětů a návrhů:

.....k výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí

Podle současné platné a účinné právní úpravy nemohou být výkonem rozhodnutí o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi pověřeni soukromí exekutoři podle zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších předpisů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „exekuční řád“), neboť ust. § 58 odst. 1 exekučního řádu je stanoveno, že „Exekuci lze provést jen způsoby uvedenými v tomto zákoně“. Mezi tyto způsoby výkon rozhodnutí týkající se výchovy nezletilých dětí (v širokém slova smyslu, tj. výkon rozhodnutí nebo schválené dohody o výchově nezletilých dětí a o úpravu styku s nimi anebo o výkon rozhodnutí o navrácení

dítěte a dále výkon předběžného opatření podle § 76a OSŘ) nepatří.¹⁹⁰

Nyní se schyluje k poměrně výrazným změnám právní úpravy výkonu rozhodnutí a exekuce. Chystané změny, zejména ty, jež se nepodařilo prosadit spolu s velkými novelami exekučního řádu provedenými v roce 2009¹⁹¹ se mají týkat zejména významného omezení dvoukolejnosti vymáhání exekučních titulů soudy a soudními exekutory. Je otázka, zda se tyto změny podaří prosadit, neboť celospolečenská nálada výkonu rozhodnutí, resp. exekucím prováděnými soudními exekutory moc nepřeje, a proto je to velmi citlivá, svým způsobem i politická otázka. Významné je však to, že chystané změny nejsou pouze diskutovány, ale existují již návrhy v paragrafovém znění a bude zahájen oficiální legislativní proces. „...při optimálním průběhu legislativního procesu mohou nabýt účinnosti nejdříve od 1.ledna 2012.“¹⁹² Myšlenka zrušení či alespoň omezení dvoukolejnosti není nová, vyplývá jak z dlouhodobějších záměrů Ministerstva spravedlnosti ČR, tak z programového prohlášení současné vlády.¹⁹³ Nejdůležitější, z hlediska mé práce, je budoucí úprava ohledně nařizování a provádění výkonu rozhodnutí týkající se výchovy nezletilých dětí.

Omezení či zrušení dvoukolejnosti vymáhání exekučních titulů soudy a soudními exekutory by se případně nedotklo výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí podle ust. § 272 odst. 1 OSŘ.¹⁹⁴ Ty by nadále zůstaly jen v kompetenci soudů. Domnívám se, že je to tak správně. Jde o natolik citlivou otázku, že povolení možnosti provádět výkon rozhodnutí o výchově nezletilých dětí soudními exekutory by pravděpodobně vyvolalo celospolečenskou nevoli. Nemluvím zde o oprávněnosti, pouze o tom, že pokud je určitá záležitost zaštitěna soudem, většina veřejnosti ji považuje za oprávněnou a legitimní. Což se ovšem nedá tvrdit o záležitostech zaštitěných exekutorskými úřady, přestože skutečnost je zpravidla jiná. Ale pro tyto úvahy zde není prostor.

Na druhé straně si umím představit situaci, kdy by např. v každém kraji byl pověřen jeden specializovaný exekutorský úřad výkonem rozhodnutí o výchově

190 Viz ust. § 59 OSŘ

191 Zákon č. 183/2009 Sb. a 286/2009 Sb.

192 KORBEL, František . Další velké změny exekučního práva na obzoru. *Komorní listy*. 2011, 1, s. 10

193 Viz KORBEL, František . Další velké změny exekučního práva na obzoru. *Komorní listy*. 2011, 1, s. 3 a násl.

194 Ustanovení § 252 až 269 se nepoužije, jde-li o výkon rozhodnutí nebo schválené dohody o výchově nezletilých dětí a o úpravu styku s nimi anebo o výkon rozhodnutí o navrácení dítěte.

nezletilých dětí. Ten by musel zajistit odborně vzdělané a školené pracovníky (např. jedno oddělení v rámci celého úřadu) a v opakovaných intervalech dokládat svoji způsobilost pro tuto specializaci. Jistě by bylo problematické, alespoň zpočátku, naplnit všechny předpoklady pro možnost takové úpravy, zajistit spolupráci s orgány sociálně - právní ochrany dětí apod. Z mého pohledu však převedení agendy výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí na specializované exekutorské úřady v budoucnosti, byť možná vzdálené, není úplně nereálné a mohlo by situaci dále zlepšit. Jsem si ale vědoma toho, že jde o kontroverzní názor, proto se dále ani nezabývám detaily možné právní úpravy a faktického fungování.

Jednou z možností zlepšení právní úpravy by mohlo být automatické, či alespoň častější iniciování trestního řízení proti rodiči, který maří výkon rozhodnutí.¹⁹⁵ Uvědomuji si při tom negativní následky, kdy trestní řízení proti rodiči nezletilého dítěte bude mít dopad nejen na psychiku a vývoj dítěte, ale i na jiné oblasti. Případné odsouzení, v krajním případě k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, by mohlo mít nedozírné následky. Heslovitě uvádím hlavní problémy: možnost svěřením do péče třetí osoby, ústavní péče, zhoršení finanční situace, prohloubení problémů mezi rodiči apod.

Rozhodně bych jako možné zlepšení viděla pravidelná školení a odborné vzdělávání osob, a to nejen soudců, kteří rozhodují o osudu rodiny, resp. nezletilého dítěte, a které se dále v různých fázích a různým způsobem podílejí na výkonu rozhodnutí týkajícího se výchovy nezletilých dětí. Jistě by přineslo užitek, kdyby se pravidelně pořádala setkání soudců, dalších zaměstnanců soudu, orgánů sociálně - právní ochrany dětí, odborníků z řad psychologů, mediátorů apod., kde by se řešily aktuální problémy a diskutovala možná řešení. Jsem si vědoma toho, že podobná setkání existují, snaha o koordinaci postupů zde je, pořádají se i konference na toto téma, ale velmi často jde o jednorázové akce s omezeným okruhem účastníků.

Zanedbatelná není otázka společenského postavení soudců, kteří se specializují na rodinné právo. Zatímco ve vyspělých státech podle dostupných informací patří k nejuznávanějším, ke špičkám v soudcovské hierarchii, a dosažení takového postu je otázkou prestiže, u nás jsou zpravidla na nejnižší příčce jak z hlediska společenského, tak i materiálního postavení. Přitom musí mít vedle odborné právnické kvalifikace i

¹⁹⁵ Viz ust. § 337 odst. 4 trestního zákoníku

relativně značné znalosti z oborů psychologie a sociologie. O kariéru „rodinného“ soudce tak ti nejlepší rozhodně neusilují. Přitom právě oni by v této náročné disciplíně, v níž se rozhoduje o osudech dětí a celých rodin, jak jsem již výše uvedla, měli působit.

Troufnu si na tomto místě přijít i s návrhem z dnešního pohledu kuriózním, pro mnohé s nálepkou „scifi“, i když pro šlechtu v Evropě byl v minulosti přirozenou praxí: zavedla bych jakési předrodičovské smlouvy. V moderní době je zcela běžné, že snoubenci uzavírají předmanželské smlouvy o majetku, obdobně uzavírají i partneři, kteří se rozhodnout žít „na hromádce“. Když se dokáží lidé dohodnout na majetku, proč by tak nemohli dopředu učinit i o dětech. Vždyť kolikrát jsme svědky toho, jak rodiče bojují o své dítě jako by to byl jen majetek. Jistě, smlouva nezajistí, že v případě budoucího problému bude respektována, to nefunguje ani u smluv o majetku, ale partneři si alespoň dopředu uvědomí závažnost potenciálního problému, stanoví pravidla a v případě rozvodu či rozchodu by zde již byl exekuční titul. Ten by pak mohl být opatřen doložkou právní moci a vykonatelnosti, případně v řízení pozměněn za souhlasu obou stran. A vůbec bych se nebránila tomu, aby tato „předrodičovská smlouva“ byla povinná, stejně jako je dnes běžná např. dohoda partnerů o budoucím příjmení dítěte, určení otce apod. Hlavním problémem takové úpravy je nemožnost znát budoucí poměry, zdravotní stav, finanční zabezpečení apod. obou rodičů.

...k mezinárodním únosům

Otázka mezinárodních únosů je velmi citlivá a s tím, jak se svět stále více globalizuje a není problém se v něm volně pohybovat, roste i nutnost zkvalitňování právní úpravy únosů a hledání cest, jak jim čelit.

V našem právním řádu zatím máme minimum nástrojů, které by působily jako prevence mezinárodních únosů dětí. V případě podezření na nebezpečí mezinárodního únosu lze požádat soud o vydání rozhodnutí (předběžného opatření), kterým by bylo dítěti zakázáno vycestovat mimo území ČR. Vzhledem k otevřeným hranicím v Schengenském prostoru a volným podmínkám pro vydání cestovního dokladu dítěti je však i toto opatření relativně málo účinné.

Na rozdíl některých států (např. v Rakouska, Kanady, Francie, Německa, Finska, Polska, Velké Británie, USA a některých dalších zemí), kde může být rodič, který

protiprávně přemístí nebo zadrží dítě, trestně stíhán, u nás tento čin nespadá pod skutkovou podstatu trestného činu únosu. Policie České republiky tak může být pouze nápomocna při pátrání po aktuálním pobytu dítěte.

Jako jedno z řešení bych viděla v povinnosti rodičů, aby v případě, že se jeden z nich chystá vycestovat s dítětem do zahraničí, musel mít souhlas druhého rodiče. Pokud by druhý rodič s vycestováním nesouhlasil, byla by zde možnost rozhodnutí o nahrazení souhlasu s vycestováním dítěte do zahraničí soudem či orgánem sociálně - právní ochrany dětí.

Protože ale u soudů, zahlcených agendou, je překážkou zdlouhavost řízení (i kdyby bylo uzákoněno zrychlené řízení), mohlo by být řešením nahrazení tohoto souhlasu předběžným opatřením s pevně danými lhůtami, tak jako je tomu např. v případě předběžného opatření podle ust. § 76a OSŘ. Určitým problémem tady ale je možnost podat opravný prostředek .

V případě, že by bylo možné souhlas rodiče nahradit rozhodnutím orgánu sociálně - právní ochrany dětí, byla by šance dosáhnout zrychlení řízení. I tady by ovšem byl opět problémem opravný prostředek a možnost přezkoumání takového rozhodnutí soudem. Další úskalí vidím v nezbytnosti zajistit odbornost jak rozhodujících osob, tak i pomocného personálu.

Dále je třeba upravit přístup k soudům pokud jde o soudní poplatky, stejně jako četnost možností podat opakovaně žádost o nahrazení souhlasu v případě zamítnutí soudem apod.

Do jisté míry schůdnějším řešením by mohla být spolupráce se zastupitelskými orgány v zahraničí. Rodič, který by chtěl vycestovat do zahraničí s dítětem, by musel v České republice, např. u ministerstva zahraničí, odevzdat vyplněný formulář či jiné podání (jehož formu a náležitosti by obsahoval zákonný předpis), ve kterém by bylo uvedeno, kdo chce vycestovat, s kým, do jaké země, kde se tam bude zdržovat a na jak dlouho. V zahraničí by pak podobné podání rodič učinil u zastupitelského orgánu s tím, že zde by uvedl přesnou adresu, kde bude pobývat s případnými změnami.

Nedodržení povinností, tj. buď neopatření souhlasu druhého rodiče, či neodevzdání podání s určitými náležitostmi, by bylo sankcionováno jako přestupek či trestný čin.

Nedokáží odhadnout, do jaké míry by tento postup ovlivnil počet mezinárodních únosů dětí. Možná by výrazně klesl. Má to však i významnou negativní stránku. Určitě by takováto opatření svobodu občanů při cestování, už nyní stále více restringovanou vzhledem ke světovému terorismu, dále omezila. Evidence pohybu rodičů s dětmi by byla velkým zásahem do soukromí a byla by i zneužitelná. A tak i v tomto případě si každá společnost musí klást nelehké otázky, které zlo je menší, zda „cena není příliš vysoká“.

Seznam použité literatury

Knihy:

ŠKÁROVÁ, M. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. Praha : Linde, 2009. 1263 s.

KORNEL, Martin. Soudce a rozhodování o nezletilém dítěti. In *Macurův jubilejní památník k nedožitým osmdesátinám profesora Josefa Macura*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2010. s. 231 – 237

DAVID, Ludvík, et al. *Občanský soudní řád. Komentář. I.díl, II.díl*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2009. s. 3058

BAKEŠ, Milan; VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. Mezinárodní únosy dětí. In *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha : ASPI - Wolters Kluwer, 2009. s. 27 – 39

KŘIVÁČKOVÁ, Jana; BARTONÍČKOVÁ, Klára. Výkon rozhodnutí ve věcech nezletilých ve světle novely č. 295/2008 Sb. In *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha : ASPI - Wolters Kluwer, 2009. s. 271 – 276

KŘIVÁČKOVÁ, J. Řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí jako „nový“ Institut civilního procesu. In *Pocta Petru Havlasovi (sborník příspěvků z konference)*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, Právnická fakulta, Iuridicum Olomoucense, 2009. s. 125 – 139

ŠÍNOVÁ, Renáta a kol., *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské*

republice a Německu a jejich aktuální problémy. Praha : Leges., 2010. 380 s.

WINTEROVÁ, Alena. Sporné a nesporné řízení ve věcech rodinného práva - pohled Aleny Winterové : .. In *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha : Leges., 2010. s. 29 – 41

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. (Ne)sporná řízení v rodinněprávních věcech - pohled Zdeňky Králíčkové. In *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. Praha : Leges, 2010. s. 42 – 56

JANOČKOVÁ, Michaela. Procesní práva dítěte - právo být vyslyšeno. In *Macurův jubilejní památník k nedožitým osmdesátinám profesora Josefa Macura*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2010. s. 246 – 255

ŠÍNOVÁ, Renáta. Několik úvah k řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí. In *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha : ASPI - Wolters Kluwer, 2009. s. 519 – 528

FRINTA, O., Renáta. Povinná rodinná mediace? In *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha : ASPI - Wolters Kluwer, 2009. s. 161 – 171

TRIPES, Antonín. *Exekuce v soudní práci*. Praha : C. H. Beck, 2006. 852 s.

KURKA, V.; DRÁPAL, L. *Výkon rozhodnutí v soudním řízení*. Praha : Linde, 2004. 854 s.

Články:

JONÁKOVÁ, Irena. Kritéria svěřeni nezletilého dítěte do výchovy. *Právo a rodina*. 2008, 4, s. 12 – 15

ČERNÁ, Iva. Role orgánů SPOD při realizaci práva dítěte na styk s rodičem, jemuž po rozvodu nebylo svěřeno do péče. *Právo a rodina*. 2007, 10, s. 12 – 17

HOLÁ, Lenka. Mediace při řešení rodinných konfliktů. *Právo a rodina*. 2006, 4, s. 9 – 14

HRUBÁ, Michaela. Mezinárodní únosy dětí - několik poznámek k související novele občanského soudního řádu. *Právo a rodina*. 2009, 4, s. 17 – 20

HRUBÁ, Michaela. Mezinárodní únosy dětí - několik poznámek k související novele občanského soudního řádu (2.). *Právo a rodina*. 2009, 5, s. 19 – 22

SCHÖN, Monika. Mezinárodní pravomoc u neoprávněného přemístění dítěte : Komunitární nařízení Brusel II bis. *Právo a rodina*. 2010, 6, s. 7 – 12

NOVOTNÁ, Věra. Jak správně aplikovat Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. *Právo a rodina*. 2007, 9, s. 1 – 7

NOVOTNÁ, Věra. Novela občanského soudního řádu a spolupráce soudů a orgánů sociálně-právní ochrany dětí při výkonu rozhodnutí o výchově. *Právo a rodina*. 2008, 11, s. 1 – 4

NOVOTNÁ, Věra. Novela občanského soudního řádu a spolupráce soudů a orgánů sociálně-právní ochrany dětí při výkonu rozhodnutí o výchově (2.). *Právo a rodina*. 2008, 12, s. 7 – 11

KORBEL, František . Další velké změny exekučního práva na obzoru. *Komorní listy*. 2011, 1, s. 10

DOLEŽALOVÁ, Martina. Právní aspekty mediace. *Právo a rodina*. 2006, 11, s. 9 – 13

KODRIKOVÁ, Zuzana. Únosy do ciziny – chrání stát dostatečně české děti? *Právo a rodina*. 2007, 4, s. 6 – 8

DOSTÁLOVÁ, Soňa. Databáze judikatury mezinárodních únosů dětí INCADAT. *Právo a rodina*. 2008, 6, s. 1 – 3

DOSTÁLOVÁ, Soňa. Haagská úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí – rozhodnutí Ústavního soudu ČR. *Právo a rodina*. 2008, 7, s. 5 – 7

HERBOCZKOVÁ, Jana. Nařízení Brusel II bis: v jakých otázkách a na který soud se obrátit? *Právo a rodina*. 2008, 9, s. 15 – 21

HERBOCZKOVÁ, Jana. Uznání a výkon rozhodnutí podle nařízení Brusel II bis a další související otázky. *Právo a rodina*. 2008, 10, s. 8 – 13

Soudní rozhodnutí:

Usnesení ÚS ČR ze dne 8.6.2004, sp.zn. I. ÚS 315/03, Sb. nál. a usn., sv. 33/č. 36

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 10.10.1997, sp.zn. 6 Co 2499/97, uveřejněné pod č. 41/1998 Sbírký rozhodnutí a stanovisek

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29.03.2006, sp.zn. 5 Tdo 1628/2005

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13.07. 2005, sp.zn. 20 Cdo 746/2005

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 30.08.1995, sp.zn. 9 To 236/1995

Nález Ústavního soudu ze dne 7.12.2000, sp.zn. III. ÚS 440/2000

Internetové zdroje:

<http://www.ejustice.cz>

<http://www.incadat.com>

<http://www.amcr.com>

<http://www.k213.cz>

<http://www.unie-otcu.cz>

<http://www.iustin.cz>

<http://www.umpod.cz>

<http://www.hcch.net>

<http://www.radio.cz/cz/clanek/127654>, „Ptejte se právníka – Mediace v mezinárodním právu“ ze dne 16.05.2010, Jan Hloch

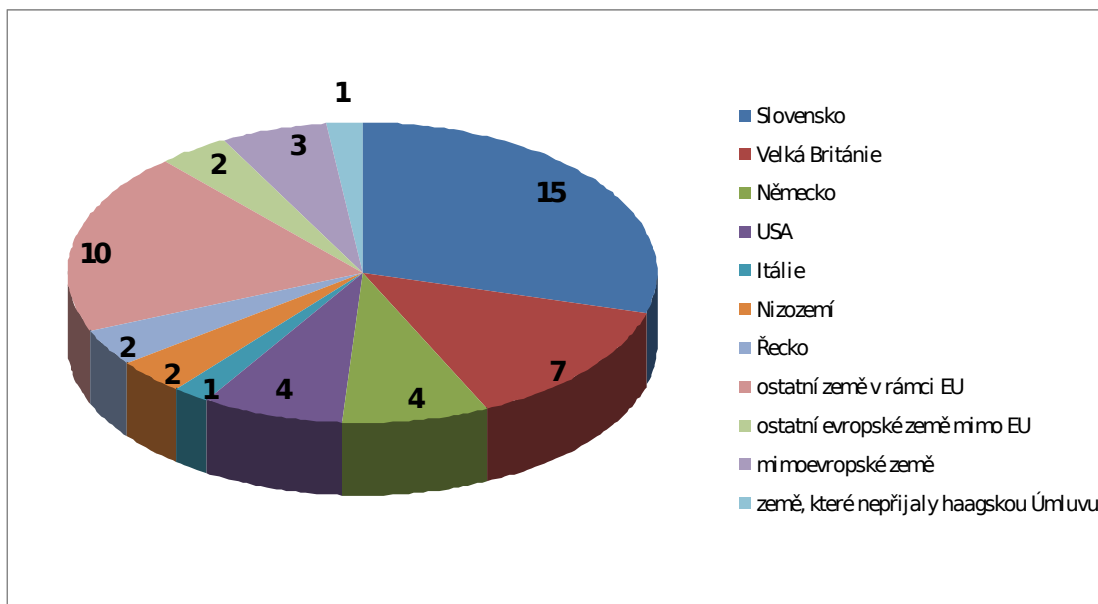
Příloha č. 1

Statistika mezinárodních únosů dětí ze zahraničí
do České republiky v letech 2008 až 2011 (k 10. 4. 2011)

	2008	2009	2010	2011	celkem
Slovensko	7	3	2	3	15
Velká Británie	3	2	2	0	7
Německo	1	1	2	0	4
USA	0	2	2	0	4
Itálie	0	0	2	0	2
Nizozemí	1	0	1	0	2
Řecko	0	1	1	0	2
Irsko	0	1	0	0	1
Izrael	1	0	0	0	1
Kypr	0	0	1	0	1
Lotyšsko	0	0	1	0	1
Mexiko	0	0	1	0	1
Polsko	0	0	0	1	1
Portugalsko	0	0	1	0	1
Rakousko	0	0	2	0	2
Spojené arabské emiráty	0	0	1	0	1
Srbsko	1	0	0	0	1
Španělsko	0	1	0	0	1
Švédsko	0	1	0	0	1
Švýcarsko	0	1	0	0	1
Trinidád a Tobago	0	1	0	0	1
celkem	14	14	19	4	51

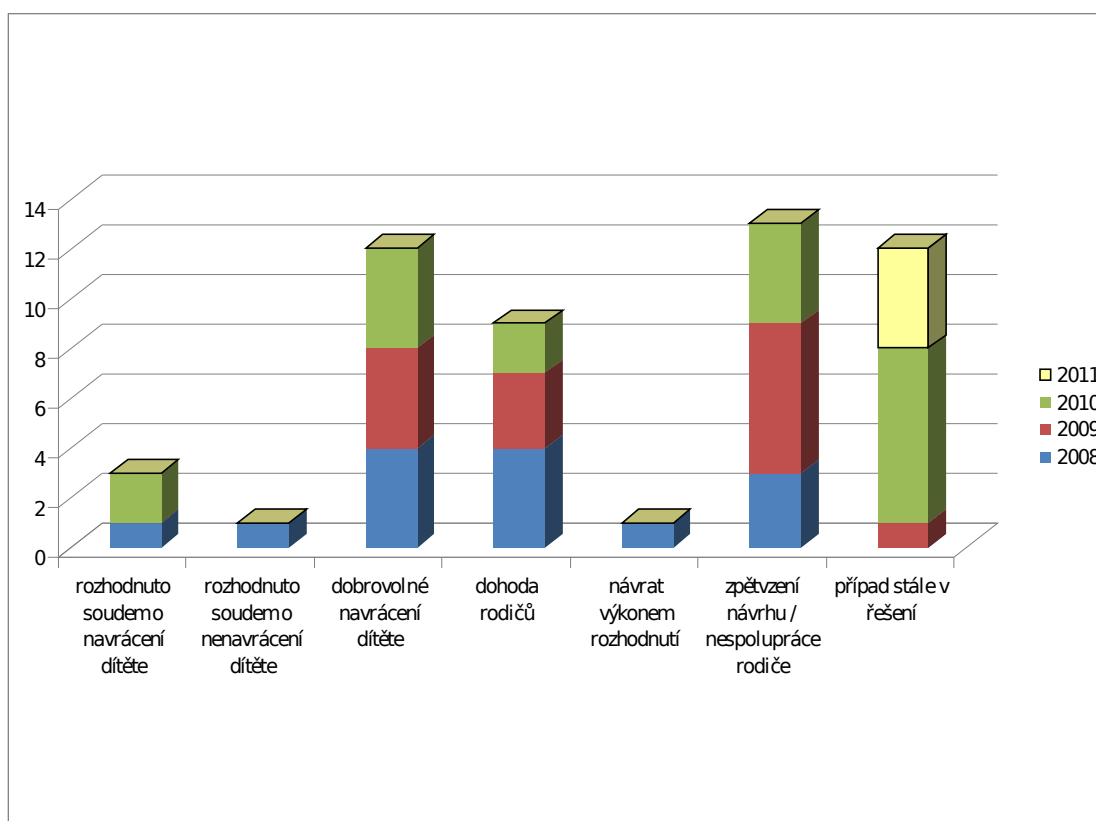
Statistika mezinárodních únosů dětí ze zahraničí
do České republiky v letech 2008 až 2011 (k 10. 4. 2011)

	2008	2009	2010	2011	celkem
Slovensko	7	3	2	3	15
Velká Británie	3	2	2	0	7
Německo	1	1	2	0	4
USA	0	2	2	0	4
Itálie	0	0	1	0	1
Nizozemí	1	0	1	0	2
Řecko	0	1	1	0	2
ostatní země v rámci EU	0	3	6	1	10
ostatní evropské země mimo EU	1	1	0	0	2
mimoevropské země	1	1	1	0	3
země, které nepřijaly haagskou Úmluvu	0	0	1	0	1
celkem	14	14	19	4	51

Statistika řešení případů mezinárodních únosů dětí ze zahraničí
do České republiky v letech 2008 až 2011 (k 10. 4. 2011)

	2008	2009	2010	2011	celkem
rozhodnuto soudem o navrácení dítěte	1	0	2	0	3
rozhodnuto soudem o nenavrácení dítěte	1	0	0	0	1
dobrovolné navrácení dítěte	4	4	4	0	12
dohoda rodičů	4	3	2	0	9
návrat výkonem rozhodnutí	1	0	0	0	1
zpětvzení návrhu / nespolupráce rodiče	3	6	4	0	13
případ stále v řešení	0	1	7	4	12
celkem	14	14	19	4	51

Statistika mezinárodních únosů dětí z České republiky
do zahraničí v letech 2008 až 2011 (do 10. 4. 2011)

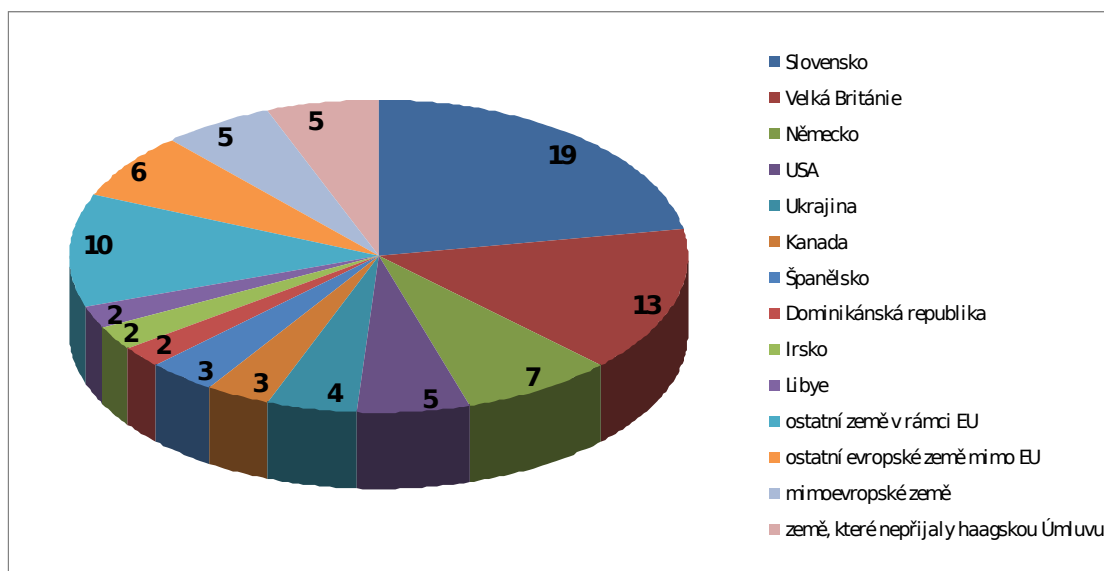
	2008	2009	2010	2011	celkem
Slovensko	7	2	10	0	19
Velká Británie	2	4	5	2	13
Německo	0	5	2	0	7
USA	2	0	3	0	5
Ukrajina	2	1	1	0	4
Kanada	1	2	0	0	3
Španělsko	1	1	1	0	3
Dominikánská republika	1	0	1	0	2
Irsko	0	1	1	0	2
Libye	2	0	0	0	2
Arménie	0	1	0	0	1
Austrálie	0	1	0	0	1
Brazílie	1	0	0	0	1
Francie	1	0	0	1	2
Itálie	0	0	1	0	1
Jižní Korea	0	1	0	0	1
Libanon	0	1	0	0	1
Lichtenštejnsko	1	0	0	0	1
Makedonie	0	0	2	0	2
Mexiko	0	1	0	0	1
Nizozemí	0	1	0	0	1
Palestina	0	1	0	0	1
Rakousko	0	0	1	0	1
Rumunsko	0	1	0	1	2
Rusko	1	0	0	0	1
Řecko	1	0	0	0	1
Slovinsko	0	1	0	0	1
Srbsko	0	0	0	1	1
Švédsko	0	1	0	0	1
Švýcarsko	1	0	0	0	1
Thajsko	0	0	1	0	1
Tunis	0	1	0	0	1
Vietnam	1	0	0	0	1
celkem	25	27	29	5	86

Statistika mezinárodních únosů dětí z České republiky
do zahraničí v letech 2008 až 2011 (k 10. 4. 2011)

	2008	2009	2010	2011	celkem
Slovensko	7	2	10	0	19
Velká Británie	2	4	5	2	13
Německo	0	5	2	0	7
USA	2	0	3	0	5
Ukrajina	2	1	1	0	4
Kanada	1	2	0	0	3
Španělsko	1	1	1	0	3
Dominikánská republika	1	0	1	0	2
Irsko	0	1	1	0	2
Libye	2	0	0	0	2
ostatní země v rámci EU	2	4	2	2	10
ostatní evropské země mimo EU	3	0	2	1	6
mimoevropské země	1	3	1	0	5
země, které nepřijaly haagskou Úmluvu	1	4	0	0	5
celkem	25	27	29	5	86

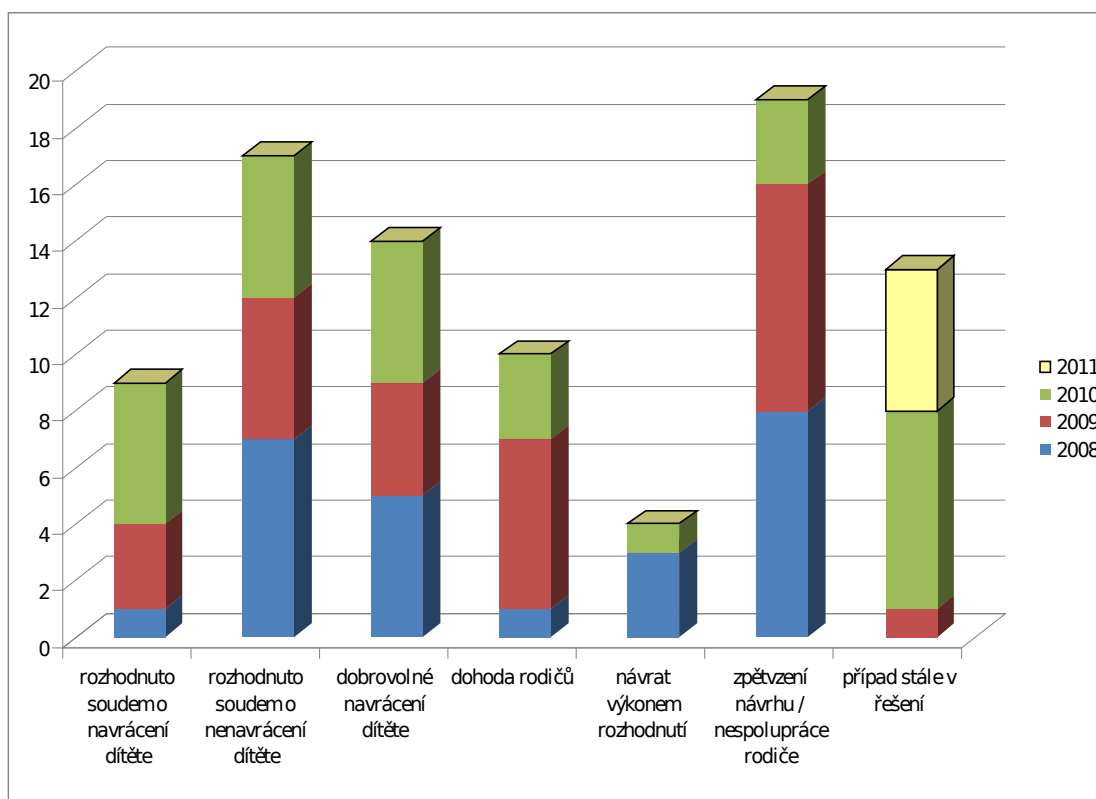
Statistika mezinárodních únosů dětí ze zahraničí
do České republiky v letech 2008 až 2011 (k 10. 4. 2011)

	2008	2009	2010	2011	celkem
Slovensko	7	3	2	3	15
Velká Británie	3	2	2	0	7
Německo	1	1	2	0	4
USA	0	2	2	0	4
Itálie	0	0	2	0	2
Nizozemí	1	0	1	0	2
Řecko	0	1	1	0	2
Irsko	0	1	0	0	1
Izrael	1	0	0	0	1
Kypr	0	0	1	0	1
Lotyšsko	0	0	1	0	1
Mexiko	0	0	1	0	1
Polsko	0	0	0	1	1
Portugalsko	0	0	1	0	1
Rakousko	0	0	2	0	2
Spojené arabské emiráty	0	0	1	0	1
Srbsko	1	0	0	0	1
Španělsko	0	1	0	0	1
Švédsko	0	1	0	0	1
Švýcarsko	0	1	0	0	1
Trinigad a Tobago	0	1	0	0	1
celkem	14	14	19	4	51

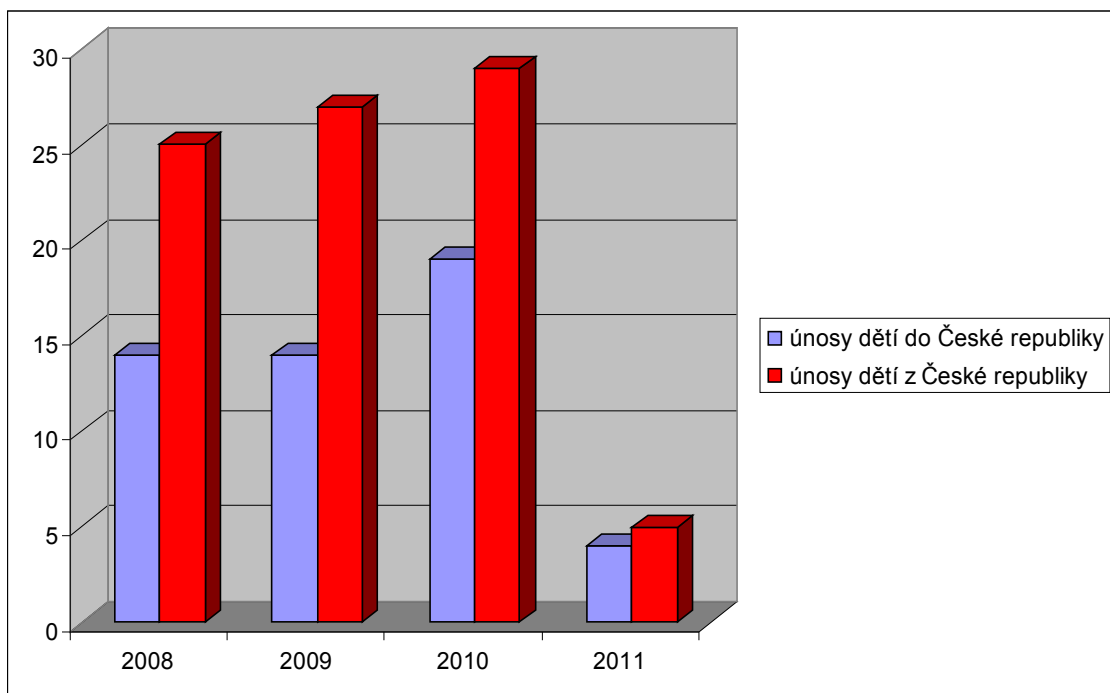

Statistika řešení případů mezinárodních únosů dětí z České republiky
do zahraničí v letech 2008 až 2011 (k 10. 4. 2011)

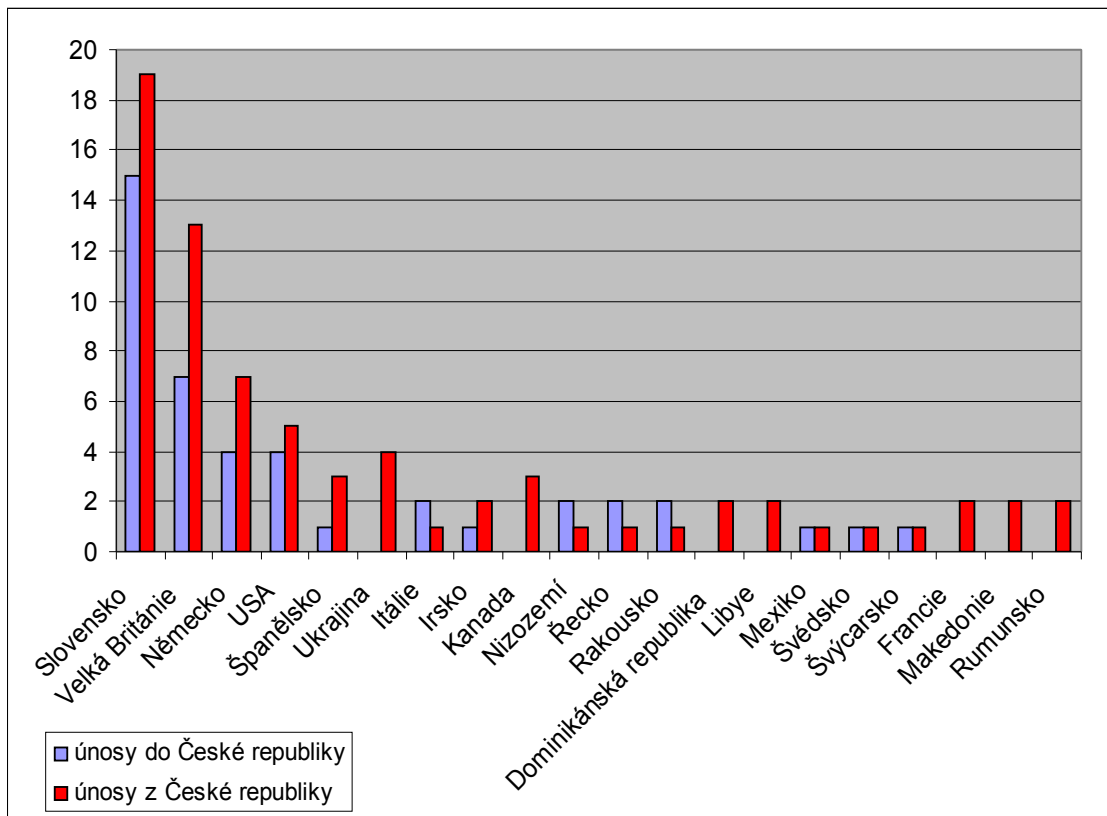
	2008	2009	2010	2011	celkem
rozhodnuto soudem o navrácení dítěte	1	3	5	0	9
rozhodnuto soudem o nenavrácení dítěte	7	5	5	0	17
dobrovolné navrácení dítěte	5	4	5	0	14
dohoda rodičů	1	6	3	0	10
návrat výkonem rozhodnutí	3	0	1	0	4
zpětvzení návrhu / nespolupráce rodiče	8	8	3	0	19
případ stále v řešení	0	1	7	5	13
celkem	25	27	29	5	86

	2008	2009	2010	2011
únosy dětí do České republiky	14	14	19	4
únosy dětí z České republiky	25	27	29	5

	únosy do České republiky	únosy z České republiky	celkem
Slovensko	15	19	34
Velká Británie	7	13	20
Německo	4	7	11
USA	4	5	9
Itálie	2	1	3
Španělsko	1	3	4
Ukrajina	0	4	4
Irsko	1	2	3
Kanada	0	3	3
Nizozemí	2	1	3
Řecko	2	1	3
Dominikánská republika	0	2	2
Libye	0	2	2
Mexiko	1	1	2
Rakousko	2	1	3
Švédsko	1	1	2
Švýcarsko	1	1	2
Izrael	1	0	1
Polsko	1	0	1
Portugalsko	1	0	1
Srbsko	1	0	1
Trinigid a Tobago	1	0	1
Arménie	0	1	1
Austrálie	0	1	1
Brazílie	0	1	1
Francie	0	2	2
Jižní Korea	0	1	1
Kypr	1	0	1
Libanon	0	1	1
Lichtenštejnsko	0	1	1
Lotyšsko	1	0	1
Makedonie	0	2	2
Palestina	0	1	1
Rumunsko	0	2	2
Rusko	0	1	1
Slovinsko	0	1	1
Spojené arabské emiráty	1	0	1
Srbsko	0	1	1
Thajsko	0	1	1
Tunis	0	1	1
Vietnam	0	1	1
	51	86	137

Abstrakt

v českém jazyce

Pro svoji práci jsem si vybrala téma výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí, rozšířené o otázky týkající se mezinárodních únosů dětí. Jde o téma, které mě nejen zajímá, ale je aktuální, ve společnosti hojně diskutované a přitom, podle mého názoru, není zatím dostatečně zpracované. Věnovala jsem se především těm otázkám právní úpravy, jež při praktické aplikaci vyvolávají určité problémy a o nichž se mezi odborníky i širokou veřejností diskutuje. Vzhledem k rozsahu práce jsem se ale zabývala pouze teorií a snažila se hledat místa, která by se v platné v právní úpravě týkající se, i přes její nedávnou novelu, dala ještě zlepšit.

V úvodu zdůvodňuji volbu tématu a nastiňuji současnou společenskou atmosféru v dané oblasti. Ve druhé kapitole nazvané Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé rozebírám otázky spojené s nejlepším zájmem dítěte, ve třetí se pak konkrétně zabývám jednotlivými aspekty výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí. Jde především o zákonnou úpravu před a po novelizaci, exekuční titul, ukládání pokut, spolupráci s orgány sociálně - právní ochrany dětí, mediační řízení, náklady řízení apod. Čtvrtá kapitola je věnována mezinárodním únosům dětí, a to jak z hlediska českého, tak i mezinárodního práva.

V závěru konstatuji, že jsem se pokusila některé problematické otázky jednak specifikovat, jednak nastínit ze svého pohledu alternativy možných řešení a hlavně přinést podněty k zamyšlení, kudy by se mohli právní experti při dalších novelizacích právních norem ubírat. Při hledání odpovědí na vyvstávající otázky jsem se svůj samozřejmě subjektivní názor snažila korigovat objektivizujícími úvahami, porovnáváním všech „pro a proti“.

Abstract

in English

I have chosen as the topic of my thesis “Enforcement of judgment regarding the raising of minors”, extended of matters related to international child abduction. Such topic is not being found interesting by me only it is also a very current topic and is being widely discussed in today’s society. And yet it is not a topic covered thoroughly enough, in my opinion. I have intended to present those issues of legal regulations that are causing certain difficulties when has been applied in practices, and therefore widely discussed among the professionals as well as the general public. Given the scope of my thesis I was not only engaged in theory, but I was also trying to find items in current legal regulations that shall be improved, despite its recent amendment.

I do justify my choice of this topic in the introduction part of the thesis and adumbrate the current social atmosphere of the area. In the second chapter entitled "Management in matters of custody held by the juvenile court," I analyze the issues related to the so called “best interests of the child”. In the third chapter I am specifically dealing with various aspects of enforcement of judgment regarding the raising of minors, which primary contains the legal regulations that have been issued pre and post the latest amendment, enforcement, fines, cooperation with authorities of social and legal protection of children, mediation procedures, costs, etc. The fourth chapter is devoted to international child abduction, both in terms of Czech as well as international law.

I do state in the conclusion of my thesis that I have tried some of the problematic issues both specify and adumbrate from my personal point of view of alternatively potential solutions, mainly to bring up ideas for consideration which way could the legal experts to take when proceeding with follow-up amendments of legislation. I have got subjective opinions while seeking answers to emerging questions, of course, and those I tried to correct by objective considerations, along collation of all the "pros and cons."

N á z e v p r á c e v č e s k é m j a z y c e

Výkon rozhodnutí týkající se výchovy nezletilých dětí

N á z e v p r á c e v a n g l i c k é m j a z y c e

Enforcement of judgment regarding the raising of minors

K l í č o v á s l o v a v č e s k é m j a z y c e

Výkon rozhodnutí, Nezletilé děti, Mezinárodní únosy dětí

K l í č o v á s l o v a v a n g l i c k é m j a z y c e

Enforcement of judgment, Minors, International child abduction